

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja - Odsjek za razrednu nastavu
Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij za učitelje

Marija Jurjević

Procjena roditelja o ulozi medija na ponašanje djece

Diplomski rad

Zadar, 2018.

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja - Odsjek za razrednu nastavu
Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij za učitelje

Procjena roditelja o ulozi medija na ponašanje djece

Diplomski rad

Studentica:

Marija Jurjević

Mentorica:

prof. dr. sc. Mira Klarin

Zadar, 2018.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Marija Jurjević**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Procjena roditelja o ulozi medija na ponašanje djece** rezultat mog vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mog rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 28. lipanj 2018.

Zahvala

Veliku zahvalnost u prvom redu dugujem svojoj mentorici prof. dr. sc. Miri Klarin koja je prihvatila mentorstvo te mi svojim stručnim savjetima omogućila realizaciju teme diplomskog rada. Hvala joj na pomoći, dostupnosti i strpljenju koje mi je pružila tijekom izrade diplomskog rada.

Također, zahvalu upućujem svim roditeljima koji su sudjelovali u istraživanju te na taj način pripomogli u realizaciji ovog diplomskog rada.

Zahvaljujem i svojoj obitelji i prijateljima koji su bili uz mene te me uvijek upućivali na pravi put.

Na kraju, najveću zaslugu za ono što sam postigla pripisujem svojim roditeljima koji su uvijek bili uz mene. Hvala im na svemu što su mi omogućili.

Velika hvala svima!

Sadržaj

1. UVOD.....	1
1.1. Što su mediji?	2
1.2. Masovni mediji.....	3
1.2.1. Televizija	5
1.2.2. Računalo	7
1.2.3. Internet.....	8
1.2.4. Mobilni uređaj.....	10
1.3. Nasilje u medijima	12
1.3.1. Agresivnost	15
1.4. Dječje slobodno vrijeme	16
1.5. Obiteljska komunikacija.....	17
1.6. Roditeljska kontrola djece.....	19
1.6.1. Odnos roditelja i djece u adolescenciji.....	20
1.7. Mediji i odgoj	21
1.8. Projekt „10 dana bez ekrana“	23
2. METODA ISTRAŽIVANJA	25
2.1. Cilj i problemi istraživanja.....	25
2.2. Mjerni instrumenti	25
2.3. Sudionici istraživanja.....	28
3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA.....	29
3.1. Korištenje medija.....	29
3.2. Procjena agresivnog ponašanja s obzirom na sociodemografska obilježja.....	36
3.3. Roditeljski nadzor (kontrola).....	38
3.3.1. Televizija	38
3.3.2. Mobitel.....	39

3.3.3. Računalo	39
3.4. Komunikacija	41
4. ZAKLJUČAK	45
5. SAŽETAK	46
6. ABSTRACT	47
7. LITERATURA	48
8. ŽIVOTOPIS	51
9. POPIS TABLICA I GRAFOVA	52

1. UVOD

Tijekom povijesti mijenjao se način odgoja, znanja i učenja, a roditelji su oduvijek bili okupirani pitanjem kako najbolje odgojiti dijete. Također, mijenjale su se i činjenice koje dijete treba usvojiti, norme, a sukladno tome i proces socijalizacije (Ilišin, Marinović-Bobinac i Radin, 2001).

Jedno od ključnih pitanja današnjice odnosi se na ulogu masovnih medija u svakodnevnom životu odraslih ljudi, a posebice djece. Umjesto na ulicama, parkovima i dvorištima, djeca sve više vremena provode uz televiziju, mobitel i računalo. Koje sadržaje pri tom djeca prate? Tko ih kontrolira? Tko ima ulogu odgajatelja: mediji ili roditelji? Koliko je važna obiteljska komunikacija te koje su posljedice utjecaja medija na djecu samo su neka od pitanja o kojima će se u diplomskom radu pisati.

Mediji su se uvukli u današnje obitelji osobito u 3 područja: “u organizaciji obiteljskog dnevnog reda, u odnosu između djece i roditelja te u stvaranju izvan obiteljskih odnosa. Posebno je značajno da su se uvelike ubacili u proces prenošenja vrednota, koji više ne funkcionira kao nekad kad su zajedno živjele tri ili više generacija“ (Mataušić, 2005., str. 239). Djeca ponekad ostavljena bez roditeljskog nadzora u medijima se susreću s različitim sadržajima koji ih često ostave u nedoumici jer su nerazumljivi. Isto tako, djeca su po prirodi istraživači te vrlo radoznali i kao takve privlače ih upravo sadržaji koji im nisu razumljivi, ali su zanimljivi i priklanjaju im se. Tada se djeca „ponašaju kao voajeri koji pokušavaju što više doznati o svijetu odraslih, promatrajući slike zbivanja, jer u njima ionako uglavnom ne mogu sudjelovati“ (Ilišin, 2003., prema Knezović i Maksimović, 2016).

Stoga je u takav dječji svijet vrlo bitno uključiti roditelje i odgajatelje kako bi im nerazumljivi sadržaj pojasnili te ih medijski odgojili.

Dakle, mediji su postali nezaobilazni čimbenik u životu djece i mladih. No, ukoliko djeca razviju svijest o utjecajima medija, manje će se razviti negativne posljedice medija (Miliša, Tolić i Vertovšek, 2009).

1.1. Što su mediji?

Postoji više teorija i podjela medija, ovisno o pristupu problematici, odnosno, ovisno o tome promatra li se tehnologija, komunikacija, sadržaj ili slično (Papić, Jakopec i Mičunović 2011). Naziv *mediji* dolazi od latinske riječi *medius* što znači srednji, u sredini, posrednik. Inglis(1997) medije opisuje kao prijenosnike poruke i sredstvo komunikacije.

Mediji su danas postali nezaobilazni. U obrazovnom smislu može se kazati i pozitivno o njima, isto kao i o masovnim medijima, ali svrha ovog diplomskog rada bit će prikazati ulogu medija u ponašanju djece te kako spriječiti negativan utjecaj medija. Točnije, mediji nisu ni pozitivni, ni negativni, a kakvi su oni, odnosno, kako utječu na pojedinca ovisi o svrsi u koju ih pojedinac koristi (Ilišin, 2003).

Mladima se život čini nezamislivim bez mobitela, televizija ili računala. To je bijeg u virtualnost gdje se „može“ imati mnogo prijatelja dok u stvarnom životu nijedan (Miliša i Tolić, 2010). Drugim riječima, virtualna komunikacija je znatno zamijenila ljudsku komunikaciju što dokazuju i mnogobrojna istraživanja.

Mediji su postali važan faktor u socijalizaciji ljudi te životu općenito. Isto tako, lako je primijetiti kako se tehnologija razvija velikom brzinom i da djeca odrastaju u okolini koja je puna medijskih sadržaja. Kojeonda vrijednosti mediji zaista potiču? Što djeca mogu naučiti iz pojedinih sapunica ili glazbenih spotova koji obiluju vulgarnim sadržajima, iz pojedinih crtanih filmova koji obiluju nasilnim sadržajima itd. Različite vrijednosti koja djeca stječu, ona izražavaju putem svojeg ponašanja, zato su te vrijednosti vrlo važne pri upijanju medijskog sadržaja jer se upravo putem njih odašilju razne medijske simboličke poruke (Miliša, 2006). „Mediji mogu zadovoljavati mnoge kognitivne, emocionalne i socijalne potrebe. Od svakodnevne uporabe medija, koji nam upravo skraćuju vrijeme, do visoko osviještenog izbora sadržaja koji nam pomaže pri samoostvarivanju, veliki je korak, koji neki nikada ne naprave“ (Košir, Zgrabljic i Ranfl 1999).

U daljnjem tekstu predstaviti ćemo teoriju masovnih medija te se usmjeriti na one medije koje ovo istraživanje obuhvaća.

1.2. Masovni mediji

Jedna od definicija masovnih medija kaže da su oni „institucije koje zadovoljavaju potrebu društva za javnom komunikacijom u kojoj mogu sudjelovati svi pripadnici društva“ (Papić i sur., 2011). Također, definira ih se kao „posrednici informacija i kulturnih dobara koji su usmjereni na velike, neodređene skupine („mase“) ljudi“ (Glasovac, 2009).

„Armenska djevojčica u Nizozemskoj gleda brazilsku telenovelu na ruskom kanalu. Kurdski dječak živi u Ateni i pjeva tursku lirsku pjesmu na grčkom. U Londonu, dvije djevojčice, jedna iz Šri Lanke, druga iz Kenije, raspravljaju o popularnom indijskom filmu. Rumunjska obitelj u Italiji gleda španjolsku sapunicu, iako nitko od njih ne zna jezik. U malom švedskom gradu, dvije kosovske/albanske djevojčice sudjeluju u emisiji snimljenoj prema švedskoj verziji *Big Brother*. Angolski dječak sada živi u Londonu i sjeća se gledanja Disney-crtića u bivšoj kući u Portugalu. Turska djeca u Njemačkoj, Švedskoj i Grčkoj slave turskog pobjednika na Euroviziji, kenijaska djevojčica u Engleskoj održava veze s prijateljima i djedom i bakom iz Nairobija preko chat *rooma* i *e-maila*“ (Block i Buckingham, 2007., prema Mandarić, 2012., str. 133). Navedeni citat jasno prikazuje do kud je dosegnuo razvoj tehnologije te mogućnost komunikacije i globalnog povezivanja u svijetu danas.

Đuro Šušnjić u svojoj knjizi *Ribari ljudskih duša* opisuje ulogu medija u životu kroz sljedeće: „a) dijete pamti i ono što ne razumije, b) i nesvjesno ponavlja ono što ne razumije, c) ono uči i kad nije svjesno da uči, d) njegovo ponašanje kontroliraju i nesvjesni čimbenici, e) ono usvaja poruke prije nego što je kadro da ih iskustveno provjeri, f) dijete nema svijesti o nesvjesnome, g) nesvjesno usvojeni sadržaji izbijaju u određenim stanjima (sna) u prvi plan“ (Šušnjić, 2004., str. 19). Dakle, dijete vrlo lako usvaja informacije iz okoline te reproducira iste. Pitamo se koje su to informacije koje upija pri korištenju medija. Naravno, mediji imaju i pozitivne i negativne strane, ali složiti ćemo se da će jedna strana prevagnuti.

Uloga medija je slanje poruka, a mladi i djeca s lakoćom usvajaju iste. Istraživanja su pokazala kako većina mladih ljudi smatra da su mediji „manipulatori“ te šalju negativne poruke. Pri konzumaciji medija čovjek se isključuje iz realnog svijeta te postaje zatvoren i usmjeren samo na sebe. Također, činjenica je da mladi jednako vremena provedu pred ekranima (televizija, mobitel, računalo) kao i u školama (Miliša i sur., 2009).

Isto tako nezaobilazna je činjenica da djeca današnjice odrastaju uz televiziju, Internet, računalo, mobitel, laptop, tablet ili, jednom riječju, medije. Mladi preko medija dobivaju sve informacije koje ih zanimaju bez izravne komunikacije.

„Mediji su uklonili vremenske i prostorne barijere koje su uvelike uvjetovale komunikaciju i protočnost informacija.“ (Mandarić, 2012., str. 134). Djeca i mladi u medijima pronalaze sugovornike koje zbog prezaposlenosti roditelja nemaju uživo (Mandarić, 2012).

Podjela medija:

- *lokalni, nacionalni i međunarodni*
- *privatni i javni*
- *državni i community, tj. asocijativni ili mediji trećeg sektora*
- *matični (mainstream) i alternativni* (Peruško 2011., prema Antolčić, 2016).

Također se dijele na sljedeće vrste:

- *tiskani mediji*
- *pokretne slike i zvučni zapisi*
- *širokopojasni mediji*
- *novi mediji* (Papić, Jakopec i Mičunović, 2012., prema Antolčić, 2016).

U ovom diplomskom radu osvrnut ćemo se na nove medije, a to su televizija, računalo i mobitel smatrajući da su upravo oni najviše okupirali današnjicu.

Prvi od medija koji je sastavni dio svakog kućanstva i obitelji je televizija.

1.2.1. Televizija

Televizija je nesumnjivo postala regulator obiteljskih života te je “u domu stvorila nov način komuniciranja, druženja i okupljanja, jednu vrstu parasocijalne komunikacije” (Todorović, 2004., prema Mlinarević, 2004., str. 40). Mnogi zaposleni roditelji nesvjesno koriste televiziju kao dadilju. Također, iznimno je djelotvoran medij jer prikazuje prividnu stvarnost, na način da u potpunosti zauzima ljudski vid i sluh te stvara osjećaj kao da smo dio nje (Košir i sur., 1999). Pa tako ukoliko dijete previše vremena provede gledajući televiziju, zasigurno mu je zbunjujuće u koju stvarnost treba vjerovati. Provedena su mnoga istraživanja o tome koliko djeca provode vremena gledajući televiziju i kako utječe na njih te su pokazala kako nju češće gledaju djeca siromašnih i manje obrazovanih obitelji (Ilišin, 2003).

Inglis (1997) u svojoj knjizi ističe istraživanje koje je pokazalo kako u Velikoj Britaniji sedam posto populacije televizor gleda cijeli dan, a pedeset posto populacije do 10 sati dnevno što je zaista poražavajuća činjenica. Također, istraživanja su pokazala različite razloge gledanja televizije, kao npr.: zamjena za slobodno vrijeme, bijeg od stvarnosti i dosade, kako bi mogli razgovarati s prijateljima o viđenom, zbog zabavnih sadržaja... Uz sve to, televizija je, uz ostale danas aktualne medije, postala zamjena za dadilju mlađoj djeci (Clifford, Gunter i McAleer, 1995).

Ilišin i sur., (2001) u svojoj knjizi navode da se pri gledanju televizije promiče pasivnost te se tako pojedinac isključuje iz realnosti. Sadržaj koji televizija nudi nema odgojno-obrazovnu funkciju, već samo zabavnu. Isto tako, nezaobilazna je činjenica da se sadržaj za mlade i odrasle poistovjetio pa se kao posljedica toga očekuje i brža socijalizacija djece (Mlinarević, 2004).

Djeca usvajaju sadržaje koje vide, pa pitanje slijedi: Kakvu poruku djeci šalju emisije poput *BigBrother*, *Shopping kraljica*, *Ljubav je na selu* ili serije: *Začin ljubavi*, *Čista ljubav*, *Bit ćeš moja?* Zato je vrlo bitno da roditelji kontroliraju sadržaj koji dijete prati na televiziji, te svojim primjerom pokaže ispravno korištenje. „Zajedničko gledanje i rasprava daje priliku da se djeci ukaže na ono što je ispravno i ono što je pogrešno u tim programima. Ovim načinom djeca postaju suci ili bar kritičari, a ne samo bića izgubljena u elektronskim signalima“ (Mlinarević, 2004., str. 45).

Brojna istraživanja naglašavaju vezu između izloženosti televizijskom nasilju i agresivnom ponašanju djece. To ističu i psihijatri u SAD-u ukazujući da gledanje televizije kod djece od 3 godine na dalje izaziva agresivnost te povećava toleranciju na nasilje (Miliša i Tolić, 2010).

Današnji crtani filmovi prepuni su nasilnih sadržaja, neki od njih su: *Ben 10*, *Winx*, *Bratz*, *Pokemoni*, *Yu-Gi-Oh*, *Dragon Ball Z* te mnogi drugi. Također, ti crtani filmovi usmjereni su na magiju i čudovišta koja uznemiruju djecu. Ali spomenut ćemo i neke obrazovne crtane filmove poput: *Dora istražuje*, *HelloKitty*, *Žutokljunac*, *Teletubbies* i drugi koji svakako pozitivno utječu na djecu (Miliša, 2013., str. 105).

Nasilni sadržaji u filmovima izgledaju puno stvarnije nego u stvarnom životu te imaju snažan utjecaj na gledatelja. Više o nasilju u medijima ćemo u drugom poglavlju.

Na kraju, možemo izdvojiti pozitivne i negativne značajke gledanja televizije. Neke od negativnih značajki su sljedeće:

- pri gledanju televizije djeca oponašaju, kako oponašaju pozitivna socijalna ponašanja, tako i negativna,
- mnogobrojni nasilni sadržaji na televiziji se nagrađuju te ne kažnjavaju, a vrlo često je upravo nasilje glavni junakov način da dođe do cilja, takav način djecu uči kako je nasilje odobreno u društvu i nešto normalno,
- djeca pri stalnom izlaganju emocionalno uznemirujućem sadržaju postaju naviknuti te manje osjetljivi na nasilni sadržaj,
- ukoliko je dijete stalno izloženo nasilnom sadržaju, svijet počinje shvaćati kao opasno mjesto te mu se povećava potreba za nasiljem.

Uz povećanu agresivnost, prekomjerno korištenje televizije potiče zdravstvene i socijalne probleme: smanjenu tjelesnu aktivnost, smanjeni uspjeh u školi, nesanicu, smanjenu želju za komunikacijom, smetnje pažnje i koncentracije (Buljan Flander i Karlović, 2004).

Što se tiče pozitivnih značajki televizije, vrlo ih je malo, jer televizija ne sadrži puno edukacijskih programa (Buljan Flander i Karlović, 2004).

Osim televizije, djeca svoje slobodno vrijeme provode uz druge medije. Sljedeće što ćemo istaknuti te štovećina djece posjeduje je računalo.

1.2.2. Računalo

Danas je računalo postalo dio svakidašnjice i služi za komunikaciju među ljudima te su još brojne njegove druge funkcije. Djeca brzo svladavaju računalnu pismenost te im računalo služi za učenje, komunikaciju i zabavu. Oduvijek vlada borba mišljenja o tome koliko je boravak djeteta za računalom koristan ili štetan. Mogu se izdvojiti mnoge koristi i štete, međutim, to ovisi o tomu koliko dijete vremenski provede ispred računala, što radi za to vrijeme na računalu i koliko ga pri tome nadziru roditelji (Živković, 2006). Roditelji bi svakako trebali poticati dijete na korištenje računala, ali i voditi računa o tome koliko dijete vremena provede za računalom. Previše vremena provedeno za računalom može dovesti do brojnih problema kao što su: povećana agresivnost, smanjena fizička aktivnost, manjak komunikacije te brojni drugi. Mnoga su djeca danas ovisnici o računalu, te se na taj način otuđuju od realnog svijeta. Računalo sadrži mnogobrojne korisne programe uz koju djeca mogu aktivno učiti. Također sadrži i brojne zabavne igrice koje potiču koncentraciju te su vrlo korisne. No isto tako sadrži i one igrice koje u sebi sadrže nasilne sadržaje, koje znatno utječu na igrača, bio on dijete ili odrasla osoba (Živković, 2006).

U Njemačkoj je provedeno istraživanje kojim se utvrdilo koje igrice najčešće dječaci i djevojčice, u dobi od 15 do 18 godina, igraju. Dječaci najčešće igraju igrice: *FIFA*, *Need for Speed*, *World of Warcraft*, *Call of Duty* itd., a djevojčice najčešće igraju: *The Sims*, *Singstar* te *Need for Speed*. Sadržaj igrice *Call of Duty* je temeljena na nasilju, *Need for Speed* je temeljena na natjecanju i brzini, *The Sims* na virtualnom stvaranju obitelji te obiteljskog života (Miliša i Tolić, 2010). Nadalje, istaknut ćemo i igricu *World of Warcraft*. Naime, igrači izvršavaju zadatke pri čemu se stvara timski rad grupe. Opasnost igre je u tome što se igra bez stanke jer se izlaskom iz sustava uništava sve što je grupa tijekom igre postigla. Takav oblik igre tjera igrače da gube pojam o vremenu provedenom pri igranju igrice (Miliša, Tolić i Vertovšek, 2010). Dakle, kao što su već brojna istraživanja ustanovila, igrice su pune nasilnog sadržaja i jasno je da to ima negativan utjecaj na djecu. Zato bi roditelji uz vremensko kontroliranje korištenja računala svakako trebali obratiti pažnju i na sadržaje koje dijete prati.

Godine 2004. provedeno je istraživanje u Hrvatskoj o izloženosti djece računalu. Istraživanje je provedeno na 4000 učenika od četvrtog do osmog razreda iz 19 osnovnih škola te prvog i drugog razreda u dvije srednje škole. Rezultati su pokazali kako najveći broj djece računalo

koristi za igranje igrica (89%), surfanje Internetom (66%) te za slušanje glazbe (53%) (Živković, 2006). To nam potvrđuje činjenicu koju brojni autori ističu, a to je da djeca više koriste medije u smjeru zabave, nego u obrazovnom smjeru.

Postoje brojni programi pomoću kojih roditelji mogu kontrolirati djecu pri korištenju računala. Neki od njih su: "Program za Roditeljski nadzor za Windows 7, K9 Web Protection, CyberPatrol 7.7, ChildControl 2008 te ParentalControl Bar" (Markulić, 2012., str. 14).

Naravno, pri korištenju takvih programa roditelj mora uzeti u obzir prilagodbu programa djetetu (Markulić, 2012).

Dakle, roditelji svakako djeci trebaju osvijestiti kako pravilno koristiti računalo te zajedno s djetetom dogovoriti jasna pravila za uporabu računala.

1.2.3. Internet

Zahvaljujući Internetu, dostupnost informacija sve je veća. Međutim, to ima i pozitivne i negativne značajke (Miliša, 2006). Naime, ukoliko djeca nekontrolirano surfaju Internetom te posjećuju stranice koje nisu primjerene za njihovu dob, to ne može pozitivno utjecati na njih.

Iako Internet djeci može služiti za učenje, uspostavu kontakta putem društvenih mreža, razmjenu pitanja i ostalo, s druge strane, lako se gubi kontrola sadržaja. Neki od negativnih značajki Interneta su sljedeći: socijalna izoliranost, pristup neprimjerenim stranicama, zapostavljanje obveza, utjecaj na zdravlje te još mnoge druge koje će biti navedene u daljnjem tekstu (Miliša i sur., 2010).

Psijatri su otkrili kako je ovisnost o Internetu podjednaka bilo kojoj drugoj ovisnosti jer mozak prima informacije kao i prilikom korištenja drugih opijatapa ukoliko je ta uroda uskraćena, javlja se apstinencijska kriza (Miliša, 2013).

Djeca vrlo lako usvajaju korištenje tehnologije, dok pojedini roditelji još uvijek nisu upućeni u korištenje istih, pa tako možda nisu ni svjesni kolika je opasnost Interneta. Dijete je potrebno kritički osvijestiti o korištenju medija, no o tome ćemo u drugom poglavlju.

Žižek u svojoj knjizi *O nasilju* korisnika Interneta opisuje kao „monadu bez izravnog prozora u stvarnost koja se susreće samo s virtualnim simulakrumom, a ipak je više nego ikad prije uronjen u globalnu komunikacijsku mrežu“ (Žižek, 2008., str. 34). Drugim riječima, Internet pruža komunikaciju te obilje sadržaja, ali to je sve na razini virtualnosti.

Jedno od istraživanja provedenih u Hrvatskoj s djecom (10 do 14 godina) izvještava kako 28 posto djece Internet koristi jedan put tjedno, a 58 posto njih svaki dan. Također, navedeno je da je 18 posto djece doživjelo internetsko zlostavljanje dok je njih 11 posto za sebe kazalo da su „internetski nasilnici“ (Miliša i sur., 2009). Djeca takav oblik ponašanja ponekad vide kao oblik zabave ne znajući da to može dovesti do ozbiljnih posljedica.

Također, isti prethodno naveden autor u svojoj knjizi *Mediji i mladi*(2009) navodi kako je okolina sve više nesigurna, a kao takva odvodi mlade u ovisnost o Internetu. Sve više vlada ugroženost, frustracija. Nasilje vlada obitelji i školom. Godine 2006. HZZO proveo je istraživanje s 43.987 mladih te je zaključeno kako su agresivnost i nasilje postali učestali.

Djeca koja se osjećaju usamljeno sklona su sklapanju novih prijateljstava na Internetu te na taj način pokušavaju pronaći emocionalnu podršku, no to uzrokuje smetnje u stvarnom svijetu. Brojna istraživanja su pokazala kako su osobe koje pate od manjka komunikacije u obitelji i smanjenog društvenog kruga povećale učestalo korištenje Interneta (Velki i Duvnjak, 2017).

Godine 2006. provedeno je istraživanje na uzorku od 8.226 ispitanika u dobi od petnaeste do dvadeset devete godine na sveučilištu Humboldt u Berlinu, te je utvrđeno kako se čak 34% ispitanika može nazvati ovisnicima zbog toga što provodne tjedno 48 sati uz Internet.

Dovoljno je upozorenje da su se još 2005. godine u Kini otvorile prve bolnice za liječenje ovisnosti o Internetu, zatim u Nizozemskoj pa Americi(Miliša i Tolić, 2010).

Pri uporabi Interneta djeca nailaze na razne rizike, neki od njih su: „izlaganje seksualnim ili nasilnim sadržajima, izravna komunikacija s osobom koja traži neprimjerene odnose, izloženost uznemirujućim, neprijateljskim ili nepristojnim e-mail porukama, pretjerana izoliranost djeteta koja proizlazi iz prečestog/dugotrajnog korištenja kompjutara/Internet-a“ (Buljan Flander i Karlović, 2004., str. 247). Ista autorica navodi kako danas roditelji često ne razgovaraju s djecom o privatnosti i tajnama koje djeca smiju ili ne smiju dijeliti Internetom. Međutim, to je vrlo važno jer se upravo razgovorom i obostranim povjerenjem između roditelja i djece mogu izbjeći razne negativne posljedice.

Danas je Internet lako dostupan na mobitelu pa je djeci još lakše doći do željenih sadržaja, zato je vrlo važno djeci osvijestiti ozbiljnost korištenja Interneta.

1.2.4. Mobilni uređaj

Danas se većina djece susreće s mobitelima još od najranije dobi, a mobiteli su postali „mini televizori“, zapravo, djeci nije potreban ni kompjuter ni televizija jer upravo mobiteli posjeduju iste ili slične sadržaje kao i navedeni uređaji. Preko mobilnog uređaja djetetu je dostupan Internet, a preko Interneta su mu dostupne sve informacije koje mu padnu na pamet. Današnji mobiteli sadrže aplikacije poput *WhatsApp*, *Vibera*, *Snapchata* putem kojih je moguća razmjena poruka, poziva, videa, slika, dokumenata. Također sadrže brojne aplikacije koje je moguće skinuti u bilo koje vrijeme i to besplatno.

Društvene mreže su postale sastavni dio života u pravom smislu tih riječi pa je mnogim mladima, ali i starijim ljudima, učestala šala: „Ako nije na Facebook-u ili Instagram-u, nije se dogodilo.“ Mladi na svoj profil postavljaju fotografije najintimnijih životnih događaja očekujući mnogo „lajkova“ kako bi se osjećali podržano od strane virtualnih prijatelja. Brojni odvjetnici izjavili su kako su za mnoge razvode braka upravo krive društvene mreže ili mobitel jer partneri vrlo lako dolaze do dokaza o prevarama.

U jednom istraživanju, koje je provedeno u svrhu pisanja završnog rada 2014. godine, cilj je bio usporediti prisutnost medija u odrastanju djece širom svijeta sa situacijom u Hrvatskoj. Rezultati su pokazali da se djeca u Hrvatskoj ne razlikuju od djece u stranim državama kada su u pitanju navike korištenja mobitela i mobilnih aplikacija. Djeca u dobi 13/14 godina posjeduju svoje vlastite mobitele i to čak njih 78%. U određenim životnim fazama dijete se razlikuje potrebama, sposobnostima, znanjima i vještinama. Vrlo je važno da sadržaji s kojima se dijete susreće budu prikladni njegovoj dobi (M. Šmit i Z. Šmit, 2014). Također, važno je da roditelji imaju nadzor nad djetetovim mobitelom.

Djeca i mladi, a isto tako i odrasli ljudi postali su nerazdvojni sa svojim mobitelima te otvoreno kazuju kako se ne osjećaju ugodno bez njih (Miliša, 2006). Razumno je da mobiteli doprinose lakšoj i bržoj komunikaciji među ljudima, ali današnji mobiteli su se razvili do te mjere da obiluju sadržajima nad kojima je po pitanju korištenja od strane djece potrebna roditeljska kontrola.

Dijete koje koristi obrazovne sadržaje mobilnih uređaja može imati poboljšane socijalne vještine, lakše stjecati strane jezike i biti više emocionalno spremno za početak školovanja. Međutim, kako bi obrazovni materijali imali pozitivan učinak na razvoj djeteta, ono u potpunosti mora razumjeti sadržaj koji koristi. Sadržaj mora biti prikladan za dijete u smislu djetetove dobi i stupnja razvoja. Odgajatelji i psiholozi ipak ističu da korištenje mobitela u

djetinjstvu može imati negativne učinke. Dijete koje troši previše vremena na korištenjemobilnih uređaja zbog toga ulaže manje vremena u igranje kreativnih igara ili za interakciju sa svojim roditeljima, braćom i sestrama, te svakako provodi manje vremena u igri na otvorenom (M. Šmit i Z. Šmit, 2014). Složili bi se da je tako i s ostalim medijima.

1.3. Nasilje u medijima

Kao što smo već do sad u tekstu naveli, današnji mediji obiluju nasilnim i agresivnim sadržajima koji su prikazani vrlo realistično te su potvrđena brojna istraživanja o tome kako nasilni mediji negativno utječu na djecu i mlade (Mitrović, 2015). Postoje više vrsta nasilja. Najčešća podjela je na verbalno i fizičko nasilje.

Osim medija postoje i mnogi drugi razlozi koji pogoduju neprihvatljivom ponašanju djece: dokoličarenje, slaba komunikacija u obitelji, suvremene ovisnosti poput kladenja, preokupacija izgledom, novcem, drugim osobama itd. (Miliša, 2013).

Cyberbullying ili elektroničko nasilje sve je češći problem u svijetu medija. To je zapravo bilo koji *online* oblik uznemiravanja koji se koristi kako bi se netko osjećao bespomoćan i beznačajan. To se najčešće odvija putem društvenih mreža kao što su *Facebook*, *Instagram*, *Twitter*. Roditelji mogu pratiti upotrebu Interneta kod djece, no otvara se pitanje znaju li oni točno što se događa u online društvenim životima njihove djece. Rješenje se nalazi, kao što je već nekoliko puta prije spomenuto, u komunikaciji s djecom (Willard, 2004).

Istraživanja su pokazala kako djeca u dobi od 12 godina pri gledanju televizije vide „više od dvanaest tisuća ubojstava i sto tisuća drugih oblika nasilja“ (Mandarić, 2012).

Isto tako, nasilje i agresivnost najčešće se povezuje sa sadržajima te količinom vremena koje dijete koristi pri konzumiranju medija. Također, istaknut ćemo istraživanje u Ujedinjenom Kraljevstvu koje je pokazalo da 39% crtanih filmova obiluje nasilnim sadržajima (Kanižaj i Ciboci 2011). Treba naglasiti da su pojedini crtani filmovi prikazani u 3D tehnici, koja dodatno povećava realnost. Naravno, moramo uzeti u obzir da ne doživljavaju sva djeca jednako sadržaje crtanih filmova s obzirom na njihovu dob.

„Mladi i djeca su razumljivo zbunjeni porukama koje dobivaju kada im roditelji ili odgajatelji kažu: ‘nemoj se tući’ ili ‘nemoj vraćati drugima’ ako gledaju konflikte koji se u medijima i crticiima rješavaju upravo agresivnim ponašanjem“ (Erwin, Morton, 2008., prema Kanižaj i Ciboci, 2011., str. 30).

Osim televizijskog nasilja danas se sve više istražuje utjecaj online ili društvenih igrica. Iako postoje igrice čija je svrha učenje te razvoj različitih vještina, djeca u većoj mjeri biraju one igrice koje obiluju nasilnim sadržajem (Bilić, Gjučić i Kirnić, 2010., prema Mitrović, 2015). Računalne igrice mogu toliko okupirati djecu da ona zamjene stvarni život s virtualnim. Bilić (2010., prema Mitrović, 2015) navodi kako učenici koji češće igraju računalne igrice,

češće i vrše nasilje nad svojim vršnjacima. Pri početku, djeci igrice služe za zabavu te im stvaraju osjećaj ugođe, no ukoliko djeca počnu nekontrolirano igrati igrice, gube osjećaj za stvarnost te se otuđuju u svoj vlastiti virtualni svijet.

Whitaker i Bushman (2009., prema Bilić, 2010., str. 265) ističu kako „99% dječaka i 94% djevojčica u SAD-u igraju video igre te da je u 89% njih pronađen nasilni sadržaj.“ Istraživanja su također pokazala da igrice, koje se temelje na nasilju, potiču agresivnost jer se osoba za vrijeme igranja igrice poistovjećuje s likom u igrici (Živković, 2006).

U igricama se igrač pohvaljuje za nasilno ponašanje skupljenim bodovima ili porukama podrške za daljnju igru, a poznato je da će dijete rado ponavljati ona ponašanja za koja je nagrađivana. Isto tako, ukoliko je dijete neprestano uključeno u agresivno ponašanje pri igranju igrice, tim putem stječe jednake obrasce ponašanja koji se odražavaju na stvari život (Bilić, 2010).

Postoje kratkoročne i dugoročne posljedice utjecaja nasilnih sadržaja na djecu i mlade.

U kratkoročne posljedice spadaju one koje dolaze netom nakon izloženosti takvim sadržajima, a u dugoročne posljedice spadaju one koje se javljaju nakon dugoročne izloženosti te povećanom broju tih sadržaja. Što je viša izloženost medijskom nasilju, tijelo stvara veći otpor koji se pretvara u naviku (Kanižaj i Ciboci, 2011).

„U poznatoj knjizi *Stop Teaching Our Kids to Kill*, autor David Grossman, inače umirovljeni vojni trener, ustvrdio je da potrošačke videoigre nalikuju vojnim simulatorima koji se koriste u vojnom treningu te da igre pretvaraju nesmotrenu djecu u potencijalne ubojice“ (Trend, 2007., prema Kanižaj i Ciboci, 2011., str. 24).

Budući da se godinama istražuje suodnos medija i nasilja, s vremenom su se razvile neke teorije. Autori Kanižaj i Ciboci (2011) navode neke od njih: *teorija o navikavanju*, *kultivacijska teorija*, *teorija o socijalnom učenju*, *teorija o prijenosu stanja uzbuđenosti*, *priming teorija*, *skript teorija*.

Teorija o navikavanju: stalnom upotrebom različitih medija te susretanjem s nasiljem u njima „povećava se tolerancija prema nasilju i smanjuje prag sputanosti da sami budemo nasilni“ (Kunczik i Zipfel, 1998., prema Kanižaj i Ciboci, 2011., str. 17).

Kultivacijska teorija: osobe koje se često susreću s nasilnim sadržajima na svijet gledaju kao opasnost kao i na sve ostalo te se u njima javlja strah. George Gerbner prvi je upotrijebio izraz kultivacija. „Kultivacija se odnosi na dugoročno oblikovanje percepcije i vjerovanja o svijetu u kojemu živimo, a koje se javlja kao posljedica izloženosti medijima“ (Gerbner, 1969., prema Kanižaj i Ciboci 2011., str. 18).

Teoriju o socijalnom učenju osnovao je Albert Bandura. Smatrao je da osoba koja promatra nasilne sadržaje imitira iste. U svojoj knjizi „Agression“ prikazao je podatke svojega eksperimentalnog istraživanja s djecom. Naime, djecu je podijelio u nekoliko grupa. Neke grupe djece pogledale su na ekranu nasilne sadržaje (nasilje nad lutkom Bobo), dok neke nisu promatrale nasilni sadržaj. Scene nasilja blokirale su dječju svijest te su se prema lutki ponašali jednako kao što su vidjeli na ekranu. Bandura je stoga zaključio da nasilni sadržaji utječu na ponašanje djece (Miliša, 2013).

Teorija o prijenosu stanja uzbuđenosti: „znanstvenik kojeg najviše vežemo uz ovu teoriju je Dolf Zillman koji je utvrdio kako osjećaj uzbuđenja pojačava određena ponašanja kod ljudi, a upravo su mediji ti koji mogu smanjiti, odnosno pojačati taj osjećaj uzbuđenja“ (Potter, 1999., prema Kanižaj i Ciboci, 2011., str 18).

Priming (podražaj) teorija: „da bi osoba reagirala na nasilne sadržaje u medijima bitni su podražaji koji će kod medijskih korisnika pobuditi neki podražaj (priming) i potaknuti određena ponašanja“ (Kunczik i Zipfel, 2007., prema Kanižaj i Ciboci, 2011., str. 19).

Skript teorija je uskopovezana sa prethodno spomenutom teorijom. „L. Rowell Huesmann je 1998. utvrdio da djeca koja su često izložena nasilju (u stvarnosti ili preko medija) razvijaju u sebi skripte kojima pripravlja strategiju suočavanja i rješavanja problema kada su suočeni s agresivnim ponašanjem“ (Kunczik i Zipfel, 2007., prema Kanižaj i Ciboci, 2011., str. 19). Budući da ljudi uče imitirajući, ukoliko se susretnu s problematikom u medijima koja se većinom rješava putem nasilja, takve obrasce primijenit će u stvarnom životu (Kanižaj i Ciboci, 2011).

Slobodno se možemo složiti sa svakom od navedenih teorija jer napisane činjenice odgovaraju praksi što potvrđuju i brojni autori.

1.3.1. Agresivnost

„Sigmund Freud, otac psihoanalize, dokazao je prije svih da se destrukcija pojačava sputavanjem! Međutim, i pretjerana „liberalizacija“ u permisivnom odgoju vodi k istom obliku asocijalnog ponašanja mladih“ (Miliša, 2006., str. 71). Drugim riječima, ukoliko se djeci previše uskraćuje ili popušta, dovest će ih do frustracije.

K. Lorenz je iznio formulu koja po njemu vodi k agresivnosti, naime, on smatra da frustracija povezana s nagonom dovodi do agresivnosti. „Kada agresivnost postane dominantnim stilom ponašanja u određenim socijalnim situacijama, govorimo o nasilničkom ponašanju. U tom smislu se o nasilnicima govori kao o osobama sklonima agresiji“ (Žižek, 2005., prema Miliša, 2016., str. 71). Dakle, ukoliko se djeci ne pruži dovoljno razumijevanja i slobode, ali isto tako i ukoliko im se previše uskrati sadržaj potreban za njihov razvoj, to djecu dovodi do nezadovoljstva i frustracije. Takva djeca će kroz nasilje te druge oblike devijantnog ponašanja iskazivati svoje nezadovoljstvo i frustracije. E. Fromm smatra kako čovjek „nije po sebi nasilan ili agresivan, već okolnosti podižu tenzije ili ih, pak, smanjuju“ (Miliša, 2016., str. 71).

Postojiviše kriterija za podjelu vrsta agresivnosti, između ostalog razlikujemo direktnu i indirektnu.

„Pod pojmom direktne agresivnosti podrazumijevaju se tjelesna (udaranje, guranje itd.) i verbalna agresivnost (vikanje, vrijeđanje, pogrдне riječi itd.), a pod indirektnom agresivnosti socijalno manipulativno ponašanja kao što su ogovaranje, odavanje tajni, ignoriranje itd.“ (Björqvist, Lagerspetz i Kaukiainen, 1992., prema Knezović, 2006., str. 4).

Mnoga istraživanja pokazala su da su muškarci skloni direktnoj agresiji dok su žene više sklone indirektnoj agresiji u odnosu na muškarce (Knezović, 2006).

Obzirom na vršnjačko nasilje, dječaci su veći počinitelji nasilja, a djevojčice su češće žrtve nasilja, te su „izložene različitim oblicima socijalne izolacije i relacijske agresije“ (Vejmelka, 2012., Baldry, 2003., Pavin Ivanec, 2008., prema Klarin i Matešić, 2014., str. 82).

Međutim, pojedina istraživanja ukazuju na to da su „dječaci češće i žrtve i počinitelji vršnjačkog nasilja“ (Frisén, Jonsson i Persson, 2005., Olweus, 1995., Solberg i Olweus, 2003, prema Klarin i Matešić, 2014., str. 82). „Rodne razlike u činjenju nasilja Turkel (2007) obrazlaže učinkom procesa socijalizacije“ (prema Klarin i Matešić, 2014., str. 82).

1.4. Dječje slobodno vrijeme

Slobodno vrijeme se može jednostavno definirati kao ono vrijeme koje je oslobođeno od dnevnih obveza. Ovdje se slobodno vrijeme predstavlja u vremenskom okviru dječje svakodnevnice koja je ispunjena upotrebom medija. Dijete se u svoje slobodno vrijeme socijalizira kroz razne aktivnosti. Što će dijete raditi u svoje slobodno vrijeme, ovisi o društvenom statusu roditelja, dostupnosti sadržaja, sposobnostima i navikama, kreativnosti itd. Osim što djeca pohađaju izvanškolske aktivnosti, veliki dio njihovog slobodnog vremena odnose upravo mediji i to su pokazala istraživanja na uzorku od 1000 učenika autorice V. Ilišin (Ilišin, Bobinac-Marinović i Radin, 2011., prema Miliša i Milačić, 2011).

Autori navode da djeca i mladi postaju ovisni o stvarima koje oslobađaju od rada te počinju dokoličariti. Pojam „dokoličarenje“ u starogrčkom jeziku prikazivao je stvaralaštvo u vremenu izvan radnog vremena dok se danas povezuje s dosadom, hedonizmom te ovisnošću o stvarima. U novije vrijeme emisija koja potiče takav način života (dokoličarenje) upravo je *Big Brother*. U njoj se „voajerizam potiče kao poželjan stil života, „pobjednikom“ postaje onaj koji ne mora imati odgovornost, znanje, poštenje, radne navike... Ništa od onoga što su temeljni aksiomi u odgoju i radu“ (Miliša, 2006).

Kovačević (2006) prema Odžak (2016) navodi istraživanje koje je pokazalo da je upotreba računala znatno zamijenila druge medije te preuzela glavnu ulogu u kreiranju slobodnog vremena mladih. Također, autor Miliša u svojoj knjizi *Šok današnjice* (2013) ističe kako mladi svoje vrijeme ponajviše provode u dokoličarenju (konzumiranju medija, odlascima na zabave), zatim u zabavama (koncertima, izlascima), obiteljskim druženjima, športu te, na zadnjem mjestu, prisustvovanju kulturnim događajima. Isto tako navodi poražavajuću činjenicu koja ukazuje na to da se vrijeme provedeno koristeći medije, izjednačilo s vremenom provedenim u školi. Isti autor ističe istraživanje u Osnovnoj školi *Petar Preradović* u Zadru s učenicima sedmih i osmih razreda koje je pokazalo kako je većini učenika organizacija slobodnog vremena vrlo važna. Naveli su kako svoje slobodno vrijeme

vrlo rado provode u izvršavanju izvanškolskih aktivnosti, što je svakako pohvalno., Višak dosade, a manjak ambicija neki nazivaju novim porokom mladih. Ako je to njihov porok onda je naš što im moraliziramo i ne otvaramo prostore u kojima će sami sadržajno kreirati svoje sklonosti i time se uvoditi u promjene užeg i šireg društvenog miljea, a ne da samo budu izvršitelji zadataka, i to u školskim okvirima“ ističe Miliša (Miliša i Milačić, 2011., str. 577). Drugim riječima, autor ističe kako je u Zadru potrebno postojanje veće društvene ponude različitih aktivnosti.

1.5. Obiteljska komunikacija

„Obitelj je mjesto gdje dijete stječe prva životna iskustva, znanja i vještine, gdje stvara i razvija vlastiti identitet. U obitelji djeca stvaraju koncepte mišljenja o samome sebi, o svijetu općenito i njihovu mjestu u svijetu“ (Miliša i Zloković, 2008., str. 41).

Dakle, već pri početku svojeg životnog puta djeca stvaraju nekakve obrasce, stereotipe.

Na internetskoj stranici „Focus on the family“ objavljen je članak o ulozi medija u obitelji.

U članku se ističe kako su roditelji dopustili medijima da strukturiraju te zaokupe njihove užurbane živote, i to na dva načina. Prvi je način da mediji potpuno okupiraju pozornost članova obitelji, a drugi je način da mediji zadržavaju članove obitelji na jednom mjestu i to na određeno vrijeme. Proveden je projekt „Our American Household“ (Naše američko kućanstvo) koji je prikazao stilove konzumiranja medija sa sekundarnom praktičnom svrhom u svakodnevnicu. Pa je tako navedeno da mnogi kućanski zadaci nisu toliko dosadni ukoliko su popraćeni zanimljivim televizijskim programom. Jedna mama je navela kako su kuhinja, dnevni boravak, spavaća soba, pa čak i praonica, opremljeni televizorom te ukoliko i ne bi televizor gledala izravno, uključila bi ga samo zbog pozadinske buke.

Igranje video igara bio je katalizator trošenja kvalitetnog vremena te glavni doprinos sadržaju djece i obiteljskih veza u nekim domovima. Kako kažu, taj projekt je smanjio stres i sukobe te promicao red i učinkovitost u kućanstvu. Naime, roditelji su promicali interakciju, ali studije su pokazale interakciju bez zajedništva (SMS, Facebook, telefonski pozivi), a isto tako zajedništvo bez interakcije (gledanje televizije ili filmova). Naveli su kako su televizija i videoigre fizički, a ponekad i socijalno povezali obitelj, dok su s druge strane mobilni, kompjuter i MP3 playeri doveli do fizičke i socijalne izolacije. Pri promatranju „medijske izoliranosti“ primijećeno je da je medijska upotreba od strane jednog člana obitelji uzrokovala

njegovo odvajanje od drugih članova. Također, zabilježeni su i slučajevi gdje su članovi obitelji bili prisiljeni koristiti medije jer su bili izolirani od strane obitelji. (The Role Of Media In The Family, <https://www.focusonthefamily.com/about/focus-findings/parenting/the-role-of-media-in-the-family>.Pristupljeno: 25.05.2018.)

Obiteljska komunikacija uključuje dvije vrste komunikacije: socijalno orijentirana i konceptualno orijentirana situacija.

Socijalno orijentirana komunikacija uključuje skladan odnos koji izostavlja ljutnju i bijes.

Konceptualno orijentirana situacija uključuje poticaj djece na izražavanje vlastitog mišljenja, stavova i emocija.

Roditelji bi trebali koliko je moguće razviti prijateljski odnos sa svojom djecom te razgovarati o svim životnim temama. Na taj način ukoliko ikad i dođe do neželjenih oblika ponašanja, lakše će doći i do rješenja problema (Ilišin, 2003).

Mnoge današnje obitelji, zbog svakodnevnih obveza te užurbanog načina života, žive „život jedan pored drugog, umjesto jedan s drugim“ (Miliša i Zloković, 2008., str. 42).

Posljedica užurbanog načina života u obitelji dovodi upravo do krize u komunikaciji između članova obitelji. Mnogi problemi i devijantna ponašanja nastala su upravo zbog manjka komunikacije i slabih odnosa između djece i roditelja (Ilišin, Marinović-Bobinac, Radin, 2001). Dakle, kao što smo već prije naglasili, roditelj bi uvijek trebao saslušati svoje dijete i poticati ga na razgovor o svemu što mu je jasno ili ne. Ukoliko se stvori prijateljsko ozračje između djeteta i roditelja, vrlo će se lako spriječiti devijantno ponašanje te rješavati svakodnevni problemi. Ali pojedini roditelji svoju ulogu prepuštaju medijima, a da nisu ni svjesni utjecaja istih (Kanižaj i Ciboci, 2011).

Osim što je značajno kakav sadržaj mediji nude, značajnije je kako djeca usvajaju taj isti sadržaj. Zato se svaki roditelj treba zapitati koji dio djetetova života prepušta manipulaciji medija (Košir i sur., 1999).

Dakle, roditelji bi svakako trebali ograničiti djetetu vrijeme provedeno u konzumiranju medija, razgovarati o viđenom u medijima kako bi znali razmišljanja svoje djece te kako bi djeca razvila kritički stav prema medijima, ali i općenito životnim situacijama.

Naravno, postoje i obitelji koje obiluju skladnim i zdravim odnosima te će oni „lakše izaći na kraj i s izazovima koje donose mediji“ (Mataušić, 2005., str. 258).

1.6. Roditeljska kontrola djece

Obzirom da smo promatrali kako roditeljska kontrola utječe na konzumiranje medija, u sljedećem ćemo tekstu kratko predstaviti dimenzije i stilove roditeljstva.

„Tri temeljne bipolarne dimenzije roditeljstva:

- emocionalnost,
- psihološka,
- bihevioralna kontrola“ (Keresteš 2002., prema Knezović 2006).

Emocionalnost predstavlja emocije koje roditelj pokazuje prema djetetu.

Psihološka kontrola uključuje kontrolu dječjeg ponašanja; „to su intruzivna ponašanja koja remete procese individualizacije, ključne procese za formiranje identiteta u adolescenciji.“ (Barber, Olsen i Shagle, 1994., prema Knezović, 2006., str. 10). Takav oblik kontrole ima negativne posljedice na dijete.

Bihevioralna kontrola predstavlja roditeljska pravila ponašanja koje dijete poštuje i kojih se treba pridržavati (Knezović, 2006).

Brojna istraživanja su potvrdila kako su djeca koju roditelji psihološki kontroliraju agresivnija u odnosu na djecu kojima roditelji dopuštaju psihološku autonomiju (Knezović, 2006).

Roditeljsko se ponašanje također promatra obzirom na stilove roditeljstva.

Maccoby i Martin su (1983) kombinacijom dimenzija emocionalnosti i kontrole opisali četiri roditeljska stila:

- „autoritativni stil (kombinacija emocionalne topline i vrste kontrole),
- popustljivi ili permisivni stil (kombinacija emocionalne topline i slabe kontrole),
- autoritarni stil (kombinacija emocionalne hladnoće i vrste kontrole) i
- indiferentni ili zanemarujući roditeljski stil (kombinacija emocionalne hladnoće i slabe kontrole)“ (Knezović, 2006., str. 11).

„Sumirajući rezultate istraživanja iz različitih država Rigby (2013) zaključuje da autoritaran roditeljski stil ima značajnu ulogu u počinjenom vršnjačkom nasilju u školi, (prema Klarin, Matešić, 2014., str. 83).

Dakle, kod onih roditelja koji koriste autoritaran stil, djeca češće sudjeluju u nasilju.

1.6.1. Odnos roditelja i djece u adolescenciji

Razdoblje adolescencije obuhvaća period od 9 do 24 godine. To razdoblje prožeto je učenjem, sazrijevanjem, izgradnjom stavova, a literatura ga opisuje terminima poput: stres, bura, kriza, kaos, što dodatno opisuje ovaj dinamičan i složen razvojni period.

„1904. godine Hall je opisao adolescenciju kao stanje bure i stresa“ (Graovac, 2010., str 263).

Odnos između roditelja i adolescenta u ovom razdoblju veoma je interesantan i možemo slobodno reći kako je u jednu ruku problematičan. Naime, djeca u ovom razdoblju života roditelje promatraju „kao dvoje ljudi srednjih godina koji su slučajno njegovi roditelji, koji su mnogo gori nego roditeljini prijatelji i jedino što znaju je izmišljati glupa pravila i prigovarati“ (Graovac, 2010., str. 264). Dok se s druge strane roditelji ponekad osjete bespomoćno jer im se čini uzaludno sve što pokušavaju pri odgoju djeteta (Graovac, 2010).

U ovom razdoblju roditelji bi jasno trebali postaviti svojoj djeci granice koje bi trebale biti „niti previše čvrste, a ipak jasne, niti previše meke, a ipak prepoznatljive“, a unutar njih nikada se ne smiju izgubiti konture pravih vrijednosti čovjeka (Graovac, 2010., str. 264).

U sljedećem poglavlju pisat ćemo upravo o takvim jasnim pravilima koje roditelji trebaju upotrijebiti pri medijskom odgoju djece.

1.7. Mediji i odgoj

U suvremenom svijetu u kojemu je teško funkcionirati bez medija, potrebno je odgojiti dijete da zna kontrolirati korištenje medija, isto tako potrebno je pratiti dijete u interakciji s medijima. U medijskom odgoju vrlo je važno da roditelji spoznaju kako moraju pomoći djeci u razvoju veće kritičke svijesti pri korištenju medija.

UNESCO je još 1964. promaknuo ideju medijskog odgoja, a 1976. godine načinio je model za masovno-medijski odgoj kako bi djecu i mlade naučio kritičkom promatranju istih.

Medijski odgoj nudi mogućnost slobode te vlastitog razmišljanja kako upravo mediji ne bi mislili umjesto nas. Ukoliko se to što prije spozna te, kako je već navedeno, razvije kritička svijest, mediji će teže manipulirati djecom i mladima (Erjavec i ZgrabljicRotar, 2000).

Mikić(2004) navodi da su roditelji svojoj djeci uzor te ovisno o njihovom odnosu prema medijima, djeca stvaraju iste ili pak slične navike. Onaj roditelj koji često koristi medije teško može prikazati djeci štetan utjecaj istih, no ukoliko se potrudi i sam ne koristiti, može biti uvjerljiviji i očekivati pozitivan rezultat. Roditelj također treba kod djece razvijati odgovornost pri korištenju medija te prepoznavanje dobrih i loših strana.

Današnje obrazovne ustanove slabo su osposobljene za učenje djece o medijskoj pismenosti i opasnosti od medijskih sadržaja pa su roditelji i odgajatelji svakako ti koji bi se trebali pobrinuti o medijskom odgoju djece(Mikić i Rukavina, 2006).

Danas pojedini neodgovorni roditelji često u zamjenu za nedovoljno pružanje ljubavi djetetu kupuju televizor, mobitel te mnoge druge materijalne stvari ne znajući da mu s tim šalje krivu poruku. Ljubav i toplina nisu materijalne. Mobitel, televizija, računalo ne mogu zamijeniti razgovor i društvo roditelja, obitelji i prijatelja. Također, roditelji postaju popustljiviji jer su zaokupljeni užurbanim načinom života te su manje strpljiviji u odgoju djeteta. Onda, ukoliko odgoj krene u krivom smjeru, pitaju se gdje su pogriješili ne obraćajući pozornost na to da su komunikacija, prijateljstvo, razumijevanje, potpora, toplina važniji od materijalnih stvari.

„U središtu pozornosti djetetove su želje i njegovi interesi pa i takav stil često rezultira formiranjem egocentrične osobe... Današnja djeca odgajana u permisivnom okruženju spremna su uzimati, a ne davati, a ono što imaju ne znaju cijiniti“ (Miliša, 2013., str. 67).

Također navodi riječi Majke Terezije koja je „više puta upozoravala da je najveći poraz obeshrabrenje, korijen zla egoizam, najgori osjećaj mržnja, strah najveća prepreka, a oprost najveći dar“ (Miliša, 2013., str. 53)

To su neke vrijednosti koje danas kao da se zaboravljaju, kao da su se preokrenule. Pojedini roditelji u strahu od negativnih strana djece potpuno uskraćuju korištenje Interneta. Međutim, to nije dobro jer se tim putem djetetu uskraćuje izvor znanja koji mu je potreban kako bi uspjelo u obrazovanju i suvremenom društvu (Aftab, 2003., prema Robotić, 2015).

Isto tako, pojedini roditelji djeci pružaju slobodu u korištenju medija, a ni to nije dobro za dijete jer prestaje kontrola sadržaja, a dijete se može susresti s raznim sadržajima koje ne može dobro protumačiti bez razvijenog kritičkog mišljenja (Seanderson, 2005., prema Robotić, 2015).

Kao što smo već prije naveli, roditelji djeci svakako trebaju postaviti jasna pravila pri korištenju medija. Trebaju nadzirati sadržaje koje dijete prati u medijima te ih upozoriti na mogućnost negativnih sadržaja, isto tako ograničiti vrijeme provedeno u korištenju medija te ograničiti situacije u kojima se koriste mediji (na primjer: ne koristiti televiziju ili računalo za vrijeme obroka, ne koristiti mobitel za vrijeme komunikacije itd.). Zatim, ne držati medije dostupne u dječjoj sobi te svojim primjerom učiti dijete selektivnom odabiru programa i općenito ispravnom korištenju medija (Buljan Flander i Karlović, 2004).

Isto tako, djecu trebaju poticati na korištenje kompjutera u obrazovnu svrhu, a ne samo zabavnu.

1.8. Projekt „10 dana bez ekrana“

10 dana bez ekrana je projekt koji je 2008. godine proveden u tri zadarske škole s učenicima sedmih i osmih razreda.

Naime, prethodno provedeno istraživanje u istim školama pokazalo je kako se vrijeme mladih provedeno ispred ekrana (televizija, računalo i mobitel) izjednačilo s vremenom provedenim u školama. Cilj projekta bio je prestati koristiti medije 10 dana.

Prvo su se djeci i roditeljima podijelile upute te je svatko dobio dnevnik za vođenje bilješki tijekom svih deset dana bez ekrana.

„Školski dan bio je podijeljen na 5 dijelova, a slobodan na 7. Svaki dio (kvadratić praznog prostora) nosi 1 bod. Istaknuta je uloga praznih kvadratića za upisivanje bodova:

- a) prije škole
- b) tijekom ručka: to će omogućiti roditeljima da pomognu djeci da ustraju u izazovu te da još bolje učvrste komunikaciju u obitelji
- c) dani bez škole (subota i nedjelja) su podijeljeni sa dva kvadratića (ujutro, poslijepodne) što omogućuje da se u tim danima dobije više bodova
- d) potpis roditelja čime se garantira bodovni učinak djeteta“ (Miliša i sur., 2009., str. 201).

Rezultati nakon 10 dana bili su fantastični. Učenici i roditelji su poboljšali međusobnu komunikaciju te su kvalitetnije provodili svoje slobodno vrijeme.

Komentari pojedinih roditelja bili su sljedeći:

- „Kad bi ovakvih projekata bilo češće, ja kao roditelj prva bih predložila i ostalima da pokušaju, jer je nešto savršeno. Dan bez ekrana mi puno znači.“
- „Projekt je potaknuo cijelu obitelj na preispitivanje koliko vremena zaista provodimo uz ekrane.“

Komentari pojedinih učenika:

- „Nisam poželjela gledati neke zabavne emisije na TV-u, shvatila sam da mogu i bez njih.“
- „Hoću Facebook! Hoću TV!“ (Miliša i sur., 2009., str. 201).

Na kraju provedenog projekta učenici su priznali kako su im mediji uistinu nedostajali, što nam govori o njihovoj ovisnosti. Ali, nadamo se da su barem osviješteni te da ih je projekt ipak potaknuo na promjene.

2. METODA ISTRAŽIVANJA

2.1. Cilj i problemi istraživanja

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati roditelje o agresivnom ponašanju u djece od 5. do 8. razreda osnovne škole, obzirom na konzumaciju medija.

Specifični problemi:

1. Istražiti koliko djeca koriste medije i koje medije koriste.
2. Ispitati postoji li razlika u različitim oblicima agresivnog ponašanja obzirom na neke sociodemografske značajke roditelja i djeteta.
3. Ispitati postoji li razlika u različitim oblicima agresivnog ponašanja obzirom na vrijeme provedeno uz medije i uključenost roditelja.

H1: Pretpostavlja se da djeca danas u velikoj mjeri koriste medije.

H2: Pretpostavlja se da postoje razlike u različitim oblicima agresivnog ponašanja u djece obzirom na dob i spol djeteta te mjesto življenja i obzirom na razinu obrazovanja roditelja.

H3: Pretpostavlja se da djeca koja češće koriste medije pokazuju oblike agresivnog ponašanja.

2.2. Mjerni instrumenti

Za potrebe ovog istraživanja sastavljen je anketni upitnik koji pokriva područja: sociodemografska obilježja roditelja i djeteta, vrijeme praćenja medija te vrste medija koje dijete koristi, roditeljska kontrola i nadzor korištenja medija djeteta te komunikacija povezana s medijima.

U prvom dijelu upitnika pitanja su se odnosila na sociodemografska obilježja: dob i spol roditelja, stupanj obrazovanja, dob i spol djece te mjesto stanovanja.

U drugom djelu upitnika pitanja su se odnosila na prikaz medija koje dijete koristi te vrijeme provedeno u praćenju istih.

U trećem dijelu upitnika pitanja su se odnosila na roditeljski nadzor(kontrolu) djece pri korištenju medija: gleda li se televizija kao obiteljska aktivnost, koje programe dijete najčešće prati na televiziji, razgovara li se s djetetom o viđenom na televiziji, imaju li roditelji uvid u djetetov mobitel te jesu li roditelji pokazali djeci kako se koristi internet.

U četvrtom dijelu upitnika pitanja su se odnosila na komunikaciju između roditelja i djece o sadržajima koji se prate na različitim medijima; imaju li djeca razvijen kritički stav o medijima.

Posljednji dio upitnika sačinjavala je Skala agresivnosti za djecu i adolescente-SNOP autorice Anite Vulić-Prtorić (2008).

Provjera metrijskih karakteristika rezultirala je modificiranom verzijom koju smo skratili zbog ekonomičnosti i dječje dobi.

Modificirana verzija skale SNOP sastoji se od 19 tvrdnji podijeljenih u 4 subskale na koje su sudionici istraživanja odgovarali na trodijelnoj skali Likertova tipa pri čemu 1 označava *nikad se ne odnosi na moje dijete*, a 3 označava *uvijek se odnosi na moje dijete*.

1. **Prkošenje**

Ova skala sastoji se od šest tvrdnji koje ispituju sklonost ispadima bijesa, svađanju s odraslima, aktivno suprotstavljanje ili odbijanje pokoravanja zahtjevima i pravilima odraslih, okrivljavanje drugih za vlastite pogreške ili loše ponašanje, lako i brzo uzrujavanje, osjetljivost na postupke drugih, ljutitost i srditost. Skala je jednofaktorske strukture. Pouzdanost ove skale iznosi Cronbachalpha= 0,80; M= 8,82, Sd= 2,42.

2. **Ophođenje**

Ova skala sastoji se od četiri tvrdnje koje ispituju sklonost prijatnji i zastrašivanju drugih, započinjanju tuče, fizičkoj okrutnošću prema drugima te namjernom uništavanju tuđih stvari.

Provjerom pouzdanosti čestica ove ljestvice, Cronbachalpha= 0,77; M= 4,22, Sd= 0,54.

3. **Žrtva**

Ova skala sastoji se od pet tvrdnji koje ispituju negativne postupke drugih učenika prema djetetu poput: vrijeđanja, tuče, ismijavanja, govorenja ružno o djetetu te isključenja iz zajedničke igre.

Provjerom pouzdanosti čestica ove ljestvice, Cronbachalpha= 0,87; M= 6,36, Sd= 1,90

4. Nasilnik

Ova skala sadrži četiri tvrdnje koje ispituju negativne postupke djeteta prema drugim učenicima: govorenje ružno o drugima, vrijeđanje drugih na ružan način, tuča u školi, ismijavanje drugih učenika.

Provjerom čestica ove ljestvice, Cronbachalpha= 0,79, M= 4,56, Sd= 1,099

Spearmanov koeficijent korelacije pokazuje da postoje statistički značajne povezanosti između rezultata na svim ljestvicama i kreće se od 0,14 za ljestvice Žrtva i Ophođenje do 0,39 za ljestvice Žrtva i Nasilnik. Unatoč statistički značajnoj povezanosti, rezultate ovih podljestvica koristili smo odvojeno (korelacije su značajne, ali relativno niske).

Sve četiri ovako formirane ljestvice odstupaju od normalne raspodjele, stoga je korišten neparametrijski postupak analize podataka.

2.3. Sudionici istraživanja

U istraživanju je sudjelovao 241 roditelj, 50 očeva (20,74%) i 191 majka (79,25%) koji su procjenjivali ponašanja svojega djeteta. Najviše roditelja koji su ispunili upitnik bilo je u rasponu od 35 do 44 godine.

Procijenjene je djece bilo prema spolu: djevojčica 125 (51,87%), a dječaka 116 (48,13%). Prosječna dob djece, koju su roditelji procjenjivali, bila je 12,6 godina (raspon dobi kreće se od 10 do 15 godina).

Sudionici su pripadnici područja Zadarske županije.

U tablicama 1., 2., 3., prikazana su obilježja uzorka prema dobi, stupnju obrazovanja te mjestu življenja.

Tablica 1. Frekvencija ispitanika/roditelja prema dobi

Dob roditelja	f	%
25-34	23	9,54
35-44	148	61,41
45-54	62	25,72
55-64	8	3,32

Tablica 2. Frekvencija ispitanika/roditelja prema stupnju obrazovanja

Stupanj obrazovanja	f	%
završena osnovna škola	5	2,12
završena srednja škola	168	71,18
završen fakultet	63	26,70

Tablica 3. Frekvencija ispitanika/roditelja prema mjestu življenja

Mjesto življenja	f	%
Urbana sredina	182	75,52
Ruralna sredina	59	24,49

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA

3.1. Korištenje medija

Prvi korak u obradi rezultata bila je deskriptivna statistika koja nam daje odgovor na pitanje koliko djeca koriste medije i koju vrstu medija najviše koriste. Od ukupno 241 djeteta, njih 171 (70,95%) koristi televiziju, zatim njih 135 (56,02%) koristi računalo, a njih 226 (93,77%) koristi mobitel. Takvi rezultati potvrđuju našu pretpostavku o velikoj mjeri korištenja medija.

Nadalje, u Tablici 4. prikazat ćemo koliko vremena djeca provedu koristeći svaki od medija posebno. Zatim ćemo u daljnjem tekstu prikazati svaki od medija zasebno obrađujući pozornost na sadržaje koje djeca prate prilikom korištenja njih.

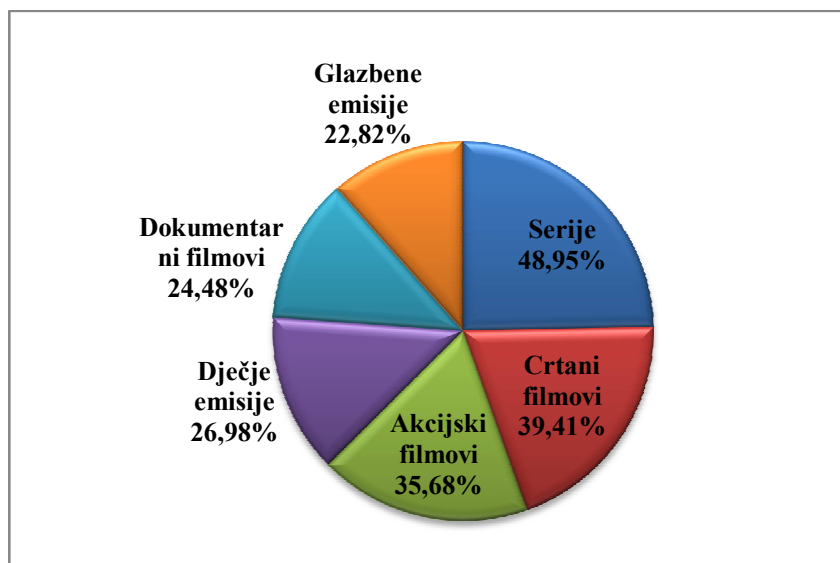
Tablica 4. Učestalost uporabe različitih medija

	30 min		Do 1 sat		2 sata		3 sata ili više	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Televizija	52	21,76	98	41	66	27,62	23	9,62
Mobitel	28	11,76	72	30,25	89	37,39	49	20,59
Računalo	116	59,95	67	31,16	19	8,84	13	6,05

Iz Tablice 4. Vidljivo je kako djeca u najvećem postotku (41%) gledaju televiziju do 1 sat dnevno, a (27,62%) gleda do 2 sata.

U Grafikonu 1. prikazat ćemo koji sadržaj djeca najčešće prate pri gledanju televizije.

Grafikon 1. Najčešće gledano na televiziji

Od televizijskih sadržaja djeca najviše prate serije (48,96%), potom crtane filmove (39,41%), akcijske filmove (35,68%), dječje emisije (26,98%), dokumentarne filmove (24,48%), glazbene emisije (22,82%), kvizove (17,42%), vijesti (5,39%).

Uspoređujući dobivene rezultate s dosadašnjim istraživanjima (Miliša i Milačić, 2010) uočili smo sličnost rezultata vremenske prosječnosti gledanja televizije. Miliša i Milačić također navode kako djeca u prosjeku televiziju gledaju 2-3 sata dnevno, dok je kod nas rezultat malo optimističniji jer u našem istraživanju djeca televiziju gledaju najviše 1-2 sata dnevno. Isto tako, Miliša i Milačić u svojem istraživanju navode kako djevojčice najviše prate serije, a dječaci šport, a u našem se istraživanju pokazalo kako su upravo serije najviše praćen sadržaj na televiziji. Ovaj je rezultat prihvatljiv ukoliko djeca prate serije poučnog, obrazovnog sadržaja.

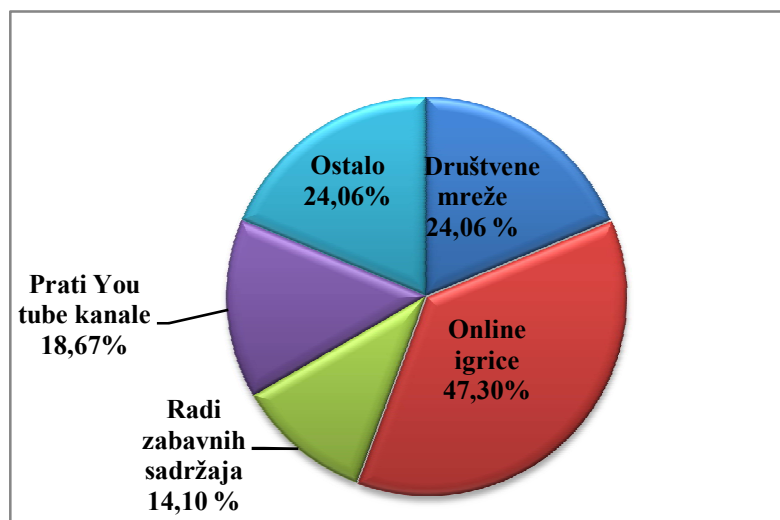
Sljedeće pitanje odnosilo se na razgovor o viđenom na televiziji. Roditelji uglavnom razgovaraju s djetetom o viđenom na televiziji (79,25%) što je i vrlo važno za dijete, ali i roditelja. Nadalje, većina djece (55,04%) u svojoj sobi nema televizor ni računalo dok njih (44,53%) ima. Međutim, postotak djece koji u sobi imaju medije je i dalje izrazito velik. Pretpostavljamo da u ovakvim situacijama roditelji imaju manji uvid u sadržaj koje dijete prati i količinu vremena koje provodi uz medije.

Ukoliko djeca gledaju televiziju ili koristi druge medije pred spavanje, to može uzrokovati nesanicu (Buljan Flander i Karlović, 2004). Slične rezultate u svojim istraživanjima navodi i Markulić (2012), ali i Miliša, Milačić (2010).

Što se tiče računala, iz Tablice 4. vidljivo je kako najveći postotak djece (59,95%) dnevno koristi računalo do 30 minuta, a njih (31,16%) do 1 sat.

U sljedećem grafikonu prikazat ćemo u koju svrhu djeca najčešće koriste računalo.

Grafikon 2. Svrha korištenja računala

Iz Grafikona 2. vidljivo je kako djeca najčešće koriste računalo za online igrice (47,30%), društvene mreže (24,06%), YouTube kanal (18,67%), radi zabavnih sadržaja (14,10%), ostalo (24,06%). Gotovo iste rezultate nalazimo i u istraživanju (Mandarić, 2012). Iz toga možemo zaključiti kako djeci računalo služi ponajviše zabavnoj svrsi.

Nadalje, iako djeca dnevno najviše provedu do 30 minuta koristeći računalo, roditelji su tu djecu procijenili kao veće nasilnike u odnosu na ostalu procijenjenu djecu koja su više koristila druge medije (televizija i mobitel). (Suma rangova dječaci = 22894, Suma rangova djevojčice = 5071, $U = 3693$, $Z = 2,50$, $p = 0,012$, $Z_{kor} = 3,20$, $p = 0,001$). Takvi nas rezultati ne iznenađuju obzirom na količinu nasilja s kojima se djeca susreću pri igranju igrica. Ta činjenica je dokazana u brojnim ispitivanjima pa tako i u istraživanju Bilić (2010). Naime, u istraživanju je utvrđeno kako nasilni sadržaj znatno utječe na agresivne misli, osjećaje i nasilne akcije djece. Već smo u teorijskom objašnjenju istaknuli kako nasilni sadržaji utječu na djecu.

Dakle, igrači se, u ovom slučaju djeca, pri igranju poistovjete s likom te bivaju nagrađivani bodovima ili „bonus životom“, a vrlo dobro znamo da se nagrađivano ponašanje rado ponavlja.

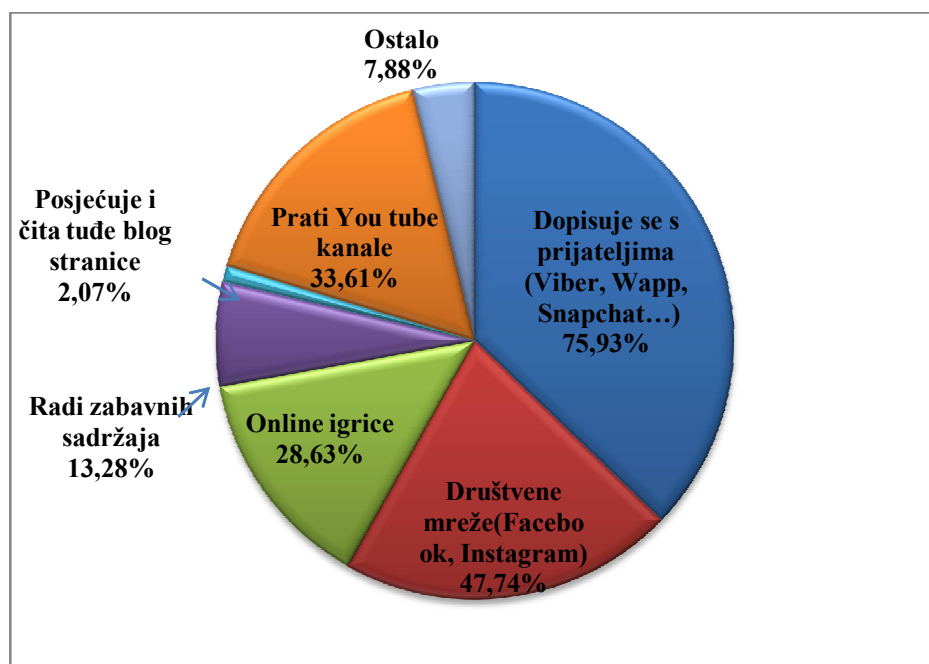
Treći medij čiju smo učestalost korištenja provjerili bio je mobitel.

Od ukupno 241 djeteta, samo njih 9 (3,73%) nema mobitel, dok ostalih 232 (96,26%) ima.

Iz Tablice 4. vidljivo je da djeca najčešće provedu 2 sata (37,39%) koristeći mobitel, zatim do 1 sat (30,25%), a njih (20,59%) provedu čak 3 sata ili više. Obzirom da se sadržaj mobitela poistovjećuje sa sadržajem televizije i računala, ovi podaci nisu nimalo iznenađujući. Miliša, Milačić (2010) u rezultatima svojeg istraživanja navodi rezultat da djeca na prvom mjestu ne mogu upravo bez mobitela. To nikako drugačije ne možemo nazvati nego ovisnost. Isti takav rezultat navodi i Novak (2017).

U sljedećem grafikonu prikazat ćemo u koju svrhu djeca najčešće koriste mobitel.

Grafikon 3. Svrha korištenja mobitela

Iz Grafikona 3. vidljivo je kako djeca najčešće koriste mobitel za dopisivanje s prijateljima (75,93%), društvene mreže (42,74%), praćenje YouTube kanala (33,61%), online igrice (28,63%), radi zabavnih sadržaja (13,28%), posjećivanje i čitanje tuđih blog stranica (2,07%), ostalo (7,88%).

U odnosu na prikazane rezultate možemo zaključiti kako je prva hipoteza, u kojoj smo naveli pretpostavku da djeca u velikoj mjeri koriste medije, potvrđena. Rezultati su dakle pokazali da mediji imaju iznimno značajnu ulogu u svakodnevnim životima djece. Pri korištenju televizije, djeca najčešće prate serije; pri korištenju računala, igraju igrice, a uz to, najviše vremena provode na mobitelu dopisujući se s prijateljima, a potom prateći društvene mreže. Ovakvi rezultati u skladu su s dosadašnjim istraživanjima. S obzirom na prijašnja istraživanja, možemo zaključiti kako se godinama mijenja, odnosno, napreduje tehnologija, tako napreduje i sve veća potrošnja iste. Usporedbe radi, spomenut ćemo rezultate istraživanja (Foretić, Rodek i Mihaljević, 2009) koji su pokazali kako djeca najviše vremena provode u školi, a zatim koristeći medije i to izričito za zabavu.

U sljedećoj tablici prikazat ćemo usporedbu rezultata istraživanja prijašnjih godina obzirom na gledanje televizije i korištenje računala i rezultata dobivenih ovim istraživanjem.

Tablica 5. Rezultati istraživanja pojedinih autora od prijašnjih godina obzirom na gledanje televizije i korištenje računala te rezultati ovoga istraživanja

ISTRAŽIVANJA	IZVOR	TELEVIZIJA	RAČUNALO I IGRICE KONZOLE
Ilišin	Djeca i mediji, 2001.	2,4 sata	-
Košir, Zgrabljčić, Ranfl	Život s medijima, 1999.	3 sata	-
Christakis, Ebel, Rivara, Zimmerman	Journal of Pediatrics, 2004.	1,5 sati	1,6 sati
Stanton	Seattle Times staff reporter, 2005.	2 sata	-
Nielson	TV-Free America, 2005.	4 sata	-
Zimmerman, Christakis	Arch Pediatr Adolesc Med. 2005.	3,3 sata	-
Johnson, Cohen, Kasen, Brook	Arch Pediatr Adolesc Med. 2007.	3 sata	-
Kleep, Wind, de Bourdeaudhuij, PerezRodrigo, Due, Bjelland, Brug	Int Journal of Behaviour, Nutrition and Phys Act. 2007.	2,2 sata	-
Behrman	Future of children, 2000.	-	1,03 sat
Fall, Winter	Future of children, 2000.	-	1,68 sat
Foretić	Seminar, Doktorski studij kineziologije, 2008.	2,2 sata	1,2 sat
Rezultati ovoga istraživanja		1-2 sata	30 min- 1 sat

Izvor: Foretić, Rodek, Mihaljević, (2009). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/82606>

Iz tablice je vidljivo kako su prijašnjih godina djeca više gledala televiziju nego danas. Ali uzimajući u obzir da se danas tehnologija znatno više razvila, to je i očekivano. Tada računala i mobilni uređaji nisu ni bili razvijeni, a ni dostupni u mjeri kao danas. Mobiteli su tada služili samo za SMS poruke i pozive pa nisu ni uključeni u istraživanja dok ih danas nazivaju „mini televizori“. Računala tada nisu imala pristup internetu u mjeri kao danas te je bila teža dostupnost igrica. Ali svejedno ostaje činjenica da su se mediji i prije često konzumirali kao i danas.

3.2. Procjena agresivnog ponašanja s obzirom na sociodemografska obilježja

Kako bismo odgovorili na pitanje razlikuju li se roditeljske procjene u procjeni agresivnog ponašanja u djece obzirom na spol, dob djeteta i mjesto življenja te njihove sociodemografske značajke (dob, spol, obrazovni status), proveli smo testiranje Man-Whitney U testom.

Između dječaka i djevojčica nije zabilježena statistički značajna razlika u svim mjerenim oblicima agresivnog ponašanja, stoga je daljnja analiza provedena zajedno za djevojčice i za dječake. Takve rezultate također navode Klarin i Matešić (2014). S druge strane, Bilić (2010) navodi kako su dječaci u odnosu na djevojčice nasilniji.

U svrhu testiranja razlike obzirom na dob, učenike smo podijelili u dvije skupine. U jednu skupinu svrstali smo učenike 5. i 6., a u drugu skupinu 7. i 8. razreda. Utvrdili smo da nema statistički značajnih razlika u rezultatima na sve četiri ljestvice obzirom na dob sudionika istraživanja. Iako nas takav rezultat pomalo začuđuje, možemo promatrati sa stajališta da je to razdoblje pubertetskih promjena u kojem su djeca relativno homogena obzirom na agresivnost, odnosno, podjednako manifestiraju agresivno ponašanje.

Obzirom na mjesto življenja roditelji su procijenili da su djeca koja žive u gradu češće žrtve vršnjačkog nasilja (Suma rangova dječaci =20902, suma rangova djevojčice=7778, $U=4431$, $Z=-1,79$, $p=0,07$, $Z_{kor}=-1,96$, $p=0,049$). Naime, pretpostavljamo da su djeca koja žive u gradu vjerojatno više prisutna na društvenim mrežama što pruža veću šansu da budu žrtve u odnosu na djecu sa sela. Također, Bilić (2010) u svojem istraživanju navodi rezultat da su učenici seoskih škola češći nasilnici. Tomu možemo pretpostaviti dva razloga. Prvi razlog je taj da djeca na selu provode više vremena izvan kuće, bez korištenja medija, a drugi razlog je relativno mali broj učenika sa sela.

Obzirom na spol roditelja nema značajnih rezultata u procjeni dječjeg agresivnog ponašanja. Mogući je razlog taj što je očeva znatno manje od majki.

Knezović (2006) navodi kako su majke više prihvaćajuće i kontrolirajuće nego očevi, međutim, neka druga istraživanja upućuju da su u ovom razvojnem razdoblju majke i očevi slični u roditeljskom ponašanju (Klarin, Matešić, 2014).

Obzirom na dob roditelja, i majke i očevi podjednako procjenjuju agresivno ponašanje kod djece.

Nadalje, obzirom na razinu obrazovanja roditelja, utvrdili smo da nema značajnih rezultata u procjeni dječjeg agresivnog ponašanja. Dakle, roditelji sa završenom osnovnom i srednjom školom jednako procjenjuju dječje ponašanje kao roditelji sa završenim fakultetom. Međutim, pretpostavka je bila da postoje različiti oblici agresivnog ponašanja djece obzirom na obrazovanje roditelja. Sindik (2012) navodi pretpostavku da više obrazovni roditelji imaju širu sliku utjecaja medija na dijete pa bi rezultat možda trebao biti drugačiji, ali mi tu pretpostavku nismo potvrdili. Jedan od mogućih razloga je nesrazmjer sudionika u pojedinim kategorijama.

3.3. Roditeljski nadzor (kontrola)

Treći problem bio je ispitati postoji li razlika u različitim oblicima agresivnog ponašanja obzirom na vrijeme provedeno uz medije i uključenost roditelja.

3.3.1. Televizija

Rezultati su pokazali da 93,75% roditelja ima nadzor nad onim što dijete gleda dok njih 6,25% nema. Testiranjem razlika u dimenzijama agresivnosti s obzirom na roditeljski nadzor utvrdili smo statistički značajnu razliku na skali prkošenja.

Dakle, što je veća roditeljska kontrola, djeca su prkosnija (Suma rangova $dječaci = 26360$, suma rangova $djevojčice = 2559$, $U = 935$, $Z = -2,89$, $p = 0,003$, $Z_{kor} = -2,92$, $p = 0,003$). Iako je bilo za očekivati da roditeljska kontrola rezultira manjom agresijom, u ovom istraživanju nismo ispitivali oblik kontrole (instrumentalna i bihevioralna). Stoga je teško zaključiti kakvu kontrolu roditelji koriste. Osim toga, mogući razlog ovakvom rezultatu leži u mogućnosti da djeca na veću kontrolu reagiraju otporom kojeg roditelji interpretiraju kao prkos. Bitno je istaknuti da je roditeljska kontrola važna te da prisutnost roditelja djeluje pozitivno na dijete pri odabiru sadržaja koje će pratiti (Nathanson, 2001., prema Velki i Duvnjak, 2017).

Također, 83,81% roditelja navelo je gledanje televizije kao obiteljske aktivnosti dok (16,18%) ne. Ovaj rezultat u skladu je s rezultatom Nikken i Jansz (2004) koji navodi da je gledanje televizije najčešća zajednička aktivnost djece i roditelja (prema Velki i Duvnjak, 2017). Testirajući razlike u dimenzijama agresivnosti s obzirom na gledanje televizije kao obiteljske aktivnosti utvrdili smo da nema statistički značajne razlike.

3.3.2. Mobitel

Da većina današnje djece koristi mobilni uređaj, pokazalo je i ovo istraživanje, 96,26% djece posjeduje vlastiti mobitel dok samo njih 3,73% ne. Gotovo iste rezultate nalazimo i u istraživanju Miliša, Milačić(2013).

Nadalje, roditelji navode da 79,41% njih ima uvid u djetetov mobitel dok 20,58% nema. Testirajući razlike u dimenzijama agresivnosti s obzirom na nadzor mobitela nisu utvrđene statistički značajne razlike.

U našem istraživanju, od tri promatrana medija, pokazalo se kako je mobitel najveći okupator dječje svakodnevnice. Slične rezultate nalazimo i u istraživanju Novak (2017). Ohrabrujući je podatak da roditelji imaju uvid u djetetov mobitel, s obzirom na to da su se mobiteli današnjice znatno razvili pa tako djeci mobiteli vrlo lako mogu zamijeniti sadržaje televizije i računala. Preko mobitela djeca lako mogu pristupiti internetu te ukoliko roditelji ne kontroliraju sadržaje, može doći do negativnih posljedica o kojima smo već pisali u uvodnom dijelu ovog rada.

3.3.3. Računalo

Većina djece (77,73%) koristi računalo, laptop, tablet dok njih 22,27% ne. Postoji statistički značajna razlika na skali nasilja obzirom na djetetovo korištenje nekih od medija (računalo, laptop, tablet) i to djeca koja više koriste medije pokazuju u većoj mjeri nasilničko ponašanje (Suma rangova $dječaci = 22894$, suma rangova $djevojčice = 5071$, $U = 3693$, $Z = 2,50$, $p = 0,001$, $Z_{kor} = 3,20$, $p = 0,001$). Dobiveni rezultat nije ni začuđujući obzirom da djeca u najvećoj mjeri (47,30%) računalo koriste za igranje online igrica. Iz toga možemo zaključiti da igrice povećavaju nasilje, a to je i dokazano brojnim istraživanjima (Bilić, 2017).

Što se tiče Interneta, 67,79 % roditelja pokazalo je djeci kako se koristiti njime dok njih 32,20% nije. Obzirom na to utvrdili smo da postoji statistički značajna razlika na skali žrtve (Suma rangova $dječaci = 7780$, suma rangova $djevojčice = 19715$, $U = 4930$, $Z = -2,13$, $p = 0,03$, $Z_{kor} = -2,34$, $p = 0,02$). Iz toga možemo zaključiti da je veća žrtva ono dijete kojemu roditelj nije pokazao korištenje Interneta.

Djeca, kojima roditelji nisu pokazali kako se koristi Internet, nemaju smjernice te Internet mogu koristiti na pogrešan način. Ali treba uzeti u obzir pretpostavku da roditelji nisu odrasli uz medije kao što odrastaju njihova djeca te možda zbog toga nisu upućeni na štetnost medija. No, to nećemo uzeti kao opravdanje jer svaki bi roditelj trebao poznavati i pozitivne i negativne strane medija.

Roditelji u većoj mjeri (71,66%) smatraju kako nisu izgubili nadzor nad sadržajima koje dijete svakodnevno susreće u medijima. Utvrdili smo statistički značajnu razliku na skali prkošenja obzirom na roditeljsku kontrolu nad medijskim sadržajima (Suma rangova $dječaci = 16540$, suma rangova $djevojčice = 5825$, $U = 1662$, $Z = -4,91$, $p = 0,00001$, $Z_{kor} = -4,97$, $p = 0,00001$). Isto tako utvrdili smo i statistički značajnu razliku na skali ophođenja obzirom na roditeljsku kontrolu nad medijskim sadržajima (Suma rangova $dječaci = 17889$, suma rangova $djevojčice = 4476$, $U = 3011$, $Z = -0,99$, $p = 0,32$, $Z_{kor} = -2,23$, $p = 0,02$).

Dakle, kao što smo već gore naveli, ne znamo kakav oblik kontrole roditelji vrše nad djecom, ali rezultati pokazuju kako su djeca prkosnija ukoliko im roditelji kontroliraju korištenje medija. Uz to, trebamo uzeti u obzir da su djeca u razdoblju adolescencije veoma osjetljiva te sklona opiranju. Ali činjenica je da bi roditelji svakako trebali razviti prijateljski odnos sa svojom djecom te im kroz razgovore objasniti pravilno korištenje medija i postaviti jasne granice koje bi djeca trebala poštovati jer poštivanjem samih postavljenih granica, poštuju i roditelje.

3.4. Komunikacija

Većina obitelji (57,74%) provodi više od 3 sata dnevno bez korištenja tehnologije dok 26,36% njih provede 2 sata bez korištenja tehnologije, a 15,9% 1 sat dnevno. Bez obzira na to što obitelji u najvišem postotku provedu do 3 sata bez korištenja tehnologije, i dalje ostaje činjenica da je korištenje tehnologije postala svakodnevica većine obitelji te u njoj zauzima značajnu ulogu (Mlinarević, 2004).

Isto tako, u većini obitelji (78,008%) obiteljska komunikacija se ne odnosi na medijski sadržaj, ali 87,03% njih razgovara o sadržajima s kojima se dijete susreće prilikom korištenja medija. Ovo je izrazito optimističan rezultat. Ilišin (2003) u svojem istraživanju navodi rezultate kako djeca češće razgovaraju s prijateljima i vršnjacima o medijskim sadržajima nego s roditeljima. Isto tako razlog tome navodi kako vjerojatno roditelji dovoljno ne poznaju medijski sadržaj ili im se mišljenja razilaze. Ali jedan od razloga može biti i nedovoljno razvijena komunikacija između roditelja i djeteta. Novak (2017) u svojem istraživanju navodi kako adolescenti pri susretu s medijskim sadržajima koji se protive važnim vrijednostima, provjeravaju i informiraju se o temi ponajviše istim putem, medijima. Isto tako, ne uvelike značajno, ali ipak pokazuju povjerenje roditeljima te razgovaraju s njima.

Roditelji smatraju da njihovo dijete previše vremena provodi koristeći medije. Testiranjem razlika u dimenzijama agresivnosti s obzirom na roditeljevo mišljenje da dijete previše vremena provodi koristeći medije, utvrdili smo statistički značajnu razliku na skali prkošenja (Suma rangova dječaci = 10363, suma rangova djevojčice = 18557, $U = 4477$, $Z = -4,95$, $p = 0,000001$, $Z_{kor} = -5,00$, $p = 0,000001$).

Drugim riječima, dijete koje je prkosno više koristi medije, prema procjenama roditelja. Nadalje, mnogi roditelji (87,91%) smatraju da bi njihovo dijete moglo korisnije provoditi vrijeme umjesto koristeći medije. Testiranjem razlika u dimenzijama agresivnosti s obzirom na roditeljevo mišljenje da bi djeca mogla korisnije provoditi vrijeme umjesto uz medije, utvrdili smo statistički značajnu razliku na skali prkošenja (Suma rangova dječaci = 1082, suma rangova djevojčice = 24796, $U = 946$, $Z = -2,92$, $p = 0,003$, $Z_{kor} = -2,96$, $p = 0,003$). Drugim riječima, dijete koje je od roditelja procijenjeno kao prkosno, roditelji procjenjuju da bi moglo korisnije provoditi vrijeme umjesto koristeći medije. Već smo naznačili, ukoliko su roditelji autoritarni prema svojoj djeci, odnosno, postavljaju veće zahtjeve i očekuju poslušnost, a isto

tako koriste kažnjavane i ispade ljutnje, djeca će češće koristiti nasilno ponašanje (Klarin, Matešić, 2014).

Roditelji smatraju (67,80%) da njihovo dijete ima razvijen kritički stav prema opasnostima koje mu mediji nude. Što je optimističan rezultat jer je to i najvažnije pri korištenju medija. Testiranjem razlika u dimenzijama agresivnosti s obzirom na roditeljevo mišljenje o dječjem razvijenom kritičkom stavu prema medijskim opasnostima, utvrdili smo statistički značajnu razliku na skali ophođenja (Suma rangova dječaci = 15109, suma rangova djevojčice = 3612, $U = 2229$, $Z = -1,40$, $p = 0,16$, $Z_{kor} = -3,66$, $p = 0,0002$). Dakle, dijete koje roditelj procjenjuje kao više kritično prema medijima pokazuje manji otpor u ophođenju (ne započinje tuče, nije fizički okrutno prema drugima, ne prijeti i ne zastrašuje druge itd.).

Posljednje pitanje u anketi bilo je otvorenog tipa kojim smo htjeli ispitati smatraju li roditelji da bi imali kvalitetniju komunikaciju te prisnije odnose u obitelji ukoliko mediji ne bi bili dostupni u mjeri u kojoj su danas.

Većina roditelja se složila s tim da bi komunikacija i odnosi bili kvalitetniji bez prisutnosti medija.

Izdvojili smo neke od odgovora:

- 1. Da svakako, gubimo komunikaciju međusobno ako ne pripazimo na korištenje današnje tehnologije. Odvajanje i bliskost zbog prevelikog buljenja u mobitel, kompjuter itd. Osobno mi se ne sviđa kad vidim da svi gledaju u svoj mobitel i ne tiče ga se što se događa oko njega. Treba pripaziti da se to ne događa.*
- 2. Da, komunikacija bi svakako bila kvalitetnija jer bi se bolje slušali i čuli tuđe potrebe, želje i interese.*
- 3. Smatram da je danas u 21. stoljeću sasvim normalna dostupnost medija, ali mi roditelji smo ti koji trebaju podvući crtu i reći kad je dosta. Smatram da djeca trebaju koristiti Internet i ostalo, a mi roditelji djecu trebamo upozoriti na opasnosti i ograničiti im korištenje istog. Unatoč korištenju medija važna je i komunikacija s djecom, odlazak u prirodu i ostale aktivnosti koje se mogu raditi u krugu obitelji.*
- 4. Da jer danas više ništa ni ne pitaju roditelje nego odu na Google i sve sami pronalaze. Previše je toga na internetu dostupno. Nažalost, ako roditelji nešto i zabrane, oni u školi, kod prijatelja opet to vide na tuđem mobitelu ili kompjuteru.“*

5. *Smatram da bi imali kvalitetnu komunikaciju. Kad se preko mobitela dopisuju sa prijateljima, nemaju potrebu pričati još i s roditeljima, a roditeljima odgovara da imaju mir tako da ih prešutno puste. I tako svatko u svojem svijetu i ne primjećuju jedno drugo iako su fizički jedno pokraj drugog, ne komuniciraju. Mediji oduzimaju previše vremena koje bi trebali iskoristiti za stvaranje zajedničkih uspomena.*
6. *Blaženi su bili dani kad nije bilo kompjutera, tableta. Svi su se više družili i igrali vani. Mislim da su donijeli više štete nego koristi.*
7. *Smatram da bi imali puno bolju komunikaciju bez elektronskih uređaja i medija jer bi svi imali puno više slobodnog vremena pa bi manje zaokupljalo pažnju.*
8. *Da, jer bilo je drugačije kad smo nešto istraživali i otkili, a ne danas, odmah na Internet i sve riješeno!*
9. *Da, jer bez medija, radi dosade, možda bi bili domišljatiji i smislili neku zajedničku aktivnost.*
10. *Da, ponekad. Iako vikende nastojimo provesti upravo dalje od televizije i stalnog korištenja mobitela.*

Dakle, nezaobilazna je činjenica da su mediji postali dio svakodnevnice čovječanstva. „Degradacija kvalitete obiteljskih interakcija i općenito opadanje vrijednosti tradicionalnog odgoja kao posljedica intenzivnih društvenih promjena posljednja dva desetljeća, pokazatelji su potrebe praćenja i znanstvenog određenja kvalitete vremena provedenog s medijima“ (Livazović, 2009., str. 113). Drugim riječima, „roditelji moraju imati nadzor nad djetetovim ‘medijskim ponašanjem’ izborom medijskih sadržaja i kontrolom vremena koje djeca provode s medijima“ (Sindik, 2012., str. 28).

Na kraju ćemo istaknuti prednosti i ograničenja ovog istraživanja.

Prednost ovog istraživanja je sama činjenica da smo istraživali problematiku utjecaja medija jer su oni, kako smo već naveli, svakodnevnica čovječanstva te imaju veliki utjecaj na djecu. Isto tako, ovo je relativno rijetko istraživanje s obzirom da smo ispitivali roditeljsku perspektivu. Za razliku od sličnih istraživanja u kojima su ispitanici djeca, nas je zanimala kako roditelji procjenjuju svoje dijete obzirom na korištenje medija. Samim time, cilj je i poučavanje roditelja, ali i nastavnika i odgojitelja o značajnoj ulozi medija u ponašanju djece. S druge strane, među manjkavostima istraživanja istaknut ćemo: roditeljske procjene (možda su davali optimističnije procjene nego što bi to dala djeca), prigodan uzorak, nespecifična

pitanja koja bi trebalo poboljšati ciljanim pitanjima te malo sudionika u nekim kategorijama odgovora što je utjecalo na jasnije zaključivanje. Sve navedeno upućuje na oprez pri generalizaciji rezultata istraživanja. Ovi rezultati mogu poslužiti za buduća istraživanja, ali svakako bi bilo pogodno uzeti u obzir navedene nedostatke kako bi se daljnja istraživanja kretala u smjeru veće kvalitete.

4. ZAKLJUČAK

U našem istraživanju zanimalo nas je provode li djeca previše vremena koristeći medije te koje medije koriste. Roditelji su procijenili da njihova djeca zaista u velikoj mjeri koriste medije te smo s tim potvrdili prvu hipotezu. Zatim smo istražili razlikuju li se roditeljske procjene u procjeni agresivnog ponašanja u djece obzirom na spol, dob djeteta i mjesto življenja te njihove sociodemografske značajke. Rezultati su pokazali da i djevojčice i dječaci jednako izražavaju agresivno ponašanje. S obzirom na dob djece također nismo utvrdili statistički značajnu razliku. Nadalje, obzirom na mjesto življenja roditelji su procijenili da su djeca koja žive u gradu češće žrtve vršnjačkog nasilja. Dakle, drugu hipotezu smo djelomično potvrdili. Treću hipotezu smo također djelomično potvrdili: pokazalo se da su djeca veći nasilnici ukoliko koriste računalo te da prkose pri roditeljskoj kontroli korištenja medija.

U našem istraživanju od tri promatrana medija (televizija, računalo i mobitel) pokazalo se kako je mobitel najveći okupator dječje svakodnevnice. Ohrabrujući je podatak da roditelji imaju uvid u djetetov mobitel, s obzirom na to da su se mobiteli današnjice znatno razvili u odnosu na prije. Roditelji smatraju da nisu izgubili kontrolu nad sadržajima koje djeca promatraju te da njihova djeca imaju razvijen kritički stav prema medijima.

Zaključujemo da djeca ne bi trebala prestati konzumirati medije, pouka je upravo suprotna; djeca bi trebala konzumirati medije, ali kritički i oprezno. A to će ih naučiti jedino njihovi roditelji, odgajatelji.

5. SAŽETAK

Procjena roditelja o ulozi medija na ponašanje djece

Cilj ovog diplomskog rada bio je ispitati kakvu ulogu imaju mediji u ponašanju djece iz perspektive roditelja. U istraživanju je sudjelovao 241 roditelj, 50 očeva (20,74%) i 191 majka (79,25%). Najviše roditelja koji su ispunili upitnik bilo je u rasponu od 35 do 44 godine. Procijenjene djece bilo je prema spolu: djevojčica 125 (51,87%), a dječaka 116 (48,13%). Prosječna dob djece koju su roditelji procjenjivali je 12,6 godina (raspon dobi kreće se od 10 do 15 godina).

Primijenjeni instrumenti u istraživanju bili su anketni upitnik, koji je konstruiran za potrebe ovog istraživanja, i skala agresivnosti za djecu i adolescente-SNOP autorice Anite Vulić-Prtorić (2008). Rezultati istraživanja pokazali su da mediji imaju značajnu ulogu u dječjem životu te da djevojčice i dječaci jednako izražavaju agresivno ponašanje. Isto tako, rezultati su pokazali kako su djeca koja žive u urbanim sredinama veće žrtve vršnjačkog nasilja. Rezultati su pokazali značajnu razliku jedino na podljestvici Nasilnik i to u smjeru najvećeg nasilja kod djece koja koriste računalo. Rezultati ovog istraživanja upućuju da roditelji nadziru sadržaje koje dijete prati u medijima te da komuniciraju o istima. Isto tako, roditelji smatraju da njihova djeca previše vremena provode koristeći medije te da bi djeca mogla korisnije provoditi svoje slobodno vrijeme. Vrlo je važno da djeca imaju razvijeno kritičko mišljenje prema medijima što su roditelji u većem postotku potvrdili.

Rezultati ovog i drugih istraživanja sugeriraju roditeljima da kontroliraju djecu pri korištenju medija te da kod djece razviju kritičko mišljenje kako bi izbjegli negativne posljedice medija.

Ključne riječi: mediji, medijsko nasilje, roditeljska kontrola, komunikacija.

6. ABSTRACT

Parents' assessment of the role of the media on the behavior of children

The aim of this graduate thesis was to examine the role played by media in the behavior of children from the parents perspective. The study involved 241 parents, 50 fathers (20.74%) and 191 mothers (79.25%). The children were estimated by sex: girls 125 (51.87%), and boys 116 (48.13%). The average age of children estimated by parents was 12.6 years (the age range ranged from 10 to 15 years).

The applied research instruments were a survey questionnaire designed for the purpose of this research and the scale of aggression for children and adolescents - SNOP author Anita Vulić-Prtorić (2008). The results of research have shown that media play a significant role in children's lives; then, girls and boys equally express aggressive behavior. Likewise, the results show that children living in urban environments are victims of peer violence. Also, the results showed a significant difference only to the bullying of the bully in the direction of the greatest violence in children using computers. The results of this research point that parents monitor the contents that the child is tracking in the media and that they communicate about them. Likewise, parents believe that their children spend too much time using media and that children could spend their free time more effectively. It is very important that children have a developed critical opinion on the media, which their parents confirmed to a greater extent.

The results of this and other research suggest parents to control children when using the media and to develop critical thinking in children to avoid the negative consequences of the media.

Key words: media, media violence, parental control, communication

7. LITERATURA

1. Antolčić, M. (2016). *Uloga medija u slobodnom vremenu djece i mladih*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu. Učiteljski studij.
2. Bilić, V. (2010). *Povezanosti medijskog nasilja s agresivnim ponašanjem prema vršnjacima*. Zagreb: Učiteljski fakultet sveučilišta u Zagrebu. 12(2): 263-281.
3. Buljan Flander, G. i Karlović, A. (2004). *Odgajam li dobro svoje dijete*, Zagreb: Marko M. usluge d. o. o.
4. Clifford, B. R., Gunter, B., McAleer, J. L. (1995). *LEA's communication series. Television and children: Program evaluation, comprehension, and impact*. Hillsdale, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates, Inc. Dostupno na: <http://psycnet.apa.org/record/1995-97486-000> (26.05.2018.)
5. Erjavec, K. i Zgrabljic Rotar, N. (2000). *Odgoj za medije u školama u svijetu, hrvatski model medijskog odgoja*. Medijska istraživanja, 6,1, 89-107. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/23377> (30.05.2018.)
6. Foretić, N., Rodek, S., Mihaljević D. (2009). *Utjecaj medija na fizičku inaktivnost djece*. Školski vjesnik, 58,4,381-397. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/82606> (30.05.2018.)
7. Glasovac, Z. (2009). *Utjecaj medija*. Dostupno na: http://blog.dnevnik.hr/protivnasilja/2009/02/1625926537/utjecaj_medija.html (15.05.2018.)
8. Graovac, M. (2010). *Adolescent u obitelji*, Klinika za psihijatriju, KBC Rijeka. Medicina fluminensis, 46, 3, 261-266. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/89359> (24.05.2018.)
9. Ilišin, V. (2003). *Mediji u slobodnom vremenu djece i komunikacija o medijskim sadržajima*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja, 9-34. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/23306> (10.05.2018.)
10. Ilišin, V., Marinović-Bobinac, A., Radin, F. (2001). *Djeca i mediji : uloga medija u svakodnevnom životu djece*, Zagreb : Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
11. Inglis, F., prevela Popović G. (1997). *Teorija medija*. Zagreb : Barbat.
12. Kanižaj, I., Ciboci, L. (2011). *Kako je nasilje preko medija ušlo u naše domove*. U: Ciboci, L., Kanižaj, I., Labaš, D. (ur.), *Djeca medija – od marginalizacije do*

- senzacije*. Zagreb: Matica hrvatska, 11-34. Dostupno na: http://www.matica.hr/media/pdf_knjige/840/djecaMedija%2011.pdf (10.06.2018.)
13. Klarin, M. i Matešić, S. (2014). *Vršnjačko nasilje među adolescentima u kontekstu roditeljskog ponašanja*, Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, 50, 1, 81-92. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=184203 (15.06.2018.)
 14. Knezović, D. (2006). *Percipirano roditeljsko ponašanje i različiti aspekti agresivnog ponašanja djece osnovnoškolske dobi*, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
 15. Knezović, K. i Maksimović I. (2016). *Manipulativna moć masovnih medija i etičke upitnosti njihova utjecaja na dijete*. Diacovensia: teološki prilozi. 24, 4, 645-666. Dostupnost medija: <https://hrcak.srce.hr/171269> (29.04.2018.)
 16. Košir, M., Zgrabljic, N., Rnafi, R. (1999). *Život s medijima- priručnik o medijskom odgoju za roditelje, nastavnike i učitelje*. Zagreb: Doron.
 17. Livazović, G. (2009). *Teorijsko metodološke značajke utjecaja medija na adolescente*, Život i škola, 21, 57, 108-111. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/37094> (10.04.2018.)
 18. Mandarić, V. (2012). *Novi mediji i rizično ponašanje djece i mladih*. Bogoslovna smotra. 82(1): 131-149. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/79236> (16.04.2018.)
 19. Markulić, M. (2012). *Knjižnica kao čimbenik povećane sigurnosti dječjeg surfanja*, Zadar: Sveučilište u Zadru.
 20. Mataušić, J. (2005). *Obitelj u globalnom selu*, Katolički bogoslovni fakultet, 173:316.774. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/40139> (30.03.2018.)
 21. Mikić, K. (2004). *Mediji i roditelji*, Zapis. Zagreb, 46. Dostupno na: http://www.hfs.hr/hfs/zapis_clanak_detail.asp?sif=516 (30.03.2018.)
 22. Mikić, K., Rukavina, A. (2006). *Djeca i mediji*, Zapis. Zagreb, posebni broj. Dostupno na: http://www.hfs.hr/nakladnistvo_zapis_detail.aspx?sif_clanci=1604#.WznacdUzblU (30.06.2018.)
 23. Miliša Z., Milačić V., (2011). *Uloga medija u kreiranju slobodnog vremena mladih*, 571-590. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/180233> (30.06.2018.)
 24. Miliša, Z. (2013). *Upozorenja, šok današnjice*, Zagreb, Domovinski stožer Zavjet za Hrvatsku PAUK Cerna.
 25. Miliša, Z., Tolić, M. (2010). *Kriza odgoja i ekspanzija suvremenih ovisnosti*, 135-164.

26. Miliša, Z., Tolić, M., Vertovšek N. (2009). *Mediji i mladi*, Zagreb, Sveučilišna knjižara, Zagreb.
27. Miliša, Z., Tolić, M., Vertovšek N. (2010). *Mladi- odgoj za medije*, Zagreb: M. E. P. d.o.o.
28. Miliša, Z., Zloković, J. (2008). *Odgoj i manipulacija djecom u obitelji i medijima*, Zagreb- Rijeka:MarkoM usluge d. o. o.
29. Miliša., Z. (2006). *Manipuliranje potrebama mladih*, Zagreb: MarkoM usluge d. o. o.
30. Mitrović, S. (2015). *Odnos medijskog nasilja i agresivnog ponašanja kod djece i mladih*, Zagreb: Sveučilište J. J. Strossmayer u Osijeku.
31. Mlinarević, V. (2004). *Dijete i televizija*. Osijek: Visoka učiteljska škola.
32. Novak, K. (2017). *Adolescenti i mediji: povjerenje s rezervom?* Bogoslovna smotra, 87,1, 79-97. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/181570> (2.06.2018.)
33. Odžak, D. (2016). *Odgoj i videoigre*, Zadar: Sveučilište u Zadru. Dostupno na:
34. Papić, A., Jakopec, T., Mičunović, M. (2011). *Informacijske revolucije i širenje komunikacijskih kanala: osvrt na divergenciju i/ili konvergenciju medija*. Libellarium, IV: 83 - 94. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/92395>(2.06.2018)
35. Robotić, P. (2015). *Zamke virtualnog svijeta: zaštita djece i mladih na internetu i prevencija ovisnosti*, JAHS: 1,2, 81-96.
36. Sindik, J. (2012). *Kako roditelji percipiraju utjecaj medija na predškolsku djecu?*, 5-32. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/162912>(20.04.2018.)
37. Šmit, M., Šmit, Z. (2015). *Impact of digital devices and mobile applications on child development*, 1-14
38. Šušnjić, Đ. (2004). *Ribari ljudskih duša*, Beograd: Čigoja Štampa.
39. *The Role Of Media In The Family*, dostupno na : <https://www.focusonthefamily.com/about/focus-findings/parenting/the-role-of-media-in-the-family> (25.05.2018).
40. Velki T., Duvnjak I. (2017). *Efekti socijalnog konteksta na povezanost uporabe medija s nekim aspektima razvoja djece*, Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku, 481-508. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/190766>
41. Willard, N. E. (2004). *An Educator's Guide to Cyberbullying and Cyberthreats*. Dostupno na <http://cyberbully.org/docs/cbcteducator.pdf> (27.05.2018).
42. Živković, Ž. (2006). *Dijete, računalo i internet*, Đakovo: Tempo d. o. o.

43. Žižek, S. (2008). *Violence*. New York: Picador.

8. ŽIVOTOPIS

Osobni podaci

Ime / Prezime	Marija Jurjević
Adresa	Kruševo, Ribnica 3
Telefonski broj	0919547771
E-mail	jurjevicmarija156@gmail.com
Državljanstvo	Hrvatsko
Datum rođenja	3. Siječnja 1995.
Spol	Ženski

Radno iskustvo

06/2018- danas- iNovine d.d.
08/2017- 06/2018- L aLaLand igraonica
07/2017-10/2017- dm-drogeriemarkt
12/2015-08/2017- Hostess u McDonalds-u
07/2015-09/2015- Solaris Beach resort
06/2012-10/2012- Trgovački obrt *Viribus*

Obrazovanje

2013- danas, Sveučilište u Zadru
Jednopedmetni integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij- Učiteljski studij
2009.- 2012. Srednja škola Obrovac (Ekonomska)

Vještine i kompetencije

Materinski jezik	Hrvatski
Drugi jezici	Engleski, Talijanski
Vozačka dozvola	B kategorija
Volontiranje u Gradskoj knjižnici Zadar (Mentori u čitanju)	

9. POPIS TABLICA I GRAFOVA

Tablice	Stranica
Tablica 1. Frekvencija ispitanika/roditelja prema dobi	28
Tablica 2. Frekvencija ispitanika/roditelja prema stupnju obrazovanja	28
Tablica 3. Frekvencija ispitanika/roditelja prema mjestu življenja	28
Tablica 4. Učestalost uporabe različitih medija	29
Tablica 5. Rezultati istraživanja pojedinih autora od prijašnjih godina obzirom na gledanje televizije i korištenje računala te rezultati ovog istraživanja	34
 Grafovi:	
Graf 1. Najčešće gledano na televiziji	30
Graf 2. Svrha korištenja računala	31
Graf 3. Svrha korištenja mobitela	32

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja - Odsjek za razrednu nastavu
Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij za učitelje

Marija Jurjević

Procjena roditelja o ulozi medija na ponašanje djece

Diplomski rad

Zadar, 2018.

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja - Odsjek za razrednu nastavu
Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij za učitelje

Procjena roditelja o ulozi medija na ponašanje djece

Diplomski rad

Studentica:

Marija Jurjević

Mentorica:

prof. dr. sc. Mira Klarin

Zadar, 2018.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Marija Jurjević**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Procjena roditelja o ulozi medija na ponašanje djece** rezultat mog vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mog rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 28. lipanj 2018.

Zahvala

Veliku zahvalnost u prvom redu dugujem svojoj mentorici prof. dr. sc. Miri Klarin koja je prihvatila mentorstvo te mi svojim stručnim savjetima omogućila realizaciju teme diplomskog rada. Hvala joj na pomoći, dostupnosti i strpljenju koje mi je pružila tijekom izrade diplomskog rada.

Također, zahvalu upućujem svim roditeljima koji su sudjelovali u istraživanju te na taj način pripomogli u realizaciji ovog diplomskog rada.

Zahvaljujem i svojoj obitelji i prijateljima koji su bili uz mene te me uvijek upućivali na pravi put.

Na kraju, najveću zaslugu za ono što sam postigla pripisujem svojim roditeljima koji su uvijek bili uz mene. Hvala im na svemu što su mi omogućili.

Velika hvala svima!

Sadržaj

1. UVOD.....	1
1.1. Što su mediji?	2
1.2. Masovni mediji.....	3
1.2.1. Televizija	5
1.2.2. Računalo	7
1.2.3. Internet.....	8
1.2.4. Mobilni uređaj.....	10
1.3. Nasilje u medijima	12
1.3.1. Agresivnost	15
1.4. Dječje slobodno vrijeme	16
1.5. Obiteljska komunikacija.....	17
1.6. Roditeljska kontrola djece.....	19
1.6.1. Odnos roditelja i djece u adolescenciji.....	20
1.7. Mediji i odgoj	21
1.8. Projekt „10 dana bez ekrana“	23
2. METODA ISTRAŽIVANJA	25
2.1. Cilj i problemi istraživanja.....	25
2.2. Mjerni instrumenti	25
2.3. Sudionici istraživanja.....	28
3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA.....	29
3.1. Korištenje medija.....	29
3.2. Procjena agresivnog ponašanja s obzirom na sociodemografska obilježja.....	36
3.3. Roditeljski nadzor (kontrola).....	38
3.3.1. Televizija	38
3.3.2. Mobitel.....	39

3.3.3. Računalo	39
3.4. Komunikacija	41
4. ZAKLJUČAK	45
5. SAŽETAK	46
6. ABSTRACT	47
7. LITERATURA	48
8. ŽIVOTOPIS	51
9. POPIS TABLICA I GRAFOVA	52

1. UVOD

Tijekom povijesti mijenjao se način odgoja, znanja i učenja, a roditelji su oduvijek bili okupirani pitanjem kako najbolje odgojiti dijete. Također, mijenjale su se i činjenice koje dijete treba usvojiti, norme, a sukladno tome i proces socijalizacije (Ilišin, Marinović-Bobinac i Radin, 2001).

Jedno od ključnih pitanja današnjice odnosi se na ulogu masovnih medija u svakodnevnom životu odraslih ljudi, a posebice djece. Umjesto na ulicama, parkovima i dvorištima, djeca sve više vremena provode uz televiziju, mobitel i računalo. Koje sadržaje pri tom djeca prate? Tko ih kontrolira? Tko ima ulogu odgajatelja: mediji ili roditelji? Koliko je važna obiteljska komunikacija te koje su posljedice utjecaja medija na djecu samo su neka od pitanja o kojima će se u diplomskom radu pisati.

Mediji su se uvukli u današnje obitelji osobito u 3 područja: “u organizaciji obiteljskog dnevnog reda, u odnosu između djece i roditelja te u stvaranju izvan obiteljskih odnosa. Posebno je značajno da su se uvelike ubacili u proces prenošenja vrednota, koji više ne funkcionira kao nekad kad su zajedno živjele tri ili više generacija“ (Mataušić, 2005., str. 239). Djeca ponekad ostavljena bez roditeljskog nadzora u medijima se susreću s različitim sadržajima koji ih često ostave u nedoumici jer su nerazumljivi. Isto tako, djeca su po prirodi istraživači te vrlo radoznali i kao takve privlače ih upravo sadržaji koji im nisu razumljivi, ali su zanimljivi i priklanjaju im se. Tada se djeca „ponašaju kao voajeri koji pokušavaju što više doznati o svijetu odraslih, promatrajući slike zbivanja, jer u njima ionako uglavnom ne mogu sudjelovati“ (Ilišin, 2003., prema Knezović i Maksimović, 2016).

Stoga je u takav dječji svijet vrlo bitno uključiti roditelje i odgajatelje kako bi im nerazumljivi sadržaj pojasnili te ih medijski odgojili.

Dakle, mediji su postali nezaobilazni čimbenik u životu djece i mladih. No, ukoliko djeca razviju svijest o utjecajima medija, manje će se razviti negativne posljedice medija (Miliša, Tolić i Vertovšek, 2009).

1.1. Što su mediji?

Postoji više teorija i podjela medija, ovisno o pristupu problematici, odnosno, ovisno o tome promatra li se tehnologija, komunikacija, sadržaj ili slično (Papić, Jakopec i Mičunović 2011). Naziv *mediji* dolazi od latinske riječi *medius* što znači srednji, u sredini, posrednik. Inglis(1997) medije opisuje kao prijenosnike poruke i sredstvo komunikacije.

Mediji su danas postali nezaobilazni. U obrazovnom smislu može se kazati i pozitivno o njima, isto kao i o masovnim medijima, ali svrha ovog diplomskog rada bit će prikazati ulogu medija u ponašanju djece te kako spriječiti negativan utjecaj medija. Točnije, mediji nisu ni pozitivni, ni negativni, a kakvi su oni, odnosno, kako utječu na pojedinca ovisi o svrsi u koju ih pojedinac koristi (Ilišin, 2003).

Mladima se život čini nezamislivim bez mobitela, televizija ili računala. To je bijeg u virtualnost gdje se „može“ imati mnogo prijatelja dok u stvarnom životu nijedan (Miliša i Tolić, 2010). Drugim riječima, virtualna komunikacija je znatno zamijenila ljudsku komunikaciju što dokazuju i mnogobrojna istraživanja.

Mediji su postali važan faktor u socijalizaciji ljudi te životu općenito. Isto tako, lako je primijetiti kako se tehnologija razvija velikom brzinom i da djeca odrastaju u okolini koja je puna medijskih sadržaja. Kojeonda vrijednosti mediji zaista potiču? Što djeca mogu naučiti iz pojedinih sapunica ili glazbenih spotova koji obiluju vulgarnim sadržajima, iz pojedinih crtanih filmova koji obiluju nasilnim sadržajima itd. Različite vrijednosti koja djeca stječu, ona izražavaju putem svojeg ponašanja, zato su te vrijednosti vrlo važne pri upijanju medijskog sadržaja jer se upravo putem njih odašilju razne medijske simboličke poruke (Miliša, 2006). „Mediji mogu zadovoljavati mnoge kognitivne, emocionalne i socijalne potrebe. Od svakodnevne uporabe medija, koji nam upravo skraćuju vrijeme, do visoko osviještenog izbora sadržaja koji nam pomaže pri samoostvarivanju, veliki je korak, koji neki nikada ne naprave“ (Košir, Zgrabljic i Ranfl 1999).

U daljnjem tekstu predstaviti ćemo teoriju masovnih medija te se usmjeriti na one medije koje ovo istraživanje obuhvaća.

1.2. Masovni mediji

Jedna od definicija masovnih medija kaže da su oni „institucije koje zadovoljavaju potrebu društva za javnom komunikacijom u kojoj mogu sudjelovati svi pripadnici društva“ (Papić i sur., 2011). Također, definira ih se kao „posrednici informacija i kulturnih dobara koji su usmjereni na velike, neodređene skupine („mase“) ljudi“ (Glasovac, 2009).

„Armenska djevojčica u Nizozemskoj gleda brazilsku telenovelu na ruskom kanalu. Kurdski dječak živi u Ateni i pjeva tursku lirsku pjesmu na grčkom. U Londonu, dvije djevojčice, jedna iz Šri Lanke, druga iz Kenije, raspravljaju o popularnom indijskom filmu. Rumunjska obitelj u Italiji gleda španjolsku sapunicu, iako nitko od njih ne zna jezik. U malom švedskom gradu, dvije kosovske/albanske djevojčice sudjeluju u emisiji snimljenoj prema švedskoj verziji *Big Brother*. Angolski dječak sada živi u Londonu i sjeća se gledanja Disney-crtića u bivšoj kući u Portugalu. Turska djeca u Njemačkoj, Švedskoj i Grčkoj slave turskog pobjednika na Euroviziji, kenijaska djevojčica u Engleskoj održava veze s prijateljima i djedom i bakom iz Nairobija preko chat *rooma* i *e-maila*“ (Block i Buckingham, 2007., prema Mandarić, 2012., str. 133). Navedeni citat jasno prikazuje do kud je dosegnuo razvoj tehnologije te mogućnost komunikacije i globalnog povezivanja u svijetu danas.

Đuro Šušnjić u svojoj knjizi *Ribari ljudskih duša* opisuje ulogu medija u životu kroz sljedeće: „a) dijete pamti i ono što ne razumije, b) i nesvjesno ponavlja ono što ne razumije, c) ono uči i kad nije svjesno da uči, d) njegovo ponašanje kontroliraju i nesvjesni čimbenici, e) ono usvaja poruke prije nego što je kadro da ih iskustveno provjeri, f) dijete nema svijesti o nesvjesnome, g) nesvjesno usvojeni sadržaji izbijaju u određenim stanjima (sna) u prvi plan“ (Šušnjić, 2004., str. 19). Dakle, dijete vrlo lako usvaja informacije iz okoline te reproducira iste. Pitamo se koje su to informacije koje upija pri korištenju medija. Naravno, mediji imaju i pozitivne i negativne strane, ali složiti ćemo se da će jedna strana prevagnuti.

Uloga medija je slanje poruka, a mladi i djeca s lakoćom usvajaju iste. Istraživanja su pokazala kako većina mladih ljudi smatra da su mediji „manipulatori“ te šalju negativne poruke. Pri konzumaciji medija čovjek se isključuje iz realnog svijeta te postaje zatvoren i usmjeren samo na sebe. Također, činjenica je da mladi jednako vremena provedu pred ekranima (televizija, mobitel, računalo) kao i u školama (Miliša i sur., 2009).

Isto tako nezaobilazna je činjenica da djeca današnjice odrastaju uz televiziju, Internet, računalo, mobitel, laptop, tablet ili, jednom riječju, medije. Mladi preko medija dobivaju sve informacije koje ih zanimaju bez izravne komunikacije.

„Mediji su uklonili vremenske i prostorne barijere koje su uvelike uvjetovale komunikaciju i protočnost informacija.“ (Mandarić, 2012., str. 134). Djeca i mladi u medijima pronalaze sugovornike koje zbog prezaposlenosti roditelja nemaju uživo (Mandarić, 2012).

Podjela medija:

- *lokalni, nacionalni i međunarodni*
- *privatni i javni*
- *državni i community, tj. asocijativni ili mediji trećeg sektora*
- *matični (mainstream) i alternativni* (Peruško 2011., prema Antolčić, 2016).

Također se dijele na sljedeće vrste:

- *tiskani mediji*
- *pokretne slike i zvučni zapisi*
- *širokopojasni mediji*
- *novi mediji* (Papić, Jakopec i Mičunović, 2012., prema Antolčić, 2016).

U ovom diplomskom radu osvrnut ćemo se na nove medije, a to su televizija, računalo i mobitel smatrajući da su upravo oni najviše okupirali današnjicu.

Prvi od medija koji je sastavni dio svakog kućanstva i obitelji je televizija.

1.2.1. Televizija

Televizija je nesumnjivo postala regulator obiteljskih života te je “u domu stvorila nov način komuniciranja, druženja i okupljanja, jednu vrstu parasocijalne komunikacije” (Todorović, 2004., prema Mlinarević, 2004., str. 40). Mnogi zaposleni roditelji nesvjesno koriste televiziju kao dadilju. Također, iznimno je djelotvoran medij jer prikazuje prividnu stvarnost, na način da u potpunosti zauzima ljudski vid i sluh te stvara osjećaj kao da smo dio nje (Košir i sur., 1999). Pa tako ukoliko dijete previše vremena provede gledajući televiziju, zasigurno mu je zbunjujuće u koju stvarnost treba vjerovati. Provedena su mnoga istraživanja o tome koliko djeca provode vremena gledajući televiziju i kako utječe na njih te su pokazala kako nju češće gledaju djeca siromašnih i manje obrazovanih obitelji (Ilišin, 2003).

Inglis (1997) u svojoj knjizi ističe istraživanje koje je pokazalo kako u Velikoj Britaniji sedam posto populacije televizor gleda cijeli dan, a pedeset posto populacije do 10 sati dnevno što je zaista poražavajuća činjenica. Također, istraživanja su pokazala različite razloge gledanja televizije, kao npr.: zamjena za slobodno vrijeme, bijeg od stvarnosti i dosade, kako bi mogli razgovarati s prijateljima o viđenom, zbog zabavnih sadržaja... Uz sve to, televizija je, uz ostale danas aktualne medije, postala zamjena za dadilju mlađoj djeci (Clifford, Gunter i McAleer, 1995).

Ilišin i sur., (2001) u svojoj knjizi navode da se pri gledanju televizije promiče pasivnost te se tako pojedinac isključuje iz realnosti. Sadržaj koji televizija nudi nema odgojno-obrazovnu funkciju, već samo zabavnu. Isto tako, nezaobilazna je činjenica da se sadržaj za mlade i odrasle poistovjetio pa se kao posljedica toga očekuje i brža socijalizacija djece (Mlinarević, 2004).

Djeca usvajaju sadržaje koje vide, pa pitanje slijedi: Kakvu poruku djeci šalju emisije poput *BigBrother*, *Shopping kraljica*, *Ljubav je na selu* ili serije: *Začin ljubavi*, *Čista ljubav*, *Bit ćeš moja?* Zato je vrlo bitno da roditelji kontroliraju sadržaj koji dijete prati na televiziji, te svojim primjerom pokaže ispravno korištenje. „Zajedničko gledanje i rasprava daje priliku da se djeci ukaže na ono što je ispravno i ono što je pogrešno u tim programima. Ovim načinom djeca postaju suci ili bar kritičari, a ne samo bića izgubljena u elektronskim signalima“ (Mlinarević, 2004., str. 45).

Brojna istraživanja naglašavaju vezu između izloženosti televizijskom nasilju i agresivnom ponašanju djece. To ističu i psihijatri u SAD-u ukazujući da gledanje televizije kod djece od 3 godine na dalje izaziva agresivnost te povećava toleranciju na nasilje (Miliša i Tolić, 2010).

Današnji crtani filmovi prepuni su nasilnih sadržaja, neki od njih su: *Ben 10*, *Winx*, *Bratz*, *Pokemoni*, *Yu-Gi-Oh*, *Dragon Ball Z* te mnogi drugi. Također, ti crtani filmovi usmjereni su na magiju i čudovišta koja uznemiruju djecu. Ali spomenut ćemo i neke obrazovne crtane filmove poput: *Dora istražuje*, *HelloKitty*, *Žutokljunac*, *Teletubbies* i drugi koji svakako pozitivno utječu na djecu (Miliša, 2013., str. 105).

Nasilni sadržaji u filmovima izgledaju puno stvarnije nego u stvarnom životu te imaju snažan utjecaj na gledatelja. Više o nasilju u medijima ćemo u drugom poglavlju.

Na kraju, možemo izdvojiti pozitivne i negativne značajke gledanja televizije. Neke od negativnih značajki su sljedeće:

- pri gledanju televizije djeca oponašaju, kako oponašaju pozitivna socijalna ponašanja, tako i negativna,
- mnogobrojni nasilni sadržaji na televiziji se nagrađuju te ne kažnjavaju, a vrlo često je upravo nasilje glavni junakov način da dođe do cilja, takav način djecu uči kako je nasilje odobreno u društvu i nešto normalno,
- djeca pri stalnom izlaganju emocionalno uznemirujućem sadržaju postaju naviknuti te manje osjetljivi na nasilni sadržaj,
- ukoliko je dijete stalno izloženo nasilnom sadržaju, svijet počinje shvaćati kao opasno mjesto te mu se povećava potreba za nasiljem.

Uz povećanu agresivnost, prekomjerno korištenje televizije potiče zdravstvene i socijalne probleme: smanjenu tjelesnu aktivnost, smanjeni uspjeh u školi, nesanicu, smanjenu želju za komunikacijom, smetnje pažnje i koncentracije (Buljan Flander i Karlović, 2004).

Što se tiče pozitivnih značajki televizije, vrlo ih je malo, jer televizija ne sadrži puno edukacijskih programa (Buljan Flander i Karlović, 2004).

Osim televizije, djeca svoje slobodno vrijeme provode uz druge medije. Sljedeće što ćemo istaknuti te štovećina djece posjeduje je računalo.

1.2.2. Računalo

Danas je računalo postalo dio svakidašnjice i služi za komunikaciju među ljudima te su još brojne njegove druge funkcije. Djeca brzo svladavaju računalnu pismenost te im računalo služi za učenje, komunikaciju i zabavu. Oduvijek vlada borba mišljenja o tome koliko je boravak djeteta za računalom koristan ili štetan. Mogu se izdvojiti mnoge koristi i štete, međutim, to ovisi o tomu koliko dijete vremenski provede ispred računala, što radi za to vrijeme na računalu i koliko ga pri tome nadziru roditelji (Živković, 2006). Roditelji bi svakako trebali poticati dijete na korištenje računala, ali i voditi računa o tome koliko dijete vremena provede za računalom. Previše vremena provedeno za računalom može dovesti do brojnih problema kao što su: povećana agresivnost, smanjena fizička aktivnost, manjak komunikacije te brojni drugi. Mnoga su djeca danas ovisnici o računalu, te se na taj način otuđuju od realnog svijeta. Računalo sadrži mnogobrojne korisne programe uz koju djeca mogu aktivno učiti. Također sadrži i brojne zabavne igrice koje potiču koncentraciju te su vrlo korisne. No isto tako sadrži i one igrice koje u sebi sadrže nasilne sadržaje, koje znatno utječu na igrača, bio on dijete ili odrasla osoba (Živković, 2006).

U Njemačkoj je provedeno istraživanje kojim se utvrdilo koje igrice najčešće dječaci i djevojčice, u dobi od 15 do 18 godina, igraju. Dječaci najčešće igraju igrice: *FIFA*, *Need for Speed*, *World of Warcraft*, *Call of Duty* itd., a djevojčice najčešće igraju: *The Sims*, *Singstar* te *Need for Speed*. Sadržaj igrice *Call of Duty* je temeljena na nasilju, *Need for Speed* je temeljena na natjecanju i brzini, *The Sims* na virtualnom stvaranju obitelji te obiteljskog života (Miliša i Tolić, 2010). Nadalje, istaknut ćemo i igricu *World of Warcraft*. Naime, igrači izvršavaju zadatke pri čemu se stvara timski rad grupe. Opasnost igre je u tome što se igra bez stanke jer se izlaskom iz sustava uništava sve što je grupa tijekom igre postigla. Takav oblik igre tjera igrače da gube pojam o vremenu provedenom pri igranju igrice (Miliša, Tolić i Vertovšek, 2010). Dakle, kao što su već brojna istraživanja ustanovila, igrice su pune nasilnog sadržaja i jasno je da to ima negativan utjecaj na djecu. Zato bi roditelji uz vremensko kontroliranje korištenja računala svakako trebali obratiti pažnju i na sadržaje koje dijete prati.

Godine 2004. provedeno je istraživanje u Hrvatskoj o izloženosti djece računalu. Istraživanje je provedeno na 4000 učenika od četvrtog do osmog razreda iz 19 osnovnih škola te prvog i drugog razreda u dvije srednje škole. Rezultati su pokazali kako najveći broj djece računalo

koristi za igranje igrica (89%), surfanje Internetom (66%) te za slušanje glazbe (53%) (Živković, 2006). To nam potvrđuje činjenicu koju brojni autori ističu, a to je da djeca više koriste medije u smjeru zabave, nego u obrazovnom smjeru.

Postoje brojni programi pomoću kojih roditelji mogu kontrolirati djecu pri korištenju računala. Neki od njih su: "Program za Roditeljski nadzor za Windows 7, K9 Web Protection, CyberPatrol 7.7, ChildControl 2008 te ParentalControl Bar" (Markulić, 2012., str. 14).

Naravno, pri korištenju takvih programa roditelj mora uzeti u obzir prilagodbu programa djetetu (Markulić, 2012).

Dakle, roditelji svakako djeci trebaju osvijestiti kako pravilno koristiti računalo te zajedno s djetetom dogovoriti jasna pravila za uporabu računala.

1.2.3. Internet

Zahvaljujući Internetu, dostupnost informacija sve je veća. Međutim, to ima i pozitivne i negativne značajke (Miliša, 2006). Naime, ukoliko djeca nekontrolirano surfaju Internetom te posjećuju stranice koje nisu primjerene za njihovu dob, to ne može pozitivno utjecati na njih.

Iako Internet djeci može služiti za učenje, uspostavu kontakta putem društvenih mreža, razmjenu pitanja i ostalo, s druge strane, lako se gubi kontrola sadržaja. Neki od negativnih značajki Interneta su sljedeći: socijalna izoliranost, pristup neprimjerenim stranicama, zapostavljanje obveza, utjecaj na zdravlje te još mnoge druge koje će biti navedene u daljnjem tekstu (Miliša i sur., 2010).

Psijatri su otkrili kako je ovisnost o Internetu podjednaka bilo kojoj drugoj ovisnosti jer mozak prima informacije kao i prilikom korištenja drugih opijatapa ukoliko je ta uroda uskraćena, javlja se apstinencijska kriza (Miliša, 2013).

Djeca vrlo lako usvajaju korištenje tehnologije, dok pojedini roditelji još uvijek nisu upućeni u korištenje istih, pa tako možda nisu ni svjesni kolika je opasnost Interneta. Dijete je potrebno kritički osvijestiti o korištenju medija, no o tome ćemo u drugom poglavlju.

Žižek u svojoj knjizi *O nasilju* korisnika Interneta opisuje kao „monadu bez izravnog prozora u stvarnost koja se susreće samo s virtualnim simulakrumom, a ipak je više nego ikad prije uronjen u globalnu komunikacijsku mrežu“ (Žižek, 2008., str. 34). Drugim riječima, Internet pruža komunikaciju te obilje sadržaja, ali to je sve na razini virtualnosti.

Jedno od istraživanja provedenih u Hrvatskoj s djecom (10 do 14 godina) izvještava kako 28 posto djece Internet koristi jedan put tjedno, a 58 posto njih svaki dan. Također, navedeno je da je 18 posto djece doživjelo internetsko zlostavljanje dok je njih 11 posto za sebe kazalo da su „internetski nasilnici“ (Miliša i sur., 2009). Djeca takav oblik ponašanja ponekad vide kao oblik zabave ne znajući da to može dovesti do ozbiljnih posljedica.

Također, isti prethodno naveden autor u svojoj knjizi *Mediji i mladi* (2009) navodi kako je okolina sve više nesigurna, a kao takva odvodi mlade u ovisnost o Internetu. Sve više vlada ugroženost, frustracija. Nasilje vlada obitelji i školom. Godine 2006. HZZO proveo je istraživanje s 43.987 mladih te je zaključeno kako su agresivnost i nasilje postali učestali.

Djeca koja se osjećaju usamljeno sklona su sklapanju novih prijateljstava na Internetu te na taj način pokušavaju pronaći emocionalnu podršku, no to uzrokuje smetnje u stvarnom svijetu. Brojna istraživanja su pokazala kako su osobe koje pate od manjka komunikacije u obitelji i smanjenog društvenog kruga povećale učestalo korištenje Interneta (Velki i Duvnjak, 2017).

Godine 2006. provedeno je istraživanje na uzorku od 8.226 ispitanika u dobi od petnaeste do dvadeset devete godine na sveučilištu Humboldt u Berlinu, te je utvrđeno kako se čak 34% ispitanika može nazvati ovisnicima zbog toga što provodne tjedno 48 sati uz Internet.

Dovoljno je upozorenje da su se još 2005. godine u Kini otvorile prve bolnice za liječenje ovisnosti o Internetu, zatim u Nizozemskoj pa Americi (Miliša i Tolić, 2010).

Pri uporabi Interneta djeca nailaze na razne rizike, neki od njih su: „izlaganje seksualnim ili nasilnim sadržajima, izravna komunikacija s osobom koja traži neprimjerene odnose, izloženost uznemirujućim, neprijateljskim ili nepristojnim e-mail porukama, pretjerana izoliranost djeteta koja proizlazi iz prečestog/dugotrajnog korištenja kompjutera/Internet-a“ (Buljan Flander i Karlović, 2004., str. 247). Ista autorica navodi kako danas roditelji često ne razgovaraju s djecom o privatnosti i tajnama koje djeca smiju ili ne smiju dijeliti Internetom. Međutim, to je vrlo važno jer se upravo razgovorom i obostranim povjerenjem između roditelja i djece mogu izbjeći razne negativne posljedice.

Danas je Internet lako dostupan na mobitelu pa je djeci još lakše doći do željenih sadržaja, zato je vrlo važno djeci osvijestiti ozbiljnost korištenja Interneta.

1.2.4. Mobilni uređaj

Danas se većina djece susreće s mobitelima još od najranije dobi, a mobiteli su postali „mini televizori“, zapravo, djeci nije potreban ni kompjuter ni televizija jer upravo mobiteli posjeduju iste ili slične sadržaje kao i navedeni uređaji. Preko mobilnog uređaja djetetu je dostupan Internet, a preko Interneta su mu dostupne sve informacije koje mu padnu na pamet. Današnji mobiteli sadrže aplikacije poput *WhatsApp*, *Vibera*, *Snapchata* putem kojih je moguća razmjena poruka, poziva, videa, slika, dokumenata. Također sadrže brojne aplikacije koje je moguće skinuti u bilo koje vrijeme i to besplatno.

Društvene mreže su postale sastavni dio života u pravom smislu tih riječi pa je mnogim mladima, ali i starijim ljudima, učestala šala: „Ako nije na Facebook-u ili Instagram-u, nije se dogodilo.“ Mladi na svoj profil postavljaju fotografije najintimnijih životnih događaja očekujući mnogo „lajkova“ kako bi se osjećali podržano od strane virtualnih prijatelja. Brojni odvjetnici izjavili su kako su za mnoge razvode braka upravo krive društvene mreže ili mobitel jer partneri vrlo lako dolaze do dokaza o prevarama.

U jednom istraživanju, koje je provedeno u svrhu pisanja završnog rada 2014. godine, cilj je bio usporediti prisutnost medija u odrastanju djece širom svijeta sa situacijom u Hrvatskoj. Rezultati su pokazali da se djeca u Hrvatskoj ne razlikuju od djece u stranim državama kada su u pitanju navike korištenja mobitela i mobilnih aplikacija. Djeca u dobi 13/14 godina posjeduju svoje vlastite mobitele i to čak njih 78%. U određenim životnim fazama dijete se razlikuje potrebama, sposobnostima, znanjima i vještinama. Vrlo je važno da sadržaji s kojima se dijete susreće budu prikladni njegovoj dobi (M. Šmit i Z. Šmit, 2014). Također, važno je da roditelji imaju nadzor nad djetetovim mobitelom.

Djeca i mladi, a isto tako i odrasli ljudi postali su nerazdvojni sa svojim mobitelima te otvoreno kazuju kako se ne osjećaju ugodno bez njih (Miliša, 2006). Razumno je da mobiteli doprinose lakšoj i bržoj komunikaciji među ljudima, ali današnji mobiteli su se razvili do te mjere da obiluju sadržajima nad kojima je po pitanju korištenja od strane djece potrebna roditeljska kontrola.

Dijete koje koristi obrazovne sadržaje mobilnih uređaja može imati poboljšane socijalne vještine, lakše stjecati strane jezike i biti više emocionalno spremno za početak školovanja. Međutim, kako bi obrazovni materijali imali pozitivan učinak na razvoj djeteta, ono u potpunosti mora razumjeti sadržaj koji koristi. Sadržaj mora biti prikladan za dijete u smislu djetetove dobi i stupnja razvoja. Odgajatelji i psiholozi ipak ističu da korištenje mobitela u

djetinjstvu može imati negativne učinke. Dijete koje troši previše vremena na korištenjemobilnih uređaja zbog toga ulaže manje vremena u igranje kreativnih igara ili za interakciju sa svojim roditeljima, braćom i sestrama, te svakako provodi manje vremena u igri na otvorenom (M. Šmit i Z. Šmit, 2014). Složili bi se da je tako i s ostalim medijima.

1.3. Nasilje u medijima

Kao što smo već do sad u tekstu naveli, današnji mediji obiluju nasilnim i agresivnim sadržajima koji su prikazani vrlo realistično te su potvrđena brojna istraživanja o tome kako nasilni mediji negativno utječu na djecu i mlade (Mitrović, 2015). Postoje više vrsta nasilja. Najčešća podjela je na verbalno i fizičko nasilje.

Osim medija postoje i mnogi drugi razlozi koji pogoduju neprihvatljivom ponašanju djece: dokoličarenje, slaba komunikacija u obitelji, suvremene ovisnosti poput kladenja, preokupacija izgledom, novcem, drugim osobama itd. (Miliša, 2013).

Cyberbullying ili elektroničko nasilje sve je češći problem u svijetu medija. To je zapravo bilo koji *online* oblik uznemiravanja koji se koristi kako bi se netko osjećao bespomoćan i beznačajan. To se najčešće odvija putem društvenih mreža kao što su *Facebook*, *Instagram*, *Twitter*. Roditelji mogu pratiti upotrebu Interneta kod djece, no otvara se pitanje znaju li oni točno što se događa u online društvenim životima njihove djece. Rješenje se nalazi, kao što je već nekoliko puta prije spomenuto, u komunikaciji s djecom (Willard, 2004).

Istraživanja su pokazala kako djeca u dobi od 12 godina pri gledanju televizije vide „više od dvanaest tisuća ubojstava i sto tisuća drugih oblika nasilja“ (Mandarić, 2012).

Isto tako, nasilje i agresivnost najčešće se povezuje sa sadržajima te količinom vremena koje dijete koristi pri konzumiranju medija. Također, istaknut ćemo istraživanje u Ujedinjenom Kraljevstvu koje je pokazalo da 39% crtanih filmova obiluje nasilnim sadržajima (Kanižaj i Ciboci 2011). Treba naglasiti da su pojedini crtani filmovi prikazani u 3D tehnici, koja dodatno povećava realnost. Naravno, moramo uzeti u obzir da ne doživljavaju sva djeca jednako sadržaje crtanih filmova s obzirom na njihovu dob.

„Mladi i djeca su razumljivo zbunjeni porukama koje dobivaju kada im roditelji ili odgajatelji kažu: ‘nemoj se tući’ ili ‘nemoj vraćati drugima’ ako gledaju konflikte koji se u medijima i crtici rješavaju upravo agresivnim ponašanjem“ (Erwin, Morton, 2008., prema Kanižaj i Ciboci, 2011., str. 30).

Osim televizijskog nasilja danas se sve više istražuje utjecaj online ili društvenih igrica. Iako postoje igrice čija je svrha učenje te razvoj različitih vještina, djeca u većoj mjeri biraju one igrice koje obiluju nasilnim sadržajem (Bilić, Gjučić i Kirnić, 2010., prema Mitrović, 2015). Računalne igrice mogu toliko okupirati djecu da ona zamjene stvarni život s virtualnim. Bilić (2010., prema Mitrović, 2015) navodi kako učenici koji češće igraju računalne igrice,

češće i vrše nasilje nad svojim vršnjacima. Pri početku, djeci igrice služe za zabavu te im stvaraju osjećaj ugođe, no ukoliko djeca počnu nekontrolirano igrati igrice, gube osjećaj za stvarnost te se otuđuju u svoj vlastiti virtualni svijet.

Whitaker i Bushman (2009., prema Bilić, 2010., str. 265) ističu kako „99% dječaka i 94% djevojčica u SAD-u igraju video igre te da je u 89% njih pronađen nasilni sadržaj.“ Istraživanja su također pokazala da igrice, koje se temelje na nasilju, potiču agresivnost jer se osoba za vrijeme igranja igrice poistovjećuje s likom u igrici (Živković, 2006).

U igricama se igrač pohvaljuje za nasilno ponašanje skupljenim bodovima ili porukama podrške za daljnju igru, a poznato je da će dijete rado ponavljati ona ponašanja za koja je nagrađivana. Isto tako, ukoliko je dijete neprestano uključeno u agresivno ponašanje pri igranju igrice, tim putem stječe jednake obrasce ponašanja koji se odražavaju na stvari život (Bilić, 2010).

Postoje kratkoročne i dugoročne posljedice utjecaja nasilnih sadržaja na djecu i mlade.

U kratkoročne posljedice spadaju one koje dolaze netom nakon izloženosti takvim sadržajima, a u dugoročne posljedice spadaju one koje se javljaju nakon dugoročne izloženosti te povećanom broju tih sadržaja. Što je viša izloženost medijskom nasilju, tijelo stvara veći otpor koji se pretvara u naviku (Kanižaj i Ciboci, 2011).

„U poznatoj knjizi *Stop Teaching Our Kids to Kill*, autor David Grossman, inače umirovljeni vojni trener, ustvrdio je da potrošačke videoigre nalikuju vojnim simulatorima koji se koriste u vojnom treningu te da igre pretvaraju nesmotrenu djecu u potencijalne ubojice“ (Trend, 2007., prema Kanižaj i Ciboci, 2011., str. 24).

Budući da se godinama istražuje suodnos medija i nasilja, s vremenom su se razvile neke teorije. Autori Kanižaj i Ciboci (2011) navode neke od njih: *teorija o navikavanju*, *kultivacijska teorija*, *teorija o socijalnom učenju*, *teorija o prijenosu stanja uzbuđenosti*, *priming teorija*, *skript teorija*.

Teorija o navikavanju: stalnom upotrebom različitih medija te susretanjem s nasiljem u njima „povećava se tolerancija prema nasilju i smanjuje prag sputanosti da sami budemo nasilni“ (Kunczik i Zipfel, 1998., prema Kanižaj i Ciboci, 2011., str. 17).

Kultivacijska teorija: osobe koje se često susreću s nasilnim sadržajima na svijet gledaju kao opasnost kao i na sve ostalo te se u njima javlja strah. George Gerbner prvi je upotrijebio izraz kultivacija. „Kultivacija se odnosi na dugoročno oblikovanje percepcije i vjerovanja o svijetu u kojemu živimo, a koje se javlja kao posljedica izloženosti medijima“ (Gerbner, 1969., prema Kanižaj i Ciboci 2011., str. 18).

Teoriju o socijalnom učenju osnovao je Albert Bandura. Smatrao je da osoba koja promatra nasilne sadržaje imitira iste. U svojoj knjizi „Agression“ prikazao je podatke svojega eksperimentalnog istraživanja s djecom. Naime, djecu je podijelio u nekoliko grupa. Neke grupe djece pogledale su na ekranu nasilne sadržaje (nasilje nad lutkom Bobo), dok neke nisu promatrale nasilni sadržaj. Scene nasilja blokirale su dječju svijest te su se prema lutki ponašali jednako kao što su vidjeli na ekranu. Bandura je stoga zaključio da nasilni sadržaji utječu na ponašanje djece (Miliša, 2013).

Teorija o prijenosu stanja uzbuđenosti: „znanstvenik kojeg najviše vezemo uz ovu teoriju je Dolf Zillman koji je utvrdio kako osjećaj uzbuđenja pojačava određena ponašanja kod ljudi, a upravo su mediji ti koji mogu smanjiti, odnosno pojačati taj osjećaj uzbuđenja“ (Potter, 1999., prema Kanižaj i Ciboci, 2011., str 18).

Priming (podražaj) teorija: „da bi osoba reagirala na nasilne sadržaje u medijima bitni su podražaji koji će kod medijskih korisnika pobuditi neki podražaj (priming) i potaknuti određena ponašanja“ (Kunczik i Zipfel, 2007., prema Kanižaj i Ciboci, 2011., str. 19).

Skript teorija je uskopovezana sa prethodno spomenutom teorijom. „L. Rowell Huesmann je 1998. utvrdio da djeca koja su često izložena nasilju (u stvarnosti ili preko medija) razvijaju u sebi skripte kojima pripravlja strategiju suočavanja i rješavanja problema kada su suočeni s agresivnim ponašanjem“ (Kunczik i Zipfel, 2007., prema Kanižaj i Ciboci, 2011., str. 19). Budući da ljudi uče imitirajući, ukoliko se susretnu s problematikom u medijima koja se većinom rješava putem nasilja, takve obrasce primijenit će u stvarnom životu (Kanižaj i Ciboci, 2011).

Slobodno se možemo složiti sa svakom od navedenih teorija jer napisane činjenice odgovaraju praksi što potvrđuju i brojni autori.

1.3.1. Agresivnost

„Sigmund Freud, otac psihoanalize, dokazao je prije svih da se destrukcija pojačava sputavanjem! Međutim, i pretjerana „liberalizacija“ u permisivnom odgoju vodi k istom obliku asocijalnog ponašanja mladih“ (Miliša, 2006., str. 71). Drugim riječima, ukoliko se djeci previše uskraćuje ili popušta, dovest će ih do frustracije.

K. Lorenz je iznio formulu koja po njemu vodi k agresivnosti, naime, on smatra da frustracija povezana s nagonom dovodi do agresivnosti. „Kada agresivnost postane dominantnim stilom ponašanja u određenim socijalnim situacijama, govorimo o nasilničkom ponašanju. U tom smislu se o nasilnicima govori kao o osobama sklonima agresiji“ (Žižek, 2005., prema Miliša, 2016., str. 71). Dakle, ukoliko se djeci ne pruži dovoljno razumijevanja i slobode, ali isto tako i ukoliko im se previše uskrati sadržaj potreban za njihov razvoj, to djecu dovodi do nezadovoljstva i frustracije. Takva djeca će kroz nasilje te druge oblike devijantnog ponašanja iskazivati svoje nezadovoljstvo i frustracije. E. Fromm smatra kako čovjek „nije po sebi nasilan ili agresivan, već okolnosti podižu tenzije ili ih, pak, smanjuju“ (Miliša, 2016., str. 71).

Postojiviše kriterija za podjelu vrsta agresivnosti, između ostalog razlikujemo direktnu i indirektnu.

„Pod pojmom direktne agresivnosti podrazumijevaju se tjelesna (udaranje, guranje itd.) i verbalna agresivnost (vikanje, vrijeđanje, pogrдне riječi itd.), a pod indirektnom agresivnosti socijalno manipulativno ponašanja kao što su ogovaranje, odavanje tajni, ignoriranje itd.“ (Björqvist, Lagerspetz i Kaukiainen, 1992., prema Knezović, 2006., str. 4).

Mnoga istraživanja pokazala su da su muškarci skloni direktnoj agresiji dok su žene više sklone indirektnoj agresiji u odnosu na muškarce (Knezović, 2006).

Obzirom na vršnjačko nasilje, dječaci su veći počinitelji nasilja, a djevojčice su češće žrtve nasilja, te su „izložene različitim oblicima socijalne izolacije i relacijske agresije“ (Vejmelka, 2012., Baldry, 2003., Pavin Ivanec, 2008., prema Klarin i Matešić, 2014., str. 82).

Međutim, pojedina istraživanja ukazuju na to da su „dječaci češće i žrtve i počinitelji vršnjačkog nasilja“ (Frisén, Jonsson i Persson, 2005., Olweus, 1995., Solberg i Olweus, 2003, prema Klarin i Matešić, 2014., str. 82). „Rodne razlike u činjenju nasilja Turkel (2007) obrazlaže učinkom procesa socijalizacije“ (prema Klarin i Matešić, 2014., str. 82).

1.4. Dječje slobodno vrijeme

Slobodno vrijeme se može jednostavno definirati kao ono vrijeme koje je oslobođeno od dnevnih obveza. Ovdje se slobodno vrijeme predstavlja u vremenskom okviru dječje svakodnevnice koja je ispunjena upotrebom medija. Dijete se u svoje slobodno vrijeme socijalizira kroz razne aktivnosti. Što će dijete raditi u svoje slobodno vrijeme, ovisi o društvenom statusu roditelja, dostupnosti sadržaja, sposobnostima i navikama, kreativnosti itd. Osim što djeca pohađaju izvanškolske aktivnosti, veliki dio njihovog slobodnog vremena odnose upravo mediji i to su pokazala istraživanja na uzorku od 1000 učenika autorice V. Ilišin(Ilišin, Bobinac-Marinović i Radin, 2011., prema Miliša i Milačić, 2011).

Autori navode da djeca i mladi postaju ovisni o stvarima koje oslobađaju od rada te počinju dokoličariti. Pojam „dokoličarenje“ u starogrčkom jeziku prikazivao je stvaralaštvo u vremenu izvan radnog vremena dok se danas povezuje s dosadom, hedonizmom te ovisnošću o stvarima. U novije vrijeme emisija koja potiče takav način života(dokoličarenje) upravo je *Big Brother*. U njoj se „voajerizam potiče kao poželjan stil života, „pobjednikom“ postaje onaj koji ne mora imati odgovornost, znanje, poštenje, radne navike... Ništa od onoga što su temeljni aksiomi u odgoju i radu“ (Miliša, 2006).

Kovačević (2006) prema Odžak (2016) navodi istraživanje koje je pokazalo da je upotreba računala znatno zamijenila druge medije te preuzela glavnu ulogu u kreiranju slobodnog vremena mladih. Također, autor Miliša u svojoj knjizi *Šok današnjice* (2013) ističe kako mladi svoje vrijeme ponajviše provode u dokoličarenju (konzumiranju medija, odlascima na zabave), zatim u zabavama (koncertima, izlascima), obiteljskim druženjima, športu te, na zadnjem mjestu, prisustvovanju kulturnim događajima. Isto tako navodi poražavajuću činjenicu koja ukazuje na to da se vrijeme provedeno koristeći medije, izjednačilo s vremenom provedenim u školi. Isti autor ističe istraživanje u Osnovnoj školi *Petar Preradović* u Zadru s učenicima sedmih i osmih razreda koje je pokazalo kako je većini učenika organizacija slobodnog vremena vrlo važna. Naveli su kako svoje slobodno vrijeme

vrlo rado provode u izvršavanju izvanškolskih aktivnosti, što je svakako pohvalno., Višak dosade, a manjak ambicija neki nazivaju novim porokom mladih. Ako je to njihov porok onda je naš što im moraliziramo i ne otvaramo prostore u kojima će sami sadržajno kreirati svoje sklonosti i time se uvoditi u promjene užeg i šireg društvenog miljea, a ne da samo budu izvršitelji zadataka, i to u školskim okvirima“ ističe Miliša (Miliša i Milačić, 2011., str. 577). Drugim riječima, autor ističe kako je u Zadru potrebno postojanje veće društvene ponude različitih aktivnosti.

1.5. Obiteljska komunikacija

„Obitelj je mjesto gdje dijete stječe prva životna iskustva, znanja i vještine, gdje stvara i razvija vlastiti identitet. U obitelji djeca stvaraju koncepte mišljenja o samome sebi, o svijetu općenito i njihovu mjestu u svijetu“ (Miliša i Zloković, 2008., str. 41).

Dakle, već pri početku svojeg životnog puta djeca stvaraju nekakve obrasce, stereotipe.

Na internetskoj stranici „Focus on the family“ objavljen je članak o ulozi medija u obitelji.

U članku se ističe kako su roditelji dopustili medijima da strukturiraju te zaokupe njihove užurbane živote, i to na dva načina. Prvi je način da mediji potpuno okupiraju pozornost članova obitelji, a drugi je način da mediji zadržavaju članove obitelji na jednom mjestu i to na određeno vrijeme. Proveden je projekt „Our American Household“ (Naše američko kućanstvo) koji je prikazao stilove konzumiranja medija sa sekundarnom praktičnom svrhom u svakodnevnicu. Pa je tako navedeno da mnogi kućanski zadaci nisu toliko dosadni ukoliko su popraćeni zanimljivim televizijskim programom. Jedna mama je navela kako su kuhinja, dnevni boravak, spavaća soba, pa čak i praonica, opremljeni televizorom te ukoliko i ne bi televizor gledala izravno, uključila bi ga samo zbog pozadinske buke.

Igranje video igara bio je katalizator trošenja kvalitetnog vremena te glavni doprinos sadržaju djece i obiteljskih veza u nekim domovima. Kako kažu, taj projekt je smanjio stres i sukobe te promicao red i učinkovitost u kućanstvu. Naime, roditelji su promicali interakciju, ali studije su pokazale interakciju bez zajedništva (SMS, Facebook, telefonski pozivi), a isto tako zajedništvo bez interakcije (gledanje televizije ili filmova). Naveli su kako su televizija i videoigre fizički, a ponekad i socijalno povezali obitelj, dok su s druge strane mobilni, kompjuter i MP3 playeri doveli do fizičke i socijalne izolacije. Pri promatranju „medijske izoliranosti“ primijećeno je da je medijska upotreba od strane jednog člana obitelji uzrokovala

njegovo odvajanje od drugih članova. Također, zabilježeni su i slučajevi gdje su članovi obitelji bili prisiljeni koristiti medije jer su bili izolirani od strane obitelji. (The Role Of Media In The Family, <https://www.focusonthefamily.com/about/focus-findings/parenting/the-role-of-media-in-the-family>.Pristupljeno: 25.05.2018.)

Obiteljska komunikacija uključuje dvije vrste komunikacije: socijalno orijentirana i konceptualno orijentirana situacija.

Socijalno orijentirana komunikacija uključuje skladan odnos koji izostavlja ljutnju i bijes.

Konceptualno orijentirana situacija uključuje poticaj djece na izražavanje vlastitog mišljenja, stavova i emocija.

Roditelji bi trebali koliko je moguće razviti prijateljski odnos sa svojom djecom te razgovarati o svim životnim temama. Na taj način ukoliko ikad i dođe do neželjenih oblika ponašanja, lakše će doći i do rješenja problema (Ilišin, 2003).

Mnoge današnje obitelji, zbog svakodnevnih obveza te užurbanog načina života, žive „život jedan pored drugog, umjesto jedan s drugim“ (Miliša i Zloković, 2008., str. 42).

Posljedica užurbanog načina života u obitelji dovodi upravo do krize u komunikaciji između članova obitelji. Mnogi problemi i devijantna ponašanja nastala su upravo zbog manjka komunikacije i slabih odnosa između djece i roditelja (Ilišin, Marinović-Bobinac, Radin, 2001). Dakle, kao što smo već prije naglasili, roditelj bi uvijek trebao saslušati svoje dijete i poticati ga na razgovor o svemu što mu je jasno ili ne. Ukoliko se stvori prijateljsko ozračje između djeteta i roditelja, vrlo će se lako spriječiti devijantno ponašanje te rješavati svakodnevni problemi. Ali pojedini roditelji svoju ulogu prepuštaju medijima, a da nisu ni svjesni utjecaja istih (Kanižaj i Ciboci, 2011).

Osim što je značajno kakav sadržaj mediji nude, značajnije je kako djeca usvajaju taj isti sadržaj. Zato se svaki roditelj treba zapitati koji dio djetetova života prepušta manipulaciji medija (Košir i sur., 1999).

Dakle, roditelji bi svakako trebali ograničiti djetetu vrijeme provedeno u konzumiranju medija, razgovarati o viđenom u medijima kako bi znali razmišljanja svoje djece te kako bi djeca razvila kritički stav prema medijima, ali i općenito životnim situacijama.

Naravno, postoje i obitelji koje obiluju skladnim i zdravim odnosima te će oni „lakše izaći na kraj i s izazovima koje donose mediji“ (Mataušić, 2005., str. 258).

1.6. Roditeljska kontrola djece

Obzirom da smo promatrali kako roditeljska kontrola utječe na konzumiranje medija, u sljedećem ćemo tekstu kratko predstaviti dimenzije i stilove roditeljstva.

„Tri temeljne bipolarne dimenzije roditeljstva:

- emocionalnost,
- psihološka,
- bihevioralna kontrola“ (Keresteš 2002., prema Knezović 2006).

Emocionalnost predstavlja emocije koje roditelj pokazuje prema djetetu.

Psihološka kontrola uključuje kontrolu dječjeg ponašanja; „to su intruzivna ponašanja koja remete procese individualizacije, ključne procese za formiranje identiteta u adolescenciji.“ (Barber, Olsen i Shagle, 1994., prema Knezović, 2006., str. 10). Takav oblik kontrole ima negativne posljedice na dijete.

Bihevioralna kontrola predstavlja roditeljska pravila ponašanja koje dijete poštuje i kojih se treba pridržavati (Knezović, 2006).

Brojna istraživanja su potvrdila kako su djeca koju roditelji psihološki kontroliraju agresivnija u odnosu na djecu kojima roditelji dopuštaju psihološku autonomiju (Knezović, 2006).

Roditeljsko se ponašanje također promatra obzirom na stilove roditeljstva.

Maccoby i Martin su (1983) kombinacijom dimenzija emocionalnosti i kontrole opisali četiri roditeljska stila:

- „autoritativni stil (kombinacija emocionalne topline i vrste kontrole),
- popustljivi ili permisivni stil (kombinacija emocionalne topline i slabe kontrole),
- autoritarni stil (kombinacija emocionalne hladnoće i vrste kontrole) i
- indiferentni ili zanemarujući roditeljski stil (kombinacija emocionalne hladnoće i slabe kontrole)“ (Knezović, 2006., str. 11).

„Sumirajući rezultate istraživanja iz različitih država Rigby (2013) zaključuje da autoritaran roditeljski stil ima značajnu ulogu u počinjenom vršnjačkom nasilju u školi, (prema Klarin, Matešić, 2014., str. 83).

Dakle, kod onih roditelja koji koriste autoritaran stil, djeca češće sudjeluju u nasilju.

1.6.1. Odnos roditelja i djece u adolescenciji

Razdoblje adolescencije obuhvaća period od 9 do 24 godine. To razdoblje prožeto je učenjem, sazrijevanjem, izgradnjom stavova, a literatura ga opisuje terminima poput: stres, bura, kriza, kaos, što dodatno opisuje ovaj dinamičan i složen razvojni period.

„1904. godine Hall je opisao adolescenciju kao stanje bure i stresa“ (Graovac, 2010., str 263).

Odnos između roditelja i adolescenta u ovom razdoblju veoma je interesantan i možemo slobodno reći kako je u jednu ruku problematičan. Naime, djeca u ovom razdoblju života roditelje promatraju „kao dvoje ljudi srednjih godina koji su slučajno njegovi roditelji, koji su mnogo gori nego roditeljini prijatelji i jedino što znaju je izmišljati glupa pravila i prigovarati“ (Graovac, 2010., str. 264). Dok se s druge strane roditelji ponekad osjete bespomoćno jer im se čini uzaludno sve što pokušavaju pri odgoju djeteta (Graovac, 2010).

U ovom razdoblju roditelji bi jasno trebali postaviti svojoj djeci granice koje bi trebale biti „niti previše čvrste, a ipak jasne, niti previše meke, a ipak prepoznatljive“, a unutar njih nikada se ne smiju izgubiti konture pravih vrijednosti čovjeka (Graovac, 2010., str. 264).

U sljedećem poglavlju pisat ćemo upravo o takvim jasnim pravilima koje roditelji trebaju upotrijebiti pri medijskom odgoju djece.

1.7. Mediji i odgoj

U suvremenom svijetu u kojemu je teško funkcionirati bez medija, potrebno je odgojiti dijete da zna kontrolirati korištenje medija, isto tako potrebno je pratiti dijete u interakciji s medijima. U medijskom odgoju vrlo je važno da roditelji spoznaju kako moraju pomoći djeci u razvoju veće kritičke svijesti pri korištenju medija.

UNESCO je još 1964. promaknuo ideju medijskog odgoja, a 1976. godine načinio je model za masovno-medijski odgoj kako bi djecu i mlade naučio kritičkom promatranju istih.

Medijski odgoj nudi mogućnost slobode te vlastitog razmišljanja kako upravo mediji ne bi mislili umjesto nas. Ukoliko se to što prije spozna te, kako je već navedeno, razvije kritička svijest, mediji će teže manipulirati djecom i mladima (Erjavec i ZgrabljicRotar, 2000).

Mikić(2004) navodi da su roditelji svojoj djeci uzor te ovisno o njihovom odnosu prema medijima, djeca stvaraju iste ili pak slične navike. Onaj roditelj koji često koristi medije teško može prikazati djeci štetan utjecaj istih, no ukoliko se potrudi i sam ne koristiti, može biti uvjerljiviji i očekivati pozitivan rezultat. Roditelj također treba kod djece razvijati odgovornost pri korištenju medija te prepoznavanje dobrih i loših strana.

Današnje obrazovne ustanove slabo su osposobljene za učenje djece o medijskoj pismenosti i opasnosti od medijskih sadržaja pa su roditelji i odgajatelji svakako ti koji bi se trebali pobrinuti o medijskom odgoju djece(Mikić i Rukavina, 2006).

Danas pojedini neodgovorni roditelji često u zamjenu za nedovoljno pružanje ljubavi djetetu kupuju televizor, mobitel te mnoge druge materijalne stvari ne znajući da mu s tim šalje krivu poruku. Ljubav i toplina nisu materijalne. Mobitel, televizija, računalo ne mogu zamijeniti razgovor i društvo roditelja, obitelji i prijatelja. Također, roditelji postaju popustljiviji jer su zaokupljeni užurbanim načinom života te su manje strpljiviji u odgoju djeteta. Onda, ukoliko odgoj krene u krivom smjeru, pitaju se gdje su pogriješili ne obraćajući pozornost na to da su komunikacija, prijateljstvo, razumijevanje, potpora, toplina važniji od materijalnih stvari.

„U središtu pozornosti djetetove su želje i njegovi interesi pa i takav stil često rezultira formiranjem egocentrične osobe... Današnja djeca odgajana u permisivnom okruženju spremna su uzimati, a ne davati, a ono što imaju ne znaju cijiniti“ (Miliša, 2013., str. 67).

Također navodi riječi Majke Terezije koja je „više puta upozoravala da je najveći poraz obeshrabrenje, korijen zla egoizam, najgori osjećaj mržnja, strah najveća prepreka, a oprost najveći dar“ (Miliša, 2013., str. 53)

To su neke vrijednosti koje danas kao da se zaboravljaju, kao da su se preokrenule. Pojedini roditelji u strahu od negativnih strana djece potpuno uskraćuju korištenje Interneta. Međutim, to nije dobro jer se tim putem djetetu uskraćuje izvor znanja koji mu je potreban kako bi uspjelo u obrazovanju i suvremenom društvu (Aftab, 2003., prema Robotić, 2015).

Isto tako, pojedini roditelji djece pružaju slobodu u korištenju medija, a ni to nije dobro za dijete jer prestaje kontrola sadržaja, a dijete se može susresti s raznim sadržajima koje ne može dobro protumačiti bez razvijenog kritičkog mišljenja (Seanderson, 2005., prema Robotić, 2015).

Kao što smo već prije naveli, roditelji djece svakako trebaju postaviti jasna pravila pri korištenju medija. Trebaju nadzirati sadržaje koje dijete prati u medijima te ih upozoriti na mogućnost negativnih sadržaja, isto tako ograničiti vrijeme provedeno u korištenju medija te ograničiti situacije u kojima se koriste mediji (na primjer: ne koristiti televiziju ili računalo za vrijeme obroka, ne koristiti mobitel za vrijeme komunikacije itd.). Zatim, ne držati medije dostupne u dječjoj sobi te svojim primjerom učiti dijete selektivnom odabiru programa i općenito ispravnom korištenju medija (Buljan Flander i Karlović, 2004).

Isto tako, djecu trebaju poticati na korištenje kompjutera u obrazovnu svrhu, a ne samo zabavnu.

1.8. Projekt „10 dana bez ekrana“

10 dana bez ekrana je projekt koji je 2008. godine proveden u tri zadarske škole s učenicima sedmih i osmih razreda.

Naime, prethodno provedeno istraživanje u istim školama pokazalo je kako se vrijeme mladih provedeno ispred ekrana (televizija, računalo i mobitel) izjednačilo s vremenom provedenim u školama. Cilj projekta bio je prestati koristiti medije 10 dana.

Prvo su se djeci i roditeljima podijelile upute te je svatko dobio dnevnik za vođenje bilješki tijekom svih deset dana bez ekrana.

„Školski dan bio je podijeljen na 5 dijelova, a slobodan na 7. Svaki dio (kvadratić praznog prostora) nosi 1 bod. Istaknuta je uloga praznih kvadratića za upisivanje bodova:

- a) prije škole
- b) tijekom ručka: to će omogućiti roditeljima da pomognu djeci da ustraju u izazovu te da još bolje učvrste komunikaciju u obitelji
- c) dani bez škole (subota i nedjelja) su podijeljeni sa dva kvadratića (ujutro, poslijepodne) što omogućuje da se u tim danima dobije više bodova
- d) potpis roditelja čime se garantira bodovni učinak djeteta“ (Miliša i sur., 2009., str. 201).

Rezultati nakon 10 dana bili su fantastični. Učenici i roditelji su poboljšali međusobnu komunikaciju te su kvalitetnije provodili svoje slobodno vrijeme.

Komentari pojedinih roditelja bili su sljedeći:

- „Kad bi ovakvih projekata bilo češće, ja kao roditelj prva bih predložila i ostalima da pokušaju, jer je nešto savršeno. Dan bez ekrana mi puno znači.“
- „Projekt je potaknuo cijelu obitelj na preispitivanje koliko vremena zaista provodimo uz ekrane.“

Komentari pojedinih učenika:

- „Nisam poželjela gledati neke zabavne emisije na TV-u, shvatila sam da mogu i bez njih.“
- „Hoću Facebook! Hoću TV!“ (Miliša i sur., 2009., str. 201).

Na kraju provedenog projekta učenici su priznali kako su im mediji uistinu nedostajali, što nam govori o njihovoj ovisnosti. Ali, nadamo se da su barem osviješteni te da ih je projekt ipak potaknuo na promjene.

2. METODA ISTRAŽIVANJA

2.1. Cilj i problemi istraživanja

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati roditelje o agresivnom ponašanju u djece od 5. do 8. razreda osnovne škole, obzirom na konzumaciju medija.

Specifični problemi:

1. Istražiti koliko djeca koriste medije i koje medije koriste.
2. Ispitati postoji li razlika u različitim oblicima agresivnog ponašanja obzirom na neke sociodemografske značajke roditelja i djeteta.
3. Ispitati postoji li razlika u različitim oblicima agresivnog ponašanja obzirom na vrijeme provedeno uz medije i uključenost roditelja.

H1: Pretpostavlja se da djeca danas u velikoj mjeri koriste medije.

H2: Pretpostavlja se da postoje razlike u različitim oblicima agresivnog ponašanja u djece obzirom na dob i spol djeteta te mjesto življenja i obzirom na razinu obrazovanja roditelja.

H3: Pretpostavlja se da djeca koja češće koriste medije pokazuju oblike agresivnog ponašanja.

2.2. Mjerni instrumenti

Za potrebe ovog istraživanja sastavljen je anketni upitnik koji pokriva područja: sociodemografska obilježja roditelja i djeteta, vrijeme praćenja medija te vrste medija koje dijete koristi, roditeljska kontrola i nadzor korištenja medija djeteta te komunikacija povezana s medijima.

U prvom dijelu upitnika pitanja su se odnosila na sociodemografska obilježja: dob i spol roditelja, stupanj obrazovanja, dob i spol djece te mjesto stanovanja.

U drugom djelu upitnika pitanja su se odnosila na prikaz medija koje dijete koristi te vrijeme provedeno u praćenju istih.

U trećem dijelu upitnika pitanja su se odnosila na roditeljski nadzor(kontrolu) djece pri korištenju medija: gleda li se televizija kao obiteljska aktivnost, koje programe dijete najčešće prati na televiziji, razgovara li se s djetetom o viđenom na televiziji, imaju li roditelji uvid u djetetov mobitel te jesu li roditelji pokazali djeci kako se koristi internet.

U četvrtom dijelu upitnika pitanja su se odnosila na komunikaciju između roditelja i djece o sadržajima koji se prate na različitim medijima; imaju li djeca razvijen kritički stav o medijima.

Posljednji dio upitnika sačinjavala je Skala agresivnosti za djecu i adolescente-SNOP autorice Anite Vulić-Prtorić (2008).

Provjera metrijskih karakteristika rezultirala je modificiranom verzijom koju smo skratili zbog ekonomičnosti i dječje dobi.

Modificirana verzija skale SNOP sastoji se od 19 tvrdnji podijeljenih u 4 subskale na koje su sudionici istraživanja odgovarali na trodijelnoj skali Likertova tipa pri čemu 1 označava *nikad se ne odnosi na moje dijete*, a 3 označava *uvijek se odnosi na moje dijete*.

1. **Prkošenje**

Ova skala sastoji se od šest tvrdnji koje ispituju sklonost ispadima bijesa, svađanju s odraslima, aktivno suprotstavljanje ili odbijanje pokoravanja zahtjevima i pravilima odraslih, okrivljavanje drugih za vlastite pogreške ili loše ponašanje, lako i brzo uzrujavanje, osjetljivost na postupke drugih, ljutitost i srditost. Skala je jednofaktorske strukture. Pouzdanost ove skale iznosi Cronbachalpha= 0,80; M= 8,82, Sd= 2,42.

2. **Ophođenje**

Ova skala sastoji se od četiri tvrdnje koje ispituju sklonost prijatnji i zastrašivanju drugih, započinjanju tuče, fizičkoj okrutnošću prema drugima te namjernom uništavanju tuđih stvari.

Provjerom pouzdanosti čestica ove ljestvice, Cronbachalpha= 0,77; M= 4,22, Sd= 0,54.

3. **Žrtva**

Ova skala sastoji se od pet tvrdnji koje ispituju negativne postupke drugih učenika prema djetetu poput: vrijeđanja, tuče, ismijavanja, govorenja ružno o djetetu te isključenja iz zajedničke igre.

Provjerom pouzdanosti čestica ove ljestvice, Cronbachalpha= 0,87; M= 6,36, Sd= 1,90

4. Nasilnik

Ova skala sadrži četiri tvrdnje koje ispituju negativne postupke djeteta prema drugim učenicima: govorenje ružno o drugima, vrijeđanje drugih na ružan način, tuča u školi, ismijavanje drugih učenika.

Provjerom čestica ove ljestvice, Cronbachalpha= 0,79, M= 4,56, Sd= 1,099

Spearmanov koeficijent korelacije pokazuje da postoje statistički značajne povezanosti između rezultata na svim ljestvicama i kreće se od 0,14 za ljestvice Žrtva i Ophođenje do 0,39 za ljestvice Žrtva i Nasilnik. Unatoč statistički značajnoj povezanosti, rezultate ovih podljestvica koristili smo odvojeno (korelacije su značajne, ali relativno niske).

Sve četiri ovako formirane ljestvice odstupaju od normalne raspodjele, stoga je korišten neparametrijski postupak analize podataka.

2.3. Sudionici istraživanja

U istraživanju je sudjelovao 241 roditelj, 50 očeva (20,74%) i 191 majka (79,25%) koji su procjenjivali ponašanja svojega djeteta. Najviše roditelja koji su ispunili upitnik bilo je u rasponu od 35 do 44 godine.

Procijenjene je djece bilo prema spolu: djevojčica 125 (51,87%), a dječaka 116 (48,13%). Prosječna dob djece, koju su roditelji procjenjivali, bila je 12,6 godina (raspon dobi kreće se od 10 do 15 godina).

Sudionici su pripadnici područja Zadarske županije.

U tablicama 1., 2., 3., prikazana su obilježja uzorka prema dobi, stupnju obrazovanja te mjestu življenja.

Tablica 1. Frekvencija ispitanika/roditelja prema dobi

Dob roditelja	f	%
25-34	23	9,54
35-44	148	61,41
45-54	62	25,72
55-64	8	3,32

Tablica 2. Frekvencija ispitanika/roditelja prema stupnju obrazovanja

Stupanj obrazovanja	f	%
završena osnovna škola	5	2,12
završena srednja škola	168	71,18
završen fakultet	63	26,70

Tablica 3. Frekvencija ispitanika/roditelja prema mjestu življenja

Mjesto življenja	f	%
Urbana sredina	182	75,52
Ruralna sredina	59	24,49

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA

3.1. Korištenje medija

Prvi korak u obradi rezultata bila je deskriptivna statistika koja nam daje odgovor na pitanje koliko djeca koriste medije i koju vrstu medija najviše koriste. Od ukupno 241 djeteta, njih 171 (70,95%) koristi televiziju, zatim njih 135 (56,02%) koristi računalo, a njih 226 (93,77%) koristi mobitel. Takvi rezultati potvrđuju našu pretpostavku o velikoj mjeri korištenja medija.

Nadalje, u Tablici 4. prikazat ćemo koliko vremena djeca provedu koristeći svaki od medija posebno. Zatim ćemo u daljnjem tekstu prikazati svaki od medija zasebno obrađujući pozornost na sadržaje koje djeca prate prilikom korištenja njih.

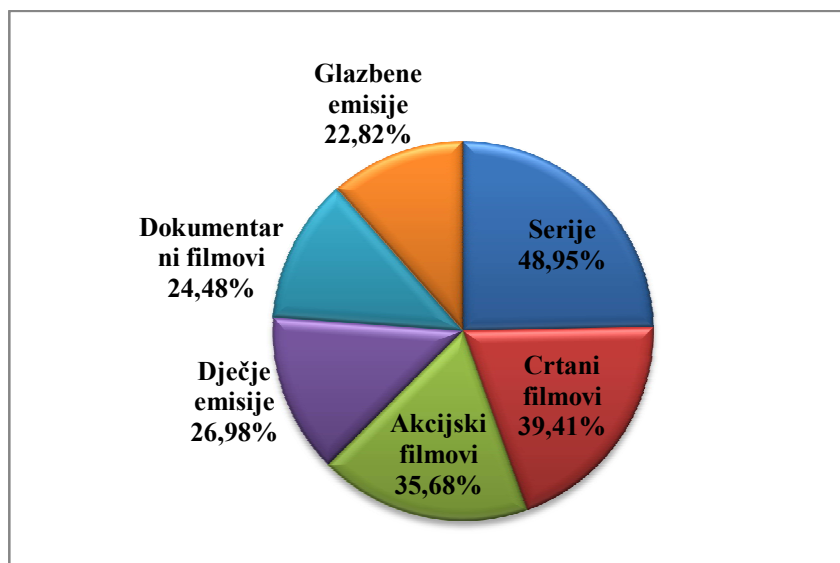
Tablica 4. Učestalost uporabe različitih medija

	30 min		Do 1 sat		2 sata		3 sata ili više	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Televizija	52	21,76	98	41	66	27,62	23	9,62
Mobitel	28	11,76	72	30,25	89	37,39	49	20,59
Računalo	116	59,95	67	31,16	19	8,84	13	6,05

Iz Tablice 4. Vidljivo je kako djeca u najvećem postotku (41%) gledaju televiziju do 1 sat dnevno, a (27,62%) gleda do 2 sata.

U Grafikonu 1. prikazat ćemo koji sadržaj djeca najčešće prate pri gledanju televizije.

Grafikon 1. Najčešće gledano na televiziji

Od televizijskih sadržaja djeca najviše prate serije (48,96%), potom crtane filmove (39,41%), akcijske filmove (35,68%), dječje emisije (26,98%), dokumentarne filmove (24,48%), glazbene emisije (22,82%), kvizove (17,42%), vijesti (5,39%).

Uspoređujući dobivene rezultate s dosadašnjim istraživanjima (Miliša i Milačić, 2010) uočili smo sličnost rezultata vremenske prosječnosti gledanja televizije. Miliša i Milačić također navode kako djeca u prosjeku televiziju gledaju 2-3 sata dnevno, dok je kod nas rezultat malo optimističniji jer u našem istraživanju djeca televiziju gledaju najviše 1-2 sata dnevno. Isto tako, Miliša i Milačić u svojem istraživanju navode kako djevojčice najviše prate serije, a dječaci šport, a u našem se istraživanju pokazalo kako su upravo serije najviše praćen sadržaj na televiziji. Ovaj je rezultat prihvatljiv ukoliko djeca prate serije poučnog, obrazovnog sadržaja.

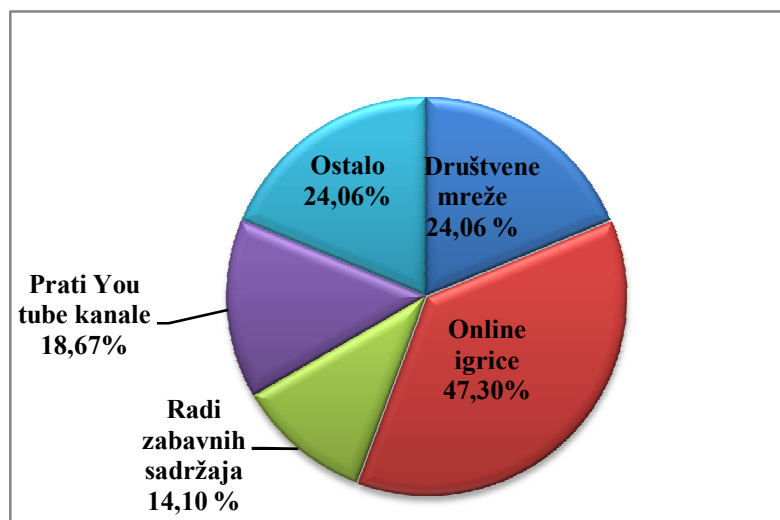
Sljedeće pitanje odnosilo se na razgovor o viđenom na televiziji. Roditelji uglavnom razgovaraju s djetetom o viđenom na televiziji (79,25%) što je i vrlo važno za dijete, ali i roditelja. Nadalje, većina djece (55,04%) u svojoj sobi nema televizor ni računalo dok njih (44,53%) ima. Međutim, postotak djece koji u sobi imaju medije je i dalje izrazito velik. Pretpostavljamo da u ovakvim situacijama roditelji imaju manji uvid u sadržaj koje dijete prati i količinu vremena koje provodi uz medije.

Ukoliko djeca gledaju televiziju ili koristi druge medije pred spavanje, to može uzrokovati nesanicu (Buljan Flander i Karlović, 2004). Slične rezultate u svojim istraživanjima navodi i Markulić (2012), ali i Miliša, Milačić (2010).

Što se tiče računala, iz Tablice 4. vidljivo je kako najveći postotak djece (59,95%) dnevno koristi računalo do 30 minuta, a njih (31,16%) do 1 sat.

U sljedećem grafikonu prikazat ćemo u koju svrhu djeca najčešće koriste računalo.

Grafikon 2. Svrha korištenja računala

Iz Grafikona 2. vidljivo je kako djeca najčešće koriste računalo za online igrice (47,30%), društvene mreže (24,06%), YouTube kanal (18,67%), radi zabavnih sadržaja (14,10%), ostalo (24,06%). Gotovo iste rezultate nalazimo i u istraživanju (Mandarić, 2012). Iz toga možemo zaključiti kako djeci računalo služi ponajviše zabavnoj svrsi.

Nadalje, iako djeca dnevno najviše provedu do 30 minuta koristeći računalo, roditelji su tu djecu procijenili kao veće nasilnike u odnosu na ostalu procijenjenu djecu koja su više koristila druge medije (televizija i mobitel). (Suma rangova dječaci = 22894, Suma rangova djevojčice = 5071, $U = 3693$, $Z = 2,50$, $p = 0,012$, $Z_{kor} = 3,20$, $p = 0,001$). Takvi nas rezultati ne iznenađuju obzirom na količinu nasilja s kojima se djeca susreću pri igranju igrice. Ta činjenica je dokazana u brojnim ispitivanjima pa tako i u istraživanju Bilić (2010). Naime, u istraživanju je utvrđeno kako nasilni sadržaj znatno utječe na agresivne misli, osjećaje i nasilne akcije djece. Već smo u teorijskom objašnjenju istaknuli kako nasilni sadržaji utječu na djecu.

Dakle, igrači se, u ovom slučaju djeca, pri igranju poistovjete s likom te bivaju nagrađivani bodovima ili „bonus životom“, a vrlo dobro znamo da se nagrađivano ponašanje rado ponavlja.

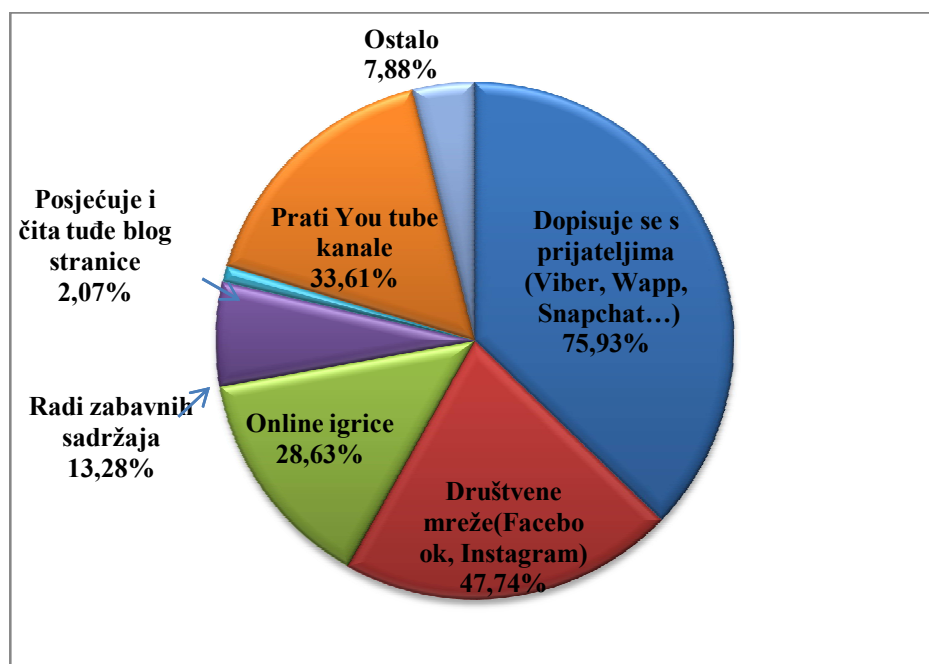
Treći medij čiju smo učestalost korištenja provjerili bio je mobitel.

Od ukupno 241 djeteta, samo njih 9 (3,73%) nema mobitel, dok ostalih 232 (96,26%) ima.

Iz Tablice 4. vidljivo je da djeca najčešće provedu 2 sata (37,39%) koristeći mobitel, zatim do 1 sat (30,25%), a njih (20,59%) provedu čak 3 sata ili više. Obzirom da se sadržaj mobitela poistovjećuje sa sadržajem televizije i računala, ovi podaci nisu nimalo iznenađujući. Miliša, Milačić (2010) u rezultatima svojeg istraživanja navodi rezultat da djeca na prvom mjestu ne mogu upravo bez mobitela. To nikako drugačije ne možemo nazvati nego ovisnost. Isti takav rezultat navodi i Novak (2017).

U sljedećem grafikonu prikazat ćemo u koju svrhu djeca najčešće koriste mobitel.

Grafikon 3. Svrha korištenja mobitela

Iz Grafikona 3. vidljivo je kako djeca najčešće koriste mobitel za dopisivanje s prijateljima (75,93%), društvene mreže (42,74%), praćenje YouTube kanala (33,61%), online igrice (28,63%), radi zabavnih sadržaja (13,28%), posjećivanje i čitanje tuđih blog stranica (2,07%), ostalo (7,88%).

U odnosu na prikazane rezultate možemo zaključiti kako je prva hipoteza, u kojoj smo naveli pretpostavku da djeca u velikoj mjeri koriste medije, potvrđena. Rezultati su dakle pokazali da mediji imaju iznimno značajnu ulogu u svakodnevnim životima djece. Pri korištenju televizije, djeca najčešće prate serije; pri korištenju računala, igraju igrice, a uz to, najviše vremena provode na mobitelu dopisujući se s prijateljima, a potom prateći društvene mreže. Ovakvi rezultati u skladu su s dosadašnjim istraživanjima. S obzirom na prijašnja istraživanja, možemo zaključiti kako se godinama mijenja, odnosno, napreduje tehnologija, tako napreduje i sve veća potrošnja iste. Usporedbe radi, spomenut ćemo rezultate istraživanja (Foretić, Rodek i Mihaljević, 2009) koji su pokazali kako djeca najviše vremena provode u školi, a zatim koristeći medije i to izričito za zabavu.

U sljedećoj tablici prikazat ćemo usporedbu rezultata istraživanja prijašnjih godina obzirom na gledanje televizije i korištenje računala i rezultata dobivenih ovim istraživanjem.

Tablica 5. Rezultati istraživanja pojedinih autora od prijašnjih godina obzirom na gledanje televizije i korištenje računala te rezultati ovoga istraživanja

ISTRAŽIVANJA	IZVOR	TELEVIZIJA	RAČUNALO I IGRICE KONZOLE
Ilišin	Djeca i mediji, 2001.	2,4 sata	-
Košir, Zgrabljčić, Ranfl	Život s medijima, 1999.	3 sata	-
Christakis, Ebel, Rivara, Zimmerman	Journal of Pediatrics, 2004.	1,5 sati	1,6 sati
Stanton	Seattle Times staff reporter, 2005.	2 sata	-
Nielson	TV-Free America, 2005.	4 sata	-
Zimmerman, Christakis	Arch Pediatr Adolesc Med. 2005.	3,3 sata	-
Johnson, Cohen, Kasen, Brook	Arch Pediatr Adolesc Med. 2007.	3 sata	-
Kleep, Wind, de Bourdeaudhuij, PerezRodrigo, Due, Bjelland, Brug	Int Journal of Behaviour, Nutrition and Phys Act. 2007.	2,2 sata	-
Behrman	Future of children, 2000.	-	1,03 sat
Fall, Winter	Future of children, 2000.	-	1,68 sat
Foretić	Seminar, Doktorski studij kineziologije, 2008.	2,2 sata	1,2 sat
Rezultati ovoga istraživanja		1-2 sata	30 min- 1 sat

Izvor: Foretić, Rodek, Mihaljević, (2009). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/82606>

Iz tablice je vidljivo kako su prijašnjih godina djeca više gledala televiziju nego danas. Ali uzimajući u obzir da se danas tehnologija znatno više razvila, to je i očekivano. Tada računala i mobilni uređaji nisu ni bili razvijeni, a ni dostupni u mjeri kao danas. Mobiteli su tada služili samo za SMS poruke i pozive pa nisu ni uključeni u istraživanja dok ih danas nazivaju „mini televizori“. Računala tada nisu imala pristup internetu u mjeri kao danas te je bila teža dostupnost igrica. Ali svejedno ostaje činjenica da su se mediji i prije često konzumirali kao i danas.

3.2. Procjena agresivnog ponašanja s obzirom na sociodemografska obilježja

Kako bismo odgovorili na pitanje razlikuju li se roditeljske procjene u procjeni agresivnog ponašanja u djece obzirom na spol, dob djeteta i mjesto življenja te njihove sociodemografske značajke (dob, spol, obrazovni status), proveli smo testiranje Man-Whitney U testom.

Između dječaka i djevojčica nije zabilježena statistički značajna razlika u svim mjerenim oblicima agresivnog ponašanja, stoga je daljnja analiza provedena zajedno za djevojčice i za dječake. Takve rezultate također navode Klarin i Matešić (2014). S druge strane, Bilić (2010) navodi kako su dječaci u odnosu na djevojčice nasilniji.

U svrhu testiranja razlike obzirom na dob, učenike smo podijelili u dvije skupine. U jednu skupinu svrstali smo učenike 5. i 6., a u drugu skupinu 7. i 8. razreda. Utvrdili smo da nema statistički značajnih razlika u rezultatima na sve četiri ljestvice obzirom na dob sudionika istraživanja. Iako nas takav rezultat pomalo začuđuje, možemo promatrati sa stajališta da je to razdoblje pubertetskih promjena u kojem su djeca relativno homogena obzirom na agresivnost, odnosno, podjednako manifestiraju agresivno ponašanje.

Obzirom na mjesto življenja roditelji su procijenili da su djeca koja žive u gradu češće žrtve vršnjačkog nasilja (Suma rangova dječaci =20902, suma rangova djevojčice=7778, $U=4431$, $Z=-1,79$, $p=0,07$, $Z_{kor}=-1,96$, $p=0,049$). Naime, pretpostavljamo da su djeca koja žive u gradu vjerojatno više prisutna na društvenim mrežama što pruža veću šansu da budu žrtve u odnosu na djecu sa sela. Također, Bilić (2010) u svojem istraživanju navodi rezultat da su učenici seoskih škola češći nasilnici. Tomu možemo pretpostaviti dva razloga. Prvi razlog je taj da djeca na selu provode više vremena izvan kuće, bez korištenja medija, a drugi razlog je relativno mali broj učenika sa sela.

Obzirom na spol roditelja nema značajnih rezultata u procjeni dječjeg agresivnog ponašanja. Mogući je razlog taj što je očeva znatno manje od majki.

Knezović (2006) navodi kako su majke više prihvaćajuće i kontrolirajuće nego očevi, međutim, neka druga istraživanja upućuju da su u ovom razvojnem razdoblju majke i očevi slični u roditeljskom ponašanju (Klarin, Matešić, 2014).

Obzirom na dob roditelja, i majke i očevi podjednako procjenjuju agresivno ponašanje kod djece.

Nadalje, obzirom na razinu obrazovanja roditelja, utvrdili smo da nema značajnih rezultata u procjeni dječjeg agresivnog ponašanja. Dakle, roditelji sa završenom osnovnom i srednjom školom jednako procjenjuju dječje ponašanje kao roditelji sa završenim fakultetom. Međutim, pretpostavka je bila da postoje različiti oblici agresivnog ponašanja djece obzirom na obrazovanje roditelja. Sindik (2012) navodi pretpostavku da više obrazovni roditelji imaju širu sliku utjecaja medija na dijete pa bi rezultat možda trebao biti drugačiji, ali mi tu pretpostavku nismo potvrdili. Jedan od mogućih razloga je nesrazmjer sudionika u pojedinim kategorijama.

3.3. Roditeljski nadzor (kontrola)

Treći problem bio je ispitati postoji li razlika u različitim oblicima agresivnog ponašanja obzirom na vrijeme provedeno uz medije i uključenost roditelja.

3.3.1. Televizija

Rezultati su pokazali da 93,75% roditelja ima nadzor nad onim što dijete gleda dok njih 6,25% nema. Testiranjem razlika u dimenzijama agresivnosti s obzirom na roditeljski nadzor utvrdili smo statistički značajnu razliku na skali prkošenja.

Dakle, što je veća roditeljska kontrola, djeca su prkosnija (Suma rangova $_{dječaci}$ =26360, suma rangova $_{djevojčice}$ =2559, $U=935$, $Z=-2,89$, $p=0,003$, $Z_{kor}=-2,92$, $p=0,003$). Iako je bilo za očekivati da roditeljska kontrola rezultira manjom agresijom, u ovom istraživanju nismo ispitivali oblik kontrole (instrumentalna i bihevioralna). Stoga je teško zaključiti kakvu kontrolu roditelji koriste. Osim toga, mogući razlog ovakvom rezultatu leži u mogućnosti da djeca na veću kontrolu reagiraju otporom kojeg roditelji interpretiraju kao prkos. Bitno je istaknuti da je roditeljska kontrola važna te da prisutnost roditelja djeluje pozitivno na dijete pri odabiru sadržaja koje će pratiti (Nathanson, 2001., prema Velki i Duvnjak, 2017).

Također, 83,81% roditelja navelo je gledanje televizije kao obiteljske aktivnosti dok (16,18%) ne. Ovaj rezultat u skladu je s rezultatom Nikken i Jansz (2004) koji navodi da je gledanje televizije najčešća zajednička aktivnost djece i roditelja (prema Velki i Duvnjak, 2017). Testirajući razlike u dimenzijama agresivnosti s obzirom na gledanje televizije kao obiteljske aktivnosti utvrdili smo da nema statistički značajne razlike.

3.3.2. Mobitel

Da većina današnje djece koristi mobilni uređaj, pokazalo je i ovo istraživanje, 96,26% djece posjeduje vlastiti mobitel dok samo njih 3,73% ne. Gotovo iste rezultate nalazimo i u istraživanju Miliša, Milačić(2013).

Nadalje, roditelji navode da 79,41% njih ima uvid u djetetov mobitel dok 20,58% nema. Testirajući razlike u dimenzijama agresivnosti s obzirom na nadzor mobitela nisu utvrđene statistički značajne razlike.

U našem istraživanju, od tri promatrana medija, pokazalo se kako je mobitel najveći okupator dječje svakodnevnice. Slične rezultate nalazimo i u istraživanju Novak (2017). Ohrabrujući je podatak da roditelji imaju uvid u djetetov mobitel, s obzirom na to da su se mobiteli današnjice znatno razvili pa tako djeci mobiteli vrlo lako mogu zamijeniti sadržaje televizije i računala. Preko mobitela djeca lako mogu pristupiti internetu te ukoliko roditelji ne kontroliraju sadržaje, može doći do negativnih posljedica o kojima smo već pisali u uvodnom dijelu ovog rada.

3.3.3. Računalo

Većina djece (77,73%) koristi računalo, laptop, tablet dok njih 22,27% ne. Postoji statistički značajna razlika na skali nasilja obzirom na djetetovo korištenje nekih od medija (računalo, laptop, tablet) i to djeca koja više koriste medije pokazuju u većoj mjeri nasilničko ponašanje (Suma rangova $dječaci = 22894$, suma rangova $djevojčice = 5071$, $U = 3693$, $Z = 2,50$, $p = 0,001$, $Z_{kor} = 3,20$, $p = 0,001$). Dobiveni rezultat nije ni začuđujući obzirom da djeca u najvećoj mjeri (47,30%) računalo koriste za igranje online igrica. Iz toga možemo zaključiti da igrice povećavaju nasilje, a to je i dokazano brojnim istraživanjima (Bilić, 2017).

Što se tiče Interneta, 67,79 % roditelja pokazalo je djeci kako se koristiti njime dok njih 32,20% nije. Obzirom na to utvrdili smo da postoji statistički značajna razlika na skali žrtve (Suma rangova $dječaci = 7780$, suma rangova $djevojčice = 19715$, $U = 4930$, $Z = -2,13$, $p = 0,03$, $Z_{kor} = -2,34$, $p = 0,02$). Iz toga možemo zaključiti da je veća žrtva ono dijete kojemu roditelj nije pokazao korištenje Interneta.

Djeca, kojima roditelji nisu pokazali kako se koristi Internet, nemaju smjernice te Internet mogu koristiti na pogrešan način. Ali treba uzeti u obzir pretpostavku da roditelji nisu odrasli uz medije kao što odrastaju njihova djeca te možda zbog toga nisu upućeni na štetnost medija. No, to nećemo uzeti kao opravdanje jer svaki bi roditelj trebao poznavati i pozitivne i negativne strane medija.

Roditelji u većoj mjeri (71,66%) smatraju kako nisu izgubili nadzor nad sadržajima koje dijete svakodnevno susreće u medijima. Utvrdili smo statistički značajnu razliku na skali prkošenja obzirom na roditeljsku kontrolu nad medijskim sadržajima (Suma rangova $dječaci = 16540$, suma rangova $djevojčice = 5825$, $U = 1662$, $Z = -4,91$, $p = 0,00001$, $Z_{kor} = -4,97$, $p = 0,00001$). Isto tako utvrdili smo i statistički značajnu razliku na skali ophođenja obzirom na roditeljsku kontrolu nad medijskim sadržajima (Suma rangova $dječaci = 17889$, suma rangova $djevojčice = 4476$, $U = 3011$, $Z = -0,99$, $p = 0,32$, $Z_{kor} = -2,23$, $p = 0,02$).

Dakle, kao što smo već gore naveli, ne znamo kakav oblik kontrole roditelji vrše nad djecom, ali rezultati pokazuju kako su djeca prkosnija ukoliko im roditelji kontroliraju korištenje medija. Uz to, trebamo uzeti u obzir da su djeca u razdoblju adolescencije veoma osjetljiva te sklona opiranju. Ali činjenica je da bi roditelji svakako trebali razviti prijateljski odnos sa svojom djecom te im kroz razgovore objasniti pravilno korištenje medija i postaviti jasne granice koje bi djeca trebala poštovati jer poštivanjem samih postavljenih granica, poštuju i roditelje.

3.4. Komunikacija

Većina obitelji (57,74%) provodi više od 3 sata dnevno bez korištenja tehnologije dok 26,36% njih provede 2 sata bez korištenja tehnologije, a 15,9% 1 sat dnevno. Bez obzira na to što obitelji u najvišem postotku provedu do 3 sata bez korištenja tehnologije, i dalje ostaje činjenica da je korištenje tehnologije postala svakodnevica većine obitelji te u njoj zauzima značajnu ulogu (Mlinarević, 2004).

Isto tako, u većini obitelji (78,008%) obiteljska komunikacija se ne odnosi na medijski sadržaj, ali 87,03% njih razgovara o sadržajima s kojima se dijete susreće prilikom korištenja medija. Ovo je izrazito optimističan rezultat. Ilišin (2003) u svojem istraživanju navodi rezultate kako djeca češće razgovaraju s prijateljima i vršnjacima o medijskim sadržajima nego s roditeljima. Isto tako razlog tome navodi kako vjerojatno roditelji dovoljno ne poznaju medijski sadržaj ili im se mišljenja razilaze. Ali jedan od razloga može biti i nedovoljno razvijena komunikacija između roditelja i djeteta. Novak (2017) u svojem istraživanju navodi kako adolescenti pri susretu s medijskim sadržajima koji se protive važnim vrijednostima, provjeravaju i informiraju se o temi ponajviše istim putem, medijima. Isto tako, ne uvelike značajno, ali ipak pokazuju povjerenje roditeljima te razgovaraju s njima.

Roditelji smatraju da njihovo dijete previše vremena provodi koristeći medije. Testiranjem razlika u dimenzijama agresivnosti s obzirom na roditeljevo mišljenje da dijete previše vremena provodi koristeći medije, utvrdili smo statistički značajnu razliku na skali prkošenja (Suma rangova dječaci = 10363, suma rangova djevojčice = 18557, $U = 4477$, $Z = -4,95$, $p = 0,000001$, $Z_{kor} = -5,00$, $p = 0,000001$).

Drugim riječima, dijete koje je prkosno više koristi medije, prema procjenama roditelja. Nadalje, mnogi roditelji (87,91%) smatraju da bi njihovo dijete moglo korisnije provoditi vrijeme umjesto koristeći medije. Testiranjem razlika u dimenzijama agresivnosti s obzirom na roditeljevo mišljenje da bi djeca mogla korisnije provoditi vrijeme umjesto uz medije, utvrdili smo statistički značajnu razliku na skali prkošenja (Suma rangova dječaci = 1082, suma rangova djevojčice = 24796, $U = 946$, $Z = -2,92$, $p = 0,003$, $Z_{kor} = -2,96$, $p = 0,003$). Drugim riječima, dijete koje je od roditelja procijenjeno kao prkosno, roditelji procjenjuju da bi moglo korisnije provoditi vrijeme umjesto koristeći medije. Već smo naznačili, ukoliko su roditelji autoritarni prema svojoj djeci, odnosno, postavljaju veće zahtjeve i očekuju poslušnost, a isto

tako koriste kažnjavane i ispade ljutnje, djeca će češće koristiti nasilno ponašanje (Klarin, Matešić, 2014).

Roditelji smatraju (67,80%) da njihovo dijete ima razvijen kritički stav prema opasnostima koje mu mediji nude. Što je optimističan rezultat jer je to i najvažnije pri korištenju medija. Testiranjem razlika u dimenzijama agresivnosti s obzirom na roditeljevo mišljenje o dječjem razvijenom kritičkom stavu prema medijskim opasnostima, utvrdili smo statistički značajnu razliku na skali ophođenja (Suma rangova dječaci = 15109, suma rangova djevojčice = 3612, $U = 2229$, $Z = -1,40$, $p = 0,16$, $Z_{kor} = -3,66$, $p = 0,0002$). Dakle, dijete koje roditelj procjenjuje kao više kritično prema medijima pokazuje manji otpor u ophođenju (ne započinje tuče, nije fizički okrutno prema drugima, ne prijeti i ne zastrašuje druge itd.).

Posljednje pitanje u anketi bilo je otvorenog tipa kojim smo htjeli ispitati smatraju li roditelji da bi imali kvalitetniju komunikaciju te prisnije odnose u obitelji ukoliko mediji ne bi bili dostupni u mjeri u kojoj su danas.

Većina roditelja se složila s tim da bi komunikacija i odnosi bili kvalitetniji bez prisutnosti medija.

Izdvojili smo neke od odgovora:

- 1. Da svakako, gubimo komunikaciju međusobno ako ne pripazimo na korištenje današnje tehnologije. Odvajanje i bliskost zbog prevelikog buljenja u mobitel, kompjuter itd. Osobno mi se ne sviđa kad vidim da svi gledaju u svoj mobitel i ne tiče ga se što se događa oko njega. Treba pripaziti da se to ne događa.*
- 2. Da, komunikacija bi svakako bila kvalitetnija jer bi se bolje slušali i čuli tuđe potrebe, želje i interese.*
- 3. Smatram da je danas u 21. stoljeću sasvim normalna dostupnost medija, ali mi roditelji smo ti koji trebaju podvući crtu i reći kad je dosta. Smatram da djeca trebaju koristiti Internet i ostalo, a mi roditelji djecu trebamo upozoriti na opasnosti i ograničiti im korištenje istog. Unatoč korištenju medija važna je i komunikacija s djecom, odlazak u prirodu i ostale aktivnosti koje se mogu raditi u krugu obitelji.*
- 4. Da jer danas više ništa ni ne pitaju roditelje nego odu na Google i sve sami pronalaze. Previše je toga na internetu dostupno. Nažalost, ako roditelji nešto i zabrane, oni u školi, kod prijatelja opet to vide na tuđem mobitelu ili kompjuteru.“*

5. *Smatram da bi imali kvalitetnu komunikaciju. Kad se preko mobitela dopisuju sa prijateljima, nemaju potrebu pričati još i s roditeljima, a roditeljima odgovara da imaju mir tako da ih prešutno puste. I tako svatko u svojem svijetu i ne primjećuju jedno drugo iako su fizički jedno pokraj drugog, ne komuniciraju. Mediji oduzimaju previše vremena koje bi trebali iskoristiti za stvaranje zajedničkih uspomena.*
6. *Blaženi su bili dani kad nije bilo kompjutera, tableta. Svi su se više družili i igrali vani. Mislim da su donijeli više štete nego koristi.*
7. *Smatram da bi imali puno bolju komunikaciju bez elektronskih uređaja i medija jer bi svi imali puno više slobodnog vremena pa bi manje zaokupljalo pažnju.*
8. *Da, jer bilo je drugačije kad smo nešto istraživali i otkili, a ne danas, odmah na Internet i sve riješeno!*
9. *Da, jer bez medija, radi dosade, možda bi bili domišljatiji i smislili neku zajedničku aktivnost.*
10. *Da, ponekad. Iako vikende nastojimo provesti upravo dalje od televizije i stalnog korištenja mobitela.*

Dakle, nezaobilazna je činjenica da su mediji postali dio svakodnevnice čovječanstva. „Degradacija kvalitete obiteljskih interakcija i općenito opadanje vrijednosti tradicionalnog odgoja kao posljedica intenzivnih društvenih promjena posljednja dva desetljeća, pokazatelji su potrebe praćenja i znanstvenog određenja kvalitete vremena provedenog s medijima“ (Livazović, 2009., str. 113). Drugim riječima, „roditelji moraju imati nadzor nad djetetovim ‘medijskim ponašanjem’ izborom medijskih sadržaja i kontrolom vremena koje djeca provode s medijima“ (Sindik, 2012., str. 28).

Na kraju ćemo istaknuti prednosti i ograničenja ovog istraživanja.

Prednost ovog istraživanja je sama činjenica da smo istraživali problematiku utjecaja medija jer su oni, kako smo već naveli, svakodnevnica čovječanstva te imaju veliki utjecaj na djecu. Isto tako, ovo je relativno rijetko istraživanje s obzirom da smo ispitivali roditeljsku perspektivu. Za razliku od sličnih istraživanja u kojima su ispitanici djeca, nas je zanimala kako roditelji procjenjuju svoje dijete obzirom na korištenje medija. Samim time, cilj je i poučavanje roditelja, ali i nastavnika i odgojitelja o značajnoj ulozi medija u ponašanju djece. S druge strane, među manjkavostima istraživanja istaknut ćemo: roditeljske procjene (možda su davali optimističnije procjene nego što bi to dala djeca), prigodan uzorak, nespecifična

pitanja koja bi trebalo poboljšati ciljanim pitanjima te malo sudionika u nekim kategorijama odgovora što je utjecalo na jasnije zaključivanje. Sve navedeno upućuje na oprez pri generalizaciji rezultata istraživanja. Ovi rezultati mogu poslužiti za buduća istraživanja, ali svakako bi bilo pogodno uzeti u obzir navedene nedostatke kako bi se daljnja istraživanja kretala u smjeru veće kvalitete.

4. ZAKLJUČAK

U našem istraživanju zanimalo nas je provode li djeca previše vremena koristeći medije te koje medije koriste. Roditelji su procijenili da njihova djeca zaista u velikoj mjeri koriste medije te smo s tim potvrdili prvu hipotezu. Zatim smo istražili razlikuju li se roditeljske procjene u procjeni agresivnog ponašanja u djece obzirom na spol, dob djeteta i mjesto življenja te njihove sociodemografske značajke. Rezultati su pokazali da i djevojčice i dječaci jednako izražavaju agresivno ponašanje. S obzirom na dob djece također nismo utvrdili statistički značajnu razliku. Nadalje, obzirom na mjesto življenja roditelji su procijenili da su djeca koja žive u gradu češće žrtve vršnjačkog nasilja. Dakle, drugu hipotezu smo djelomično potvrdili. Treću hipotezu smo također djelomično potvrdili: pokazalo se da su djeca veći nasilnici ukoliko koriste računalo te da prkose pri roditeljskoj kontroli korištenja medija.

U našem istraživanju od tri promatrana medija (televizija, računalo i mobitel) pokazalo se kako je mobitel najveći okupator dječje svakodnevnice. Ohrabrujući je podatak da roditelji imaju uvid u djetetov mobitel, s obzirom na to da su se mobiteli današnjice znatno razvili u odnosu na prije. Roditelji smatraju da nisu izgubili kontrolu nad sadržajima koje djeca promatraju te da njihova djeca imaju razvijen kritički stav prema medijima.

Zaključujemo da djeca ne bi trebala prestati konzumirati medije, pouka je upravo suprotna; djeca bi trebala konzumirati medije, ali kritički i oprezno. A to će ih naučiti jedino njihovi roditelji, odgajatelji.

5. SAŽETAK

Procjena roditelja o ulozi medija na ponašanje djece

Cilj ovog diplomskog rada bio je ispitati kakvu ulogu imaju mediji u ponašanju djece iz perspektive roditelja. U istraživanju je sudjelovao 241 roditelj, 50 očeva (20,74%) i 191 majka (79,25%). Najviše roditelja koji su ispunili upitnik bilo je u rasponu od 35 do 44 godine. Procijenjene djece bilo je prema spolu: djevojčica 125 (51,87%), a dječaka 116 (48,13%). Prosječna dob djece koju su roditelji procjenjivali je 12,6 godina (raspon dobi kreće se od 10 do 15 godina).

Primijenjeni instrumenti u istraživanju bili su anketni upitnik, koji je konstruiran za potrebe ovog istraživanja, i skala agresivnosti za djecu i adolescente-SNOP autorice Anite Vulić-Prtorić (2008). Rezultati istraživanja pokazali su da mediji imaju značajnu ulogu u dječjem životu te da djevojčice i dječaci jednako izražavaju agresivno ponašanje. Isto tako, rezultati su pokazali kako su djeca koja žive u urbanim sredinama veće žrtve vršnjačkog nasilja. Rezultati su pokazali značajnu razliku jedino na podljestvici Nasilnik i to u smjeru najvećeg nasilja kod djece koja koriste računalo. Rezultati ovog istraživanja upućuju da roditelji nadziru sadržaje koje dijete prati u medijima te da komuniciraju o istima. Isto tako, roditelji smatraju da njihova djeca previše vremena provode koristeći medije te da bi djeca mogla korisnije provoditi svoje slobodno vrijeme. Vrlo je važno da djeca imaju razvijeno kritičko mišljenje prema medijima što su roditelji u većem postotku potvrdili.

Rezultati ovog i drugih istraživanja sugeriraju roditeljima da kontroliraju djecu pri korištenju medija te da kod djece razviju kritičko mišljenje kako bi izbjegli negativne posljedice medija.

Ključne riječi: mediji, medijsko nasilje, roditeljska kontrola, komunikacija.

6. ABSTRACT

Parents' assessment of the role of the media on the behavior of children

The aim of this graduate thesis was to examine the role played by media in the behavior of children from the parents perspective. The study involved 241 parents, 50 fathers (20.74%) and 191 mothers (79.25%). The children were estimated by sex: girls 125 (51.87%), and boys 116 (48.13%). The average age of children estimated by parents was 12.6 years (the age range ranged from 10 to 15 years).

The applied research instruments were a survey questionnaire designed for the purpose of this research and the scale of aggression for children and adolescents - SNOP author Anita Vulić-Prtorić (2008). The results of research have shown that media play a significant role in children's lives; then, girls and boys equally express aggressive behavior. Likewise, the results show that children living in urban environments are victims of peer violence. Also, the results showed a significant difference only to the bullying of the bully in the direction of the greatest violence in children using computers. The results of this research point that parents monitor the contents that the child is tracking in the media and that they communicate about them. Likewise, parents believe that their children spend too much time using media and that children could spend their free time more effectively. It is very important that children have a developed critical opinion on the media, which their parents confirmed to a greater extent.

The results of this and other research suggest parents to control children when using the media and to develop critical thinking in children to avoid the negative consequences of the media.

Key words: media, media violence, parental control, communication

7. LITERATURA

1. Antolčić, M. (2016). *Uloga medija u slobodnom vremenu djece i mladih*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu. Učiteljski studij.
2. Bilić, V. (2010). *Povezanosti medijskog nasilja s agresivnim ponašanjem prema vršnjacima*. Zagreb: Učiteljski fakultet sveučilišta u Zagrebu. 12(2): 263-281.
3. Buljan Flander, G. i Karlović, A. (2004). *Odgajam li dobro svoje dijete*, Zagreb: Marko M. usluge d. o. o.
4. Clifford, B. R., Gunter, B., McAleer, J. L. (1995). *LEA's communication series. Television and children: Program evaluation, comprehension, and impact*. Hillsdale, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates, Inc. Dostupno na: <http://psycnet.apa.org/record/1995-97486-000> (26.05.2018.)
5. Erjavec, K. i Zgrabljic Rotar, N. (2000). *Odgoj za medije u školama u svijetu, hrvatski model medijskog odgoja*. Medijska istraživanja, 6,1, 89-107. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/23377> (30.05.2018.)
6. Foretić, N., Rodek, S., Mihaljević D. (2009). *Utjecaj medija na fizičku inaktivnost djece*. Školski vjesnik, 58,4,381-397. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/82606> (30.05.2018.)
7. Glasovac, Z. (2009). *Utjecaj medija*. Dostupno na: http://blog.dnevnik.hr/protivnasilja/2009/02/1625926537/utjecaj_medija.html (15.05.2018.)
8. Graovac, M. (2010). *Adolescent u obitelji*, Klinika za psihijatriju, KBC Rijeka. Medicina fluminensis, 46, 3, 261-266. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/89359> (24.05.2018.)
9. Ilišin, V. (2003). *Mediji u slobodnom vremenu djece i komunikacija o medijskim sadržajima*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja, 9-34. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/23306> (10.05.2018.)
10. Ilišin, V., Marinović-Bobinac, A., Radin, F. (2001). *Djeca i mediji : uloga medija u svakodnevnom životu djece*, Zagreb : Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
11. Inglis, F., prevela Popović G. (1997). *Teorija medija*. Zagreb : Barbat.
12. Kanižaj, I., Ciboci, L. (2011). *Kako je nasilje preko medija ušlo u naše domove*. U: Ciboci, L., Kanižaj, I., Labaš, D. (ur.), *Djeca medija – od marginalizacije do*

- senzacije*. Zagreb: Matica hrvatska, 11-34. Dostupno na: http://www.matica.hr/media/pdf_knjige/840/djecaMedija%2011.pdf (10.06.2018.)
13. Klarin, M. i Matešić, S. (2014). *Vršnjačko nasilje među adolescentima u kontekstu roditeljskog ponašanja*, Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, 50, 1, 81-92. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=184203 (15.06.2018.)
 14. Knezović, D. (2006). *Percipirano roditeljsko ponašanje i različiti aspekti agresivnog ponašanja djece osnovnoškolske dobi*, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
 15. Knezović, K. i Maksimović I. (2016). *Manipulativna moć masovnih medija i etičke upitnosti njihova utjecaja na dijete*. Diacovensia: teološki prilozi. 24, 4, 645-666. Dostupnost medija: <https://hrcak.srce.hr/171269> (29.04.2018.)
 16. Košir, M., Zgrabljic, N., Rnafi, R. (1999). *Život s medijima- priručnik o medijskom odgoju za roditelje, nastavnike i učitelje*. Zagreb: Doron.
 17. Livazović, G. (2009). *Teorijsko metodološke značajke utjecaja medija na adolescente*, Život i škola, 21, 57, 108-111. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/37094> (10.04.2018.)
 18. Mandarić, V. (2012). *Novi mediji i rizično ponašanje djece i mladih*. Bogoslovna smotra. 82(1): 131-149. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/79236> (16.04.2018.)
 19. Markulić, M. (2012). *Knjižnica kao čimbenik povećane sigurnosti dječjeg surfanja*, Zadar: Sveučilište u Zadru.
 20. Mataušić, J. (2005). *Obitelj u globalnom selu*, Katolički bogoslovni fakultet, 173:316.774. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/40139> (30.03.2018.)
 21. Mikić, K. (2004). *Mediji i roditelji*, Zapis. Zagreb, 46. Dostupno na: http://www.hfs.hr/hfs/zapis_clanak_detail.asp?sif=516 (30.03.2018.)
 22. Mikić, K., Rukavina, A. (2006). *Djeca i mediji*, Zapis. Zagreb, posebni broj. Dostupno na: http://www.hfs.hr/nakladnistvo_zapis_detail.aspx?sif_clanci=1604#.WznacdUzblU (30.06.2018.)
 23. Miliša Z., Milačić V., (2011). *Uloga medija u kreiranju slobodnog vremena mladih*, 571-590. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/180233> (30.06.2018.)
 24. Miliša, Z. (2013). *Upozorenja, šok današnjice*, Zagreb, Domovinski stožer Zavjet za Hrvatsku PAUK Cerna.
 25. Miliša, Z., Tolić, M. (2010). *Kriza odgoja i ekspanzija suvremenih ovisnosti*, 135-164.

26. Miliša, Z., Tolić, M., Vertovšek N. (2009). *Mediji i mladi*, Zagreb, Sveučilišna knjižara, Zagreb.
27. Miliša, Z., Tolić, M., Vertovšek N. (2010). *Mladi- odgoj za medije*, Zagreb: M. E. P. d.o.o.
28. Miliša, Z., Zloković, J. (2008). *Odgoj i manipulacija djecom u obitelji i medijima*, Zagreb- Rijeka:MarkoM usluge d. o. o.
29. Miliša., Z. (2006). *Manipuliranje potrebama mladih*, Zagreb: MarkoM usluge d. o. o.
30. Mitrović, S. (2015). *Odnos medijskog nasilja i agresivnog ponašanja kod djece i mladih*, Zagreb: Sveučilište J. J. Strossmayer u Osijeku.
31. Mlinarević, V. (2004). *Dijete i televizija*. Osijek: Visoka učiteljska škola.
32. Novak, K. (2017). *Adolescenti i mediji: povjerenje s rezervom?* Bogoslovna smotra, 87,1, 79-97. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/181570> (2.06.2018.)
33. Odžak, D. (2016). *Odgoj i videoigre*, Zadar: Sveučilište u Zadru. Dostupno na:
34. Papić, A., Jakopec, T., Mičunović, M. (2011). *Informacijske revolucije i širenje komunikacijskih kanala: osvrt na divergenciju i/ili konvergenciju medija*. Libellarium, IV: 83 - 94. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/92395>(2.06.2018)
35. Robotić, P. (2015). *Zamke virtualnog svijeta: zaštita djece i mladih na internetu i prevencija ovisnosti*, JAHS: 1,2, 81-96.
36. Sindik, J. (2012). *Kako roditelji percipiraju utjecaj medija na predškolsku djecu?*, 5-32. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/162912>(20.04.2018.)
37. Šmit, M., Šmit, Z. (2015). *Impact of digital devices and mobile applications on child development*, 1-14
38. Šušnjić, Đ. (2004). *Ribari ljudskih duša*, Beograd: Čigoja Štampa.
39. *The Role Of Media In The Family*, dostupno na : <https://www.focusonthefamily.com/about/focus-findings/parenting/the-role-of-media-in-the-family> (25.05.2018).
40. Velki T., Duvnjak I. (2017). *Efekti socijalnog konteksta na povezanost uporabe medija s nekim aspektima razvoja djece*, Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku, 481-508. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/190766>
41. Willard, N. E. (2004). *An Educator's Guide to Cyberbullying and Cyberthreats*. Dostupno na <http://cyberbully.org/docs/cbcteducator.pdf> (27.05.2018).
42. Živković, Ž. (2006). *Dijete, računalo i internet*, Đakovo: Tempo d. o. o.

43. Žižek, S. (2008). *Violence*. New York: Picador.

8. ŽIVOTOPIS

Osobni podaci

Ime / Prezime	Marija Jurjević
Adresa	Kruševo, Ribnica 3
Telefonski broj	0919547771
E-mail	jurjevicmarija156@gmail.com
Državljanstvo	Hrvatsko
Datum rođenja	3. Siječnja 1995.
Spol	Ženski

Radno iskustvo

06/2018- danas- iNovine d.d.
08/2017- 06/2018- L aLaLand igraonica
07/2017-10/2017- dm-drogeriemarkt
12/2015-08/2017- Hostess u McDonalds-u
07/2015-09/2015- Solaris Beach resort
06/2012-10/2012- Trgovački obrt *Viribus*

Obrazovanje

2013- danas, Sveučilište u Zadru
Jednopedmetni integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij- Učiteljski studij
2009.- 2012. Srednja škola Obrovac (Ekonomska)

Vještine i kompetencije

Materinski jezik	Hrvatski
Drugi jezici	Engleski, Talijanski
Vozačka dozvola	B kategorija
Volontiranje u Gradskoj knjižnici Zadar (Mentori u čitanju)	

9. POPIS TABLICA I GRAFOVA

Tablice	Stranica
Tablica 1. Frekvencija ispitanika/roditelja prema dobi	28
Tablica 2. Frekvencija ispitanika/roditelja prema stupnju obrazovanja	28
Tablica 3. Frekvencija ispitanika/roditelja prema mjestu življenja	28
Tablica 4. Učestalost uporabe različitih medija	29
Tablica 5. Rezultati istraživanja pojedinih autora od prijašnjih godina obzirom na gledanje televizije i korištenje računala te rezultati ovog istraživanja	34
 Grafovi:	
Graf 1. Najčešće gledano na televiziji	30
Graf 2. Svrha korištenja računala	31
Graf 3. Svrha korištenja mobitela	32